

ŞURKAV

Şanlıurfa

Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi

sayı
15
OCAK
2013

Urhoy (Urfa)
**ORPHEUS
MOZAİĞİ'NİN
MACERASI**

Urfa Mevlevîhânesi
XVIII. Yüzyılda Urfa'da
Kurulan Mevlevî Tekkesi

Örnek Bir Şahsiyet
Urfalı Şair
Yusuf Nabi

Ressam
Abdurrahman BİRDEN
"O Bir Figür Ustası"

Şanlıurfa'da
Kürkçülük

Vakıfların memleketimizin önemli bir servetini oluşturduğu herkesçe bilinmektedir.

Bu servetten millet ve memleketi gerektiği şekilde faydalandırabilmek için bütün bakanlar kurulunun ve hatta yüce meclisin bu hususu önemle inceleyerek bu büyük müessesenin harap olmaktan korunmasını ve memlekete faydalı bir hale getirilmesini temenni ederim.

K. Atatürk

SAHİBİ
Celalettin GÜVENÇ
Şanlıurfa Valisi / ŞURKAV Başkanı

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Şükrü ÜZÜMCÜ
ŞURKAV Genel Sekreteri

EDİTÖR
Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU

HUKUK DANIŞMANI
Av. Müslüm C. AKALIN

YAYIN KURULU
Abdullah BALAK
Prof.Dr. Abdullah EKİNCİ
Prof.Dr. Yusuf Ziya KESKİN
Doç.Dr. Mehmet ÖNAL
Yrd.Doç.Dr. A.Cihat KÜRKÇÜOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK
Halil ALTINGÖZ

ŞURKAV YÖNETİM KURULU
Celalettin GÜVENÇ (Şanlıurfa Valisi)
Oğuz ŞENLİK (Vali Yardımcısı)
Adil SARAÇ
Zeki ERDEM
İ. Bakır CANBAZ
Öğr. Gör. Kemal KAPAKLI
Öğr. Gör. S.Sabri KÜRKÇÜOĞLU

GÖRSEL YÖNETMEN
Mustafa AKGÜL

SEKRETERYA
Salih KAPLAN

İLETİŞİM
ŞURKAV İdare Merkezi
Balıklıgöl Cıvanı 1252. Sokak No:10
ŞANLIURFA
Tel : 0.414. 215 65 27 - 215 82 00 (Pbx)
Fax: 0.414. 216 89 02
e-mail : surkav@hotmail.com
web adresi: www.surkav.org.tr

Ön Kapak Fotoğraf
M.S. 194. yıla ait Urhoy (Urfa) Orpheus Mozaïği

Arka Kapak Fotoğraf
Rızvaniye Camii / 2013 / Mustafa AKGÜL

Dergideki Yazıların Sorumluluğu Yazarına Aittir.
Kaynak Gösterilerek Alıntı Yapılabilir.

BASKI
Kurtuluş Matbaası - ŞANLIURFA
TLF: 0414 313 65 65

ŞANLIURFA İLİ KÜLTÜR EĞİTİM SANAT
VE ARAŞTIRMA VAKFI YAYINIDIR
ISSN 1308-3449

4 Ayda Bir Yayınlanır (Ocak - Mayıs - Eylül)
ÜCRETSİZDİR

İçindekiler

2 **SUNUŞ**
Celalettin GÜVENÇ / Şanlıurfa Valisi

3 **URFA MEVLEVÎHÂNESİ; XVIII. YÜZYILDA
URFA'DA KURULAN MEVLEVÎ TEKKESİ**
Dr. Ş. Barihüda TANRIKORUR

9 **DİLİYLE DURUŞUYLA ÖRNEK BİR
ŞAHSİYET URFALI ŞAİR YUSUF NABİ**
Yrd. Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK

12 **TARİHSEL SÜREÇTE URFA'DA
DEĞERLER VE KIRILMALAR**
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ

19 **RESSAM ABURRAHMAN BİRDEN
"O BİR FİĞÜR USTASI"**
Yrd. Doç. Dr. A.Cihat KÜRKÇÜOĞLU

29 **ŞAİR NABİ'NİN URFA'DA BİLİNMEYEN
BİR KİTABESİ;
HEKİM DEDE ÇEŞMESİ KİTABELERİ**
Mahmut KARAKAŞ

32 **URHOY (URFA)
ORPHEUS MOZAIĞI'NİN MACERASI**
Selahattin E. GÜLER

35 **ŞURKAV "ŞAİR NABİ ŞİİR VE DENEME
YARIŞMASI" ÖDÜL TÖRENİ**

43 **ŞANLIURFA'DA KÜRKÇÜLÜK**
Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU

50 **DÂRÜLELHÂN; 1926 YILI
DERLEMELERİNDE URFA TÜRKÜLERİ 2**
Halil ALTINGÖZ

55 **URFALI BESTEKARLAR: 11
M. FUAT KÜRKÇÜOĞLU**
Abdullah BALAK

64 **KANLI NİGAR OYUNU ŞANLIURFA'DA
SAHNELENDİ**

ŞANLIURFA'DAN SELAM

Türkiye'nin en önemli turizm değerlerine sahip olan bölge-mizde; tarih, arkeoloji, kültür, inanç, doğa ve termal kaynakları başta olmak üzere çok yönlü turizm çeşitliliği bulunmaktadır. Bölgemizin turizm varlıklarının topyekûn değerlendirilmesi gerektiğini düşün-üyor ve bölge turizminin daha cazip hale gelmesi için, pazarlama ve tanıtım çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

Turizm sektörü, dünyada en fazla getirisi olan sektörlerden biridir. İlimizdeki turizm varlıklarını tanıtmak ve bilinirliklerini arttırmak için yurtiçi fuarların yanı sıra son aylarda Japonya'da düzenlenen JATA Dünya Seyahat Fuarı'nda Şanlıurfa'nın tanıtımı yapıldı. Mart ayında Almanya'da düzenlenecek olan ITB Berlin 2013 Fuarı'na da katılarak ilimizin tanıtımı yapılacaktır.

Şanlıurfa'nın tarihi sokaklarında başlatılan sokak sağlıklılaştırma çalışmalarıyla bu alanlarımız daha da güzelleşecek ve tarihteki eski canlı günlerine tekrar kavuşacaktır.

Ölümünün 300. yıldönümü münasebetiyle UNESCO tarafın-dan, "Nâbî Yılı" olarak kabul edilen 2012 yılında; ŞURKAV olarak Urfalı büyük divan şairi Nâbî ile ilgili şiir ve deneme yarışması düzenledik. Yarışma katılımcıları arasında dereceye giren şair ve yazarlarımızı ödüllendirdik. Ayrıca "Vefatının 300. Yılında Nabi Sempozyumu"nu 50 bilim insanımızın katılımıyla 7-8 Aralık 2012 tarihlerinde Şanlıurfa'da gerçekleştirdik

M.S. 194 yılında yapıldığı bilinen ve 1998 yılında gün yüzüne çıkarılıncaya kadar tam 18 asır toprağın altında kalan; 1998 yılında Şanlıurfa merkezde Kalkan dağındaki bir kaya mezarının (mağaranın) tabanından sökülüp yurtdışına kaçırıldığı anlaşılan ve 1999 Aralık ayında Christie's Müzayedesi'nde açık attırmaya çıkan "Orpheus Mozaığı"nin Dallas Sanat Müzesi'nde olduğu tespit edilerek, bu sanat eserimizin Türkiye'ye getirilmesi çalışmalarını başlatıp Şanlıurfa Başsavcılığımız ile Kültür ve Turizm Bakanlı-ğımızın girişimleri sonucu 6 Aralık 2012'de Türkiye'ye getirilmesini sağladık. Bu eser, Haleplibahçe'de inşaatı devam etmekte olan Şanlıurfa Mozaik Müzesi tamamlanıncaya kadar İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenecektir.

ŞURKAV İstanbul şubemizle birlikte, Nisan ayında İstanbul'da Urfa müzik kültürünü anlatan bir gece ile resim, fotoğraf ve el sanatları sergisi gerçekleştireceğiz. Bu etkinliğimiz ile Şanlıurfa'nın kültür değerlerini İstanbul'da tanıtmış olacağız.

Şanlıurfa'nın kültür, sanat, tarih ve turizm değerlerini araştırarak okuyucularımıza tanıtmak amacıyla yayınlanan dergimizde yer alan yazıları keyifle okuyacağınızı umuyorum. Dergimize emeği geçenleri kutluyorum.

Celalettin GÜVENÇ
Şanlıurfa Valisi
ŞURKAV Başkanı

Urfa Mevlevihanesinin günümüzdeki görünümü (2008) Fotoğraf: S.Sabri Kürkçüoğlu

URFA MEVLEVÎHÂNESİ

XVIII. Yüzyılda Urfa'da Kurulan Mevlevî Tekkesi

Dr. Ş. Barihüda TANRIKORUR

Urfa'nın fethi, Osmanlı döneminde Ayıntab ve Kilis'le aynı zamanda olduğu halde (1517 civarında), şehrin merkezindeki Pınarbaşı Mahallesi'nde yer alan Urfa Mevlevîhanesi'nin inşâsı ancak XVIII. yüzyılda, yani Kilis Mevlevîhanesi H.932 (M.1525-26) ve Ayıntab Mevlevîhanesi'nden 1045 (1635) çok sonra gerçekleşmiştir. Mevlevîhânenin ne zaman ve kimin tarafından inşa edildiği kesin olarak bilinmemektedir. 1650 yıllarında Urfa'yı ziyaret eden Evliya Çelebi'nin mevlvîhâneneden bahsetmemesi, muhtemelen bu tarihte mevcut bulunmadığını göstermektedir.

Mevlevîhâneye dair en eski arşiv kaydı 1172 (1758) yılına aittir. Bu kayıttan Abdülkerim Efendi adlı birinin

1118'de (1706) mevlvîhâne vakfına ilk müteveli olarak tayin edildiği anlaşılmaktadır. 1912 yılında postnişin olan Seyyid Ahmed Dede Efendi, Konya çelebisine gönderdiği 29 Kânunuevvel 1327 (11 Ocak 1912) tarihli mektupta mevlvîhânenin vakfiyesinin bulunmadığını ve kuruluş tarihinin bilinmediğini, ilk bânisinin Hacı İbrâhim Ağa, ikinci bânisinin Urfa Valisi Dârendeli Hüseyin Paşa olduğunun rivayet edildiğini bildirmektedir. 1135'te (1722-23) paşa rütbesine yükseltilerek Urfa Valiliği'ne tayin edilen ikinci bâni Dârendeli Hüseyin Paşa, Karameydan mevkiinde 1141 (1728-29) yılında Hüseyin Paşa Câmii'ni yaptırmıştır. Bu cami ile aynı yıllarda inşa ve tamir edilen Hizanoğlu Camii ve mevlvîhâne benzer mimarî

Urfa Mevlevihanesi'nin son şeyhi Hasani Dede (Vefati: 1958)

19. yüzyıl sonları, 20 yüzyıl başlarında urfali mevleviler

özelliklere sahiptir. Üç yapının da sekiz kasnaklı, tromplu, tek kubbeli kare planlı şemalarından ve benzer taş işçiliğinden hareketle, mevlevîhânenin de 1141 (1728-29) yılında inşa edildiği ve aynı ustaların elinden çıktığı söylenebilir. Ancak cami oldukları için Hüseyin Paşa ve Hizanoğlu Camilerin son cemaat yeri, minaresi ve minberi vardır. Yalnız bir semâhane şeklinde tasavvur edildiğinden mevlevîhanenin son cemaat yeri, minaresi ve minberi bulunmamaktadır.

Seyyid Ahmed Dede Efendi'nin mevlevîhâne tarihiyle ilgili verdiği bilgilerle arşiv kayıtlarına göre mevlevîhânenin meşihatında bulunan postnişinler şunlardır: Ali Haydar Dede Efendi, ilk bânisi Hacı İbrâhim Ağa'nın oğlu Hacı Sıddîk Dede Efendi, Muhammed Dede Efendi, Bâkî Dede Efendi, Sâlih Dede Efendi, Yûsuf Dede Efendi, Konyalı Osman Dede Efendi ve babası Abdülhamid Dede Efendi (ö. 1874), Abdülhamid Dede'nin oğlu Seyyid Ahmed Dede Efendi (ö. 1912), Abdülhamid Dede'nin diğer oğlu Mustafa Dede Efendi, Seyyid Ahmed Dede Efendi'nin oğlu Hüseyin Hüsâmeddin Dede Efendi (ö. 1918), Seyyid Ahmed Dede'nin diğer oğlu

Hasan Vahab (Döner) Dede Efendi (ö. 1956). Seyyid Ahmed Dede Efendi'nin postnişin olduğu 1874-1912 yıllarında çekilen üç kartpostal resminde mevlevîhânenin son dört postnişini bir arada görülmektedir.

Mevlânâ Müzesi Arşivi'nde mevcut, 6 Kânûnuevvel 1327 (19 Aralık 1911) tarihli tâmir keşfine ekli krokide, (zarf nr. 68/45) mevlevîhânenin yaklaşık 1300 m²'lik bir arsa üzerine oturduğu

ve 23 x 29.30 m. ölçüsünde çift havuzlu dikdörtgen planlı bir bahçe etrafında düzenlendiği görülmektedir. Bahçenin güneyinde 14 x 14 m. ölçüsündeki semâhâne ile onun batısına bitişik üstte iki oda ve bir salonu olan "L" planlı bir harem dairesi; bahçenin Hamam caddesine bakan kuzeyinde altta vakıf dükkânları, üstte bir salon, dört hücre ve 4,6 x 8.7 m. ölçüsünde bir şeyh odası olan selâmlık dairesi; bahçenin

Urfa Mevlevihane'sinin kuzey cephesi (2008) Fotoğraf: S.Sabri Kürkçüoğlu

19. yüzyıl sonları, 20 yüzyıl başlarında urfali mevleviler

doğusunda Hamam caddesi üzerindeki vakıf dükkânlarına bitişik cümle kapısından girilen bahçe sokağı ile 5.5 x 4 m. ölçüsünde hâmuşân; bahçenin batısı duvarla kapalı olup kuzeydoğu ve güneybatı köşelerinden merdivenlerle çıkılan, "gezenek" adı verilen bir üst gezi alanı yer almaktadır. Aynı yıl tertip edilen masârif cetvelinde çarşıda ve dergâhın alt katında bulunan kırk yedi küçük dükkan ile Urfalıdaki üç küçük bağ-bahçenin icarlarından oluşan mevlevihânenin geliri 19.742 kuruş, gideri ise 19.743 kuruş olarak belirtilmiştir. Semâhâne harem dairesi ve hücreleriyle yıkılmaya yüz tutmuş, külliye'nin krokisi ve tamir edilecek mekânlar ve masrafları tek tek çıkarılarak tamiri için 78.914 kuruş gerektiği tesbit edilmiştir. Bu tarihte harap durumda bulunan mevlevihânenin tamiri için çok uğraşıldığı halde tamirat gerçekleştirilememiştir.

Tekkelerin kapatılmasıyla kaderine terk edilen mevlevihânenin semâhâne dışında kalan bölümleri yıkılarak yerlerine baraka tipi dükkânlar inşa edilmiş, bahçesi sebze-meyve haline dönüştürülmüştür. Şanlıurfa'nın ticaret merkezi olan Pınarbaşı Mahallesi Kunduracı Pazarı'nın doğusundaki çarşı içerisinde yer alan semâhâne, kırk

yılı aşkın bir süre sebze hali esnafı ve belediye tarafından depo olarak kullanıldıktan sonra 1973'te restoratör-mimar Mehmet Yılmaz Önge'nin yaptığı projeye bir taş mihrap, minber ve asma kat kadın mahfili ilâve eklenerek Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından camiye dönüştürülmüş ve Mevlevihane Camii adıyla hizmete açılmıştır.

2003-2006 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce geniş bir çevre düzenlemesi ve restorasyon yapıldığı sırada binanın cephelerine bitişik dükkânlar ve sebze hali kaldırılıp etrafı temizlenmiş, sadece batıdaki eski taş Kasaplar Çarşısı, Mevlevihâne Çarşısı adıyla kalmıştır. Zamanla dolan dış zemini yaklaşık 0,50 m. kadar kazılarak yapı ortaya çıkarılmış, güney ve doğu cephelerinin etrafı açılıp meydan düzenlemesi yapılmıştır. Meydanın etrafına oturma alanları, zemin kodunun altında dilimli havuzlar ve cami girişinin önüne camekânlı kısım eklenmiştir.

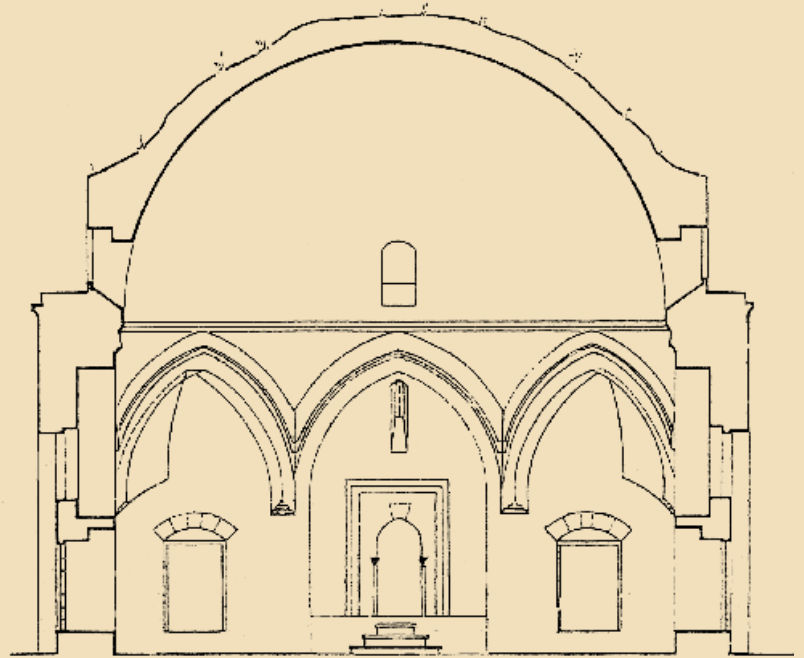
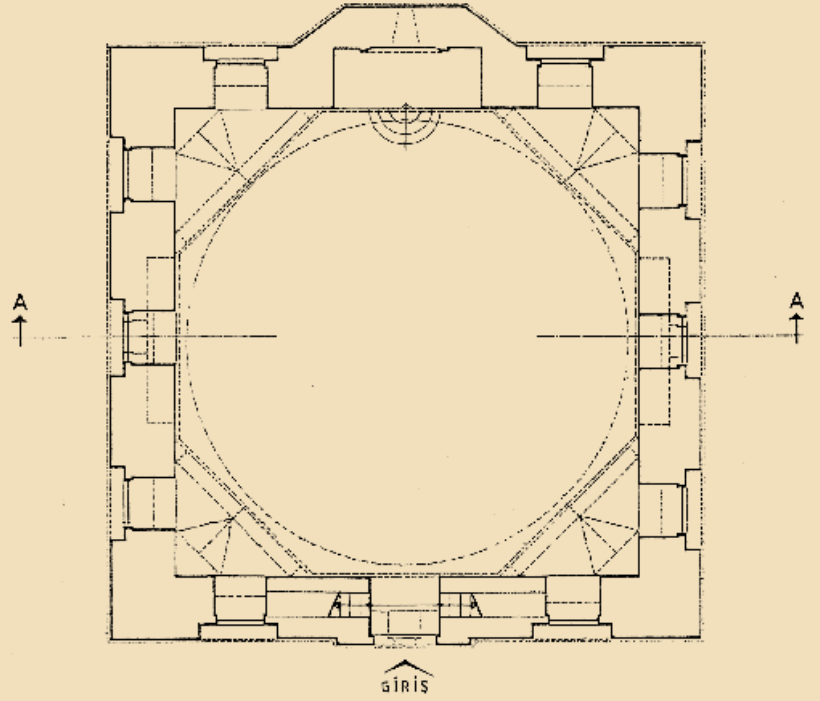
Kesme taştan yapılan 13.95 x 13.95 m. ölçüsündeki kare plânlı kübik yapı, 2.2 m. yüksekliğinde ve 12.2 m. çapında tromplu sekizgen bir kasnak ve 10 m. çapında bir kubbeye örtülüdür. 1973 onarımında kurşun kaplama taklidi olarak beton sıvanan

kubbenin üzerine, cümle kapısının üstüne benzeyen destarlı Mevlevî sikke motifli taş alem konmuş, kubbe kasnağının dört yönündeki pencere boşluklarına dikdörtgen petekli beton dışlık ve alçı içlik pencereler takılmıştır. Semâhânenin kübik alt kısmı, 6.5 m. yüksekliğindeki profilli saçak silmesinin altında üçlü veya koç boynuzu biçiminde düzenlenmiş, yerlilerin "serçe yuvası" dediği mukarnas dizisiyle çevrilmiştir. Giriş (kuzey) cephesinin ortasında 3.3 m. genişliğinde, 5.2 m. yüksekliğinde ve 20 cm. derinliğinde üç merkezli sivri kemerli bir çıkıntı içinde üstü basık kemerli tepe penceresi olan sade, sövesiz, çift kanatlı cümle kapısı yer alır. Kemerin orta diliminin sivri ucu değişik sivri tepeli taştan yontulmuş, destarlı bir Mevlevî sikkeyle taçlandırılmıştır. Cümle kapısının iki yanında 1.85 m. genişliğinde ve 4.20 m. yüksekliğinde üç merkezli sivri kemerli birer niş içinde altlı-üstlü olarak yerleştirilmiş dik-dörtgen birer pencere ile bir tepe penceresi, doğu ve batı cephelerinde üç, kible cephesinde iki nişli pencere bulunmaktadır. Mihrap cephesinde yer alan kible eyvanı üçgen şeklinde dışa taşkındır. Alınlıkları boş bırakılmış pencereler 1973'te iki kanatlı ahşap doğrama halinde restore

edilip, büyük alt pencerelerin önüne lokma demirli parmaklıklar takılmıştır.

Cümle kapısı ve harimin döşemesi, öndeki taş zeminden yaklaşık 50 cm. daha alçak olduğundan, 11 x 11 m. kare plânlı harime, dışardan birkaç basamakla inilip, girişteki 2.2 m. derinliğindeki ahşap asma mahfilin altından geçilerek girilir. Asma mahfile, kapı boşluğunun 1 m. kalınlığındaki yan duvarları içinden onbir basamaklı bir merdivenle çıkılır. 1973'teki onarımdan önce bu mahfil yıkıldığı için sadece duvar kiriş yuvaları ve merdivenler mevcut iken, restorasyonda on dört direğin taşıdığı 11 x 2.2 m. ölçüsünde bir ahşap asma mahfil yerleştirilmiş, mahfilin alt katının önü beş Bursa kemerli ve korkuluklu, üstü sikkeli babalar ve üç dilimli kemerli deseni olan yüksek kafeslerle kapatılmış, alt kat mahfiline ise ortası göbekli, baklavalı desenli çitakârî konstrüksiyonlu tavanlar yapılmıştır. 1925'ten önce burada da bir mahfil mevcut olup, alt katı seyirci için; üst katı mutrip için kullanılıyordu.

Mihrap, cümle kapısının tam karşısında derin sivri kemerli bir eyvan niş içinde yer alır. 1973 onarımından önce resim ve rölöve çizimlerinde, semâhânenin güney cephesinde üçgen çıkıntı yapan 1.5 m. derinliğinde ve 3.5 m. genişliğindeki kible eyvanında, önünde üç küçük yuvarlak basamağı bulunan 50 cm. yüksekliğinde bir taş seki görülmektedir. Sekinin arkasındaki duvarın ortasında bir sıra serçe yuvası mukarnaslı bordürle çevrilmiş, 2.3 x 2.1 m. ölçüsünde dikdörtgen mihrap, üstünde sivri kemerli uzun, mazgal penceresi gibi bir tepe penceresi yer alıyordu. Mihrabın ortasında iki sütunçenin taşıdığı bir sivri kemer vardı ve kemerin içi niş şeklinde oyulmamıştı. Bu ilginç eyvan sekisi Mesnevî dersi ve semâ mukabelesi sırasında şeyhin oturmasına mahsus olup selâmların başında ve sonunda basamakla inilen ve çıkılan bir tür post kubbesi şeklindeydi. Ancak 1973 onarımında semâhâne camiye dönüştürülürken, bu istisnâî mevlevîhâne mimari detayı ortadan kaldırılıp yerine sekisiz-basamaksız bir eyvan içerisinde döşemeye kadar inen, silme çerçevesiz mukarnas bordürle kuşatılmış, derin, beş kenarlı nişi olan bir taş mihrap yontulup, yanına bir minber yerleştirilmiştir.

1970 tarihli camiye dönüştürülmeden önce, Urfa Mevlevîhânesi semâhânesinin planı ile kesiti (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi)**

Kare mekânın üstü sekiz geniş sivri kemerle çevrilidir. Kubbeye geçişi sağlayan trompların kemerlerinin sonundaki yastıklarında birer üçgen grup, serçe yuvası mukarnasıyla nihayetlendir. Bu tromplu kemer sırasından, sade kasnaklı bir kubbeye geçilir. Kubbe kasnağının dört yönündeki alçı pencere ve mihrap, cümle kapısı ve ön cephenin dört tepe penceresiyle alt sıra on büyük pencere semâhâneyi iyi aydınlatır. Cephelerdeki Suriye Memlûk tesirli üç dilimli kemerler, saçak silme mukarnasları ve destarlı Mevlevî sikkesiyle harimdeki mukarnas süsleme detaylarının dışında semâhâne tezyinat bakımından oldukça sadedir.

BİBLİYOGRAFYA:

BA, İrade-Dahiliye, nr. 4881 (28 M 1261 / 1845); nr. 20350 (2 R 1278 / 1861); BA, İrade-Meclis-i Vâlâ, nr. 20350; BA, Cevdet-Evkaf, nr. 19689; VGMA, Diyarbakır Muhasebe Defteri, nr. 491, s. 374, sıra 65 (Mevlevihane Vakfı şahıs kaydı H.1172/M.1758 tarihli); nr. 63.01./2 (Urfa-Mevlevihane dosyası); nr. B.02.1. VGM.0.10.00 / 133762 (Şanlıurfa Merkez Mevlevihane Camii Rölövesi ve Restorasyon Projeleri); Şanlıurfa Şer'î Sicilleri, nr. 207 (1629-1631 yılları arası); nr. 227, s. 427, 585 (1303/1886 tarihli); Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi, zarf nr. 50/3 (29 Kânunevvel 1327 tarihi kısa tarihçe hakkında mektup); zarf nr. 50/4 (16 Teşrînievvel 1327 tarihli varidat cedveli); zarf nr. 68/44; zarf nr. 68/45 (6 Kânunuevvel 1327 tarihli tamir keşfi ve haritası); zarf nr. 90'da 12 belge; Mehmet Alper, Urfa'nın Mekânsal Yapısı, Türk-İslam Mimarisindeki Yeri ve Önemi (doktora tezi, 1987), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri

Enstitüsü; A. Cihat Kürkçüoğlu, Ruha'dan Urfa'ya: 1780-1980, Ankara 1990, s. 102-103; a.mlf., Şanlıurfa Camileri, Ankara 1993, s. 56-57; a.mlf., "Urfa Mevlevihanesi", Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sy. 2, Konya 1996, s. 303-310; Mahmut Karakaş, Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri, Şanlıurfa 1996, s. 4, 57, 207; a.mlf., Şanlıurfa Kitabeleri, Şanlıurfa, 1985, s. 25-26, 54; a.mlf., "Şanlıurfa'da Mevlevîlik", GAP Gezini, sy. 2, Şanlıurfa 2006, s. 58, 60, 61; Ş. Barihüda Tanrıkorur, Türkiye Mevlevîhânelerinin Mimarî Özellikleri (doktora tezi, 2000), SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, II, 184-193; III, 128-134, çz. XI.1-6, rs. XI.1-16; Sezai Küçük, Mevlevîliğin Son Yüzyılı, İstanbul 2003, s. 290-292; Süreyya Eroğlu, "Urfa Mevlevihanesi (Tarihçesi, Mimarisi, Restorasyon Öncesi ve Sonrası)", Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlâna Sempozyumu Bildirileri, Konya 2006, s. 1083-1093; İlhan Palalı, "Urfa Mevlevihanesi ve Urfa'da

Mevlevîlik", Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Uluslararası Mevlâna ve Mevlevîlik Sempozyumu, Bildiriler, 26-28 Ekim 2007, Şanlıurfa, ts., II, 371-377; Osman Öksüzöğlü-M. Mercan Özkan, "Şanlıurfa Mevlevîhânesi ve Şanlıurfa Mevlevîhânesi'nde Yapılan Dinî Musiki İcralarının Lâ Dinî Musiki İcralarına Yansımaları", Dünyada Mevlâna İzleri Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, Konya 2010, s. 395-411; Ziya Kazıcı, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Urfa'daki Vakıf Hizmetleri", MÜİFD, sy. 5-6 (1993), s. 96.

Şair Nâbî (Suluboya: Abdurrahman BİRDEN)

Diliyle Duruşuyla Örnek Bir Şahsiyet URFALI ŞAİR YUSUF NABİ

Yrd. Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK
Harran Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Türk Edebiyatında XVII. asırda Tefekkür Edebiyatı Çıgırı açan Şair Nâbî'nin doğum yerinin Urfa ve asıl adının Yusuf olduğu hakkında tereddüt yoktur. Bunu kendisi de şiirlerinde dile getirmiştir.

Kemînen Yûsuf-ı Nâbîyi ahhâb ü ekâbirle
Şefâ'at yâ habîba'llah şefâ'at yâ Resûla'llah
Hakûmüz mevlididür hazret-i İbrâhimün
Nâbîya râst makâmında Ruhâviyüz biz.

Nâbî, Osmanlı'nın sıkıntılı günler yaşamakta olduğu XVII. Asrın ortalarında dünyaya gelmiştir. Ailesinin kimliği hakkında farklı rivayetler olsa da (Hacıgaffarzade ve Karakapıcılar gibi) bu ailenin ilme ve kültüre aşına bir çevreye sahip olduğu bilinmektedir. Nâbî'nin edebi şahsiyetinin temelinden bu ailenin öteden beri ilim adamlarına aşına bir şecereye sahip olduğunu anlamak güç değildir. Abdulkadir Karahan, bazı belgelere dayanarak Nâbî'nin Peygamber Soy Kütüğü'ne bağlı olması ihtimalinin de altını çizer. (Karahan,3/4)

Kaynakların XVII. Yüzyılda Nefi ile beraber kasidede usta olarak gösterdikleri Nâbî'nin Urfa'da doğmuş olması ve ilk gençlik yıllarını burada geçirmiş olması altı çizilecek bir husustur. Onun Urfa'da yetişmiş olması, Osmanlı'nın büyük şehirlerinin dışında da kültürel seviyenin kayda değer bir seviyede olduğunun bariz bir kanıtıdır. Nâbî bu kültürel havzanın farkına varmakla kalmamış ondan yararlanmayı da bilmıştır.

Nâbî'nin belli düzeyde eğitimini tamamladıktan sonra geçimini sağlamak üzere icra ettiği ilk meslek, kaynaklara göre Arzuhalciliktir. Takdir etmelidir ki, Nâbî gibi bir arzuhalcinin dilekçelerinin yöneticiler tarafından fark edilmemesi beklenemezdi. O bir yandan vatandaşların arzularını yazarken bir yandan da belki de farkına varmadan, üslubuyla zamanın yöneticilerine Urfa'da üstün yetenekli bir şahsiyetin zayı olmakta olduğu mesajını vermiştir.

Mesaj yerine ulaşmış olmalıdır ki Nâbî, Sayın Karahan'a göre 23 yaşında iken devlet merkezine, yani İstanbul'a ulaşmış bulunmaktadır. Fakat Nâbî o günlerde her gün İstanbul'a gelen binlerce insandan sadece birisidir. İlk zamanlarda umduğunu bulmamış olduğunu tahmin etmek güç değildir. (Karahan, 6) Fakat bu hayal kırıklığının çok sürmediğini tahmin ediyoruz.

Anlaşılan odur ki, sağlam bir cevhere sahip olması, ona hakkıyla tanınma fırsatlarını yeterince bahşetmiştir. Rivayete göre Urfa Valisi'nin tavsiyesi ile başlayan İstanbul seyahati, gösterdiği başarılar, ortaya koyduğu eserler, onu kısa sürede saray çevresinde çok iyi tanınan bir şair yapmıştır. Saray eşrafından tanıdığı ilk kişi ise hayatının sonuna kadar minnettar kalacağı, Musahip Damat Mustafa Paşa'dır. Mustafa Paşa ile tanışıklığı, Nâbî'nin Padişah IV. Mehmet tarafından da fark edilmesine vesile olmuştur.

Bundan sonra gerek Mustafa Paşa'nın gerekse padişah IV. Mehmet'in yanında çeşitli seferlere ve yolculuklara çıkmıştır. Döneminin geleneğine uygun olarak Nâbî de, gittiği şehirlerden birer eserle dönmüştür. Küçük olayları birer tarih düşürme ile divanına kaydederken, büyük olayları müstakil birer eserde ele almıştır. Fetihnâme-i Kamanîçe, Surnâme, ve Tuhfetü'l-Haremeyn adlı eserleri bu kabildendir.

Saraya yakın bir şair olması onun daha rahat ve kaliteli eserler ortaya koymasına imkân verirken, her ne kadar bazı beyitlerde kendisi mevki ve makama liyakati olmadığını söylüyorsa da devrin yöneticileri tarafından taltif edilerek arasında Darbhane Eminliği'nin de bulunduğu pek çok göreve getirilmiştir. (Bilkan, s. XVII)

Hayatında altı padişah'ın saltanat dönemine tanıklık etmiştir ki bunlardan bazılarını daha çocukluğundan beri tanımaktadır. Osmanlı Devleti'nde sadrazamlık makamına kadar yükselen bazı paşalar da zamanında Nâbî ile olan tanışıklıklarını vesile kılarak belli makamlara geldiklerini hiçbir zaman unutmamış, kendisi de vefakâr olan Nâbî'ye vefada kusur etmemişlerdir.

Nâbî'nin İstanbul hayatı kadar, Halep hayatı da önemlidir. Çeyrek yüzyıl kadar bir süreyi de Halep'de geçiren Nâbî, bir ara ülkede yaşanan sıkıntılardan nasibini almıştır. Kısa bir zaman zarfında da olsa onun hem evinin elinden alındığı, hem de maaşının kesildiği bilinmektedir. (Karahan, 18) Güzel bir beste ile ölümsüzleştirilen şu şiirini bu günlerde yazdığı tahmin edilmektedir.

Bâğ-ı dehrin hem bâharın hem hazânın görmüşüz.

Biz neşatında gâmın da rüzgârın görmüşüz.

Çok da mağrûr olma kim meyhâne-i ikbâlde

Biz hezâran mest-i mağrûrın humârn görmüşüz.

Halep'teki hayatı edebiyat açısından oldukça verimlidir. Üzerinde pek çok araştırma yapılan, bir nasihatname niteliğinde olan Hayriyye'yi burada kaleme almıştır. Oğlu Ebul Hayr Mehmet Çelibey'e olan muhabbeti dolayısıyla onunla ilgili hemen her vakayı bir şiirle kayda geçirmeye çalışmıştır. Mesela oğlunun sarfı bitirip Nahve başlamasına bile tarih düşürmüştür.

Hayriyye'de oğluna öğüt verirken Nâbî'nin yaşadığı dönemde ne tür olumsuzluklardan şikâyetçi olduğunu tespit etmek mümkündür. Aslında Nâbî, oğlunun şahsında, yöneticiler başta olmak üzere döneminin bütün insanlarına seslenmiştir. Bu eserde çağının pedagojik görüşlerini görmemiz de mümkündür: "Nâbî'nin ısrarla üzerinde durduğu ahlak ilkeleri şunlardır: Aç gözlülüğün cimrilikten sakınmalı. Kimseye yük olmamak ve minnet etmemek için

çalışmalı. Dostun hediyesini kabul etmeli ama karşılığını da yapmalı. İyilik ve lütf sahibi olmalı. Yalandan, döneçlikten, iki yüzlülüğün, iftiracı, arabozucu olmaktan korkmalı. Her türlü içkiden ve ille uyuşturucu maddeler kullanmaktan nefret etmeli. Giyim ve yaşayışta da sadeliğe bağlı olup, gösterişe sapmamalı. Sabırlı, temkinli olmalı, ahlaksızlıklarla mücadele etmekten geri durmamalı." (Kabaklı, II, 665,659)

İnsanların ekonomik ve ahlaki çöküntü girdabında boğuştuğu dönemde bile Nâbî, küçük olaylara ve günlük dedikodulara karışmamış, pasif ve "nemelazım" deyimlerinden olmamıştır. Tersine, düşündüklerini sakınmadan söyleyen, çağının bozuk ahlak ve gidişini makul öğütler ve sırasında sert yergilerle düzeltmeye çalışan bir insan görünüşü ile örnek olmuştur. Bu yüzden kaynaklarda Nâbî ile ilgili kayda değer bir kalem kavgası veya tartışma kaydına yer verilmemiştir. Nâbî, başkaları gibi rind bir ömür sürmemiş, içki ve aşk meclislerinde bulunmamıştır. Bir din ulusu gibi yaşamış, mutaassıp değil, ama gerçek bir Müslüman olarak yaşamıştır. (Kabaklı, II, 559-660)

Nâbî, aynı zamanda velud bir şairdir.

"Nâbî en az elli yıl süren bir sanat hayatı boyunca asrının duyuş, düşünüş ve ihtiyaçlarına uygun eserler vermiş; düşünceyi düşünce halinde ve her türlü süslerden uzak söylemekten hoşlanmış ve çevresinin sanat ve düşünüşü üzerinde ciddi bir tesir uyandırmıştır. Onun eserlerinin yolunda kurulan Nâbî Mektebi, şairin belirli bir yoldaki kararının ve ısrarının tabii neticesidir; kendini kabul ettiririnde hayat tecrübelerinin ve büyük kültürünün tesiri vardır." (Banarlı, 673)

Bol ve değişik mevzular üzerinde yazmayı süslü ve güzel yazmaya tercih etmiştir. Ancak bu tespit onun edebi kaygıyı büsbütün göz ardı ettiği anlamına asla gelmez. Nâbî'nin asırlara meydan okuyan sağlamlıktaki eserlerinin arka planında sahip olduğu ilmi kariyer gelmektedir. O, klasik şark dillerinden Arapça ve Farsçayı çok iyi bilmektedir. Yine ortak İslam medeniyeti edebiyatına vakıftır. Bu çift kanatlı özelliği onu edebiyat ufuklarında daima zirvede tutmuştur. Zaman zaman sıkıntılı dönemler geçirse de onun eserlerinde fikir unsurları, his ve hayal unsurlarından daha geniş tutar. "Nâbî'nin bazen rindâne ve sofîyâne, bâzan hâkimane fakat mutlaka görmüş, geçirmiş insanlara mahsus, bilgili ve tecrübeli sözleri arasında uzun zaman dillerde kalan darb-ı mesel değeri kazanan beyitleri ve mısraları olmuştur. Bunun diğer mühim sebebi, böyle mısraların söylenişindeki muvaffakiyetli ve ahenkli üsluptur. Nâbî'nin lisan ve edebiyat hakkındaki telakkileri de kendi çağı içinde ehemmiyetli, orijinal ve yenidir." (Banarlı, 671) Çağındaki sayısız şairler arasında "Şeyhü's-Şuara, Melûkuş Şuara veya Ekmel-i Şuarayı Rum" diye anılan Nâbî'nin sözleri darb-ı mesel olarak dillerde dolaşmıştır

Nâbî Düşünen bir şairdir.

Nâbî düşünceyi, diğer bir ifade ile manayı, sanata feda etmemeyi ilke olarak benimsemiştir. Nâbî'nin bu aykırı duruşu, o günün şartları dikkate alınacak olsa çok akıllı bir tercih değildir. Ancak bu kaygı, sadece sanat hevesiyle eserler yazmayı alışkanlık haline getirenler için geçerlidir. Nâbî, yeniliklere alışık olunmayan bir ortamda farklı tabirler ve söylemler geliştirerek, söze bir takım duyurucu unsurlar katmış, bu alanda söyleyecek sözü olduğunu gazelleriyle de ispatladıktan sonra; fikri, bir takım söz sanatlarıyla süslemeden doğal olarak söylemeyi tercih etmiştir. İnkılap

sayılabilecek bu tutumunda yalnız kalmadığı da kendisini takip edenleri Nâbî Mektebi tarzını geliştirmelerinden anlaşılmaktadır.

Nâbî'nin tesirinin hayli güçlü ve devamlı olmasında, tespit ettiği ve dillendirdiği gerçeklerin, çağın ictimâî hayatı hakkında yaptığı tenkitlerin uzun süre geçerliliğini sürdürmesi etkili olmuştur. Hatta ilerleyen zamanlarında Nâbî'nin söylemlerine daha şiddetle ihtiyaç duyulmuştur. Onun "hikemî" bir şiir telakkisine sahip olmasının nedeni de budur. Gerileme döneminin bütün özelliklerini yaşadığı bu dönemde, tam altı padişahın saltanatını gören şair, Osmanlı düzeninin yavaş yavaş sarsıldığını bizzat müşahade etmiştir. Bu bakımdan Nâbî'nin şiir anlayışının şekillenmesinde bu dönemin sosyal ve siyasi etkisi büyük rol oynamıştır. (Bilkan, s. XX)

"Nâbî, hem olgun, hem de bilgin bir şahsiyettir. Büyük bir dindar, temiz ve faziletli bir insan olarak ün salmıştır. Çağdaşları, onu, her zaman saygı ile anmış ve ermiş gözü ile bakmışlardır. Vefası, kanaatkârlığı, ağırbaşlı ve tatlı dili olması dolayısıyla, hayatında büyük fırtınalar ve değişimler yoktur. İhtiras ve arzularını ruh kuvveti ile bastırıp başkalarının da işine karışmadığı için çevresinde kin ve garez sahipleri bulunmamıştır" (Kabaklı, II, 658-659)

Nabî'nin az bilinen yönlerinden biri de onun musikîşinaslığıdır. Kurtoğlu, Nâbî'nin bu özelliği ile ilgili şu satırlara yer vermektedir: Nâbî, şöhretinin zirvesinde iken, kendisini sahiplenen paşanın görevden alınması dolayısıyla bir müddet boşta kaldığı bilinmektedir. Büyük ihtimalle bu sıralarda şehri olan Urfa'ya dönmüş olmalı. İşte boş olduğu sıralarda büyük bir şehir merkezi olan Diyarbakır'a da gitmiş olmalı ki, bugün Diyarbakır'da Nâbî ile ilgili meseller anlatılmaktadır. Ayrıca Nâbî ile ilgili Diyarbakır'da çıkan bir yerel gazetede: "Feyzini şehrimizden alan, Diyarbekirin rahle-i tedrisinde pişen, o nağmeler içinde

kendini bulan ve dolayısı ile fahri hemşehrimiz sayılan Urfalı Meşhur Şair Nabi, hasreti dindirmek, hayat, ilim, edebiyat ve kemal iksirinden tekrar be tekrar kana kana içmek, ilahî nağmeler içinde gaşy olmak, lahutiliklerde yaşayıp kanat çırpma için Hicri 1120-Miladî 1708 senesinde, beşinci harem sayılan, mirac yolunda kâinatın mefhari Peygamber Efendimizin duasına mazhar olup şereflenen Amid'imize gelmiş ve her günü senelere bedel dört, beş ay yaşamışdı." diye yazmaktadır. Nâbî'nin musiki bilgisini Diyarbakırlı Seyid Yahya'dan aldığı bilinmektedir. (Kurdoğlu, 41) Nabî'nin musiki ile olan ilgisindedir ki, kimi şiirlerinde fonetik bir ahenk zirveye çıkmaktadır. Pek çok eseri, zamanında ve sonraki asırlarda bestelenen Nâbî de bestekârlıktan uzak kalmamıştır. Diyarbakır'da kaldığı zaman zarfında onun onuruna şiir meclisleri toplandığı ve sanatkârların katılımı ile meşk edildiği bilinmektedir.

Sıradan bir mecliste büyük olmanın güç olmadığı açıktır. Nâbî ise büyükler meclisinde büyük ve orada durabilmeyi başarmış bir şahsiyettir. Yetmiş yıllık ömrü boyunca hep yapıcı olmuş, eleştirilerinden bile kimse rahatsız olmamıştır. Hoş sohbeti, kültürü, zekâsı ve güzel hitabeti ile süslediği ömrü gıpta edilecek temizliktedir. 1712 baharında ağır bir şekilde hastalanan Nâbî, bu günlerde Farsça bir tarih kitabı yazdı. Ölümüne işaret eden bu kitabı yakınları onun ermişliğine yorumlamışlardır.

13 Nisan 1712 tarihinde vefat ettiği arkasında sadaka-i cariyeye kabilinden Divan, Divançe, Hayriyye, Tuhfetu'l-Haremeyn, Münşeât, Fetihnâme-i Kamanîçe, Zeyl-i Siyter-i Veysi gibi güzel eserler bırakmıştı.

Ruhu Şad olsun.

Kaynaklar:

Banarlı, Nihad Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, MEB Yayınları, İstanbul, 1971

Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004

Bilkan, Ali Fuat, Nâbî Divanı, MEB Yayınları, İstanbul 1997

Karahan, Abdulkadir, Nâbî, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987

Kurtoğlu Mehmet, Melik'üş Şuara Yusuf Nabi, Karaköprü Belediyesi Yay. Ankara, 2012

Tarihsel Süreçte Urfa'da DEĞERLER VE KIRILMALAR

Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ

Harran Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü Başkanı

Toplumsal değerler, toplumların tarihsel gelişim sürecinde oluşur. Urfa, yaşamış olduğu tecrübeler ardından büyük uygarlıklara imza atmıştır. Kent, bazen değerlerin yitirilmesi, kaybolması ve kültürel kırılmalarla yüz yüze gelmiştir. Kırılmalarla birlikte büyük ve önemli sayılan kurumlar çökmüş, küçük özerk alt sistemler seviyesine indirilmiş ya da tamamen değiştirilmiştir.

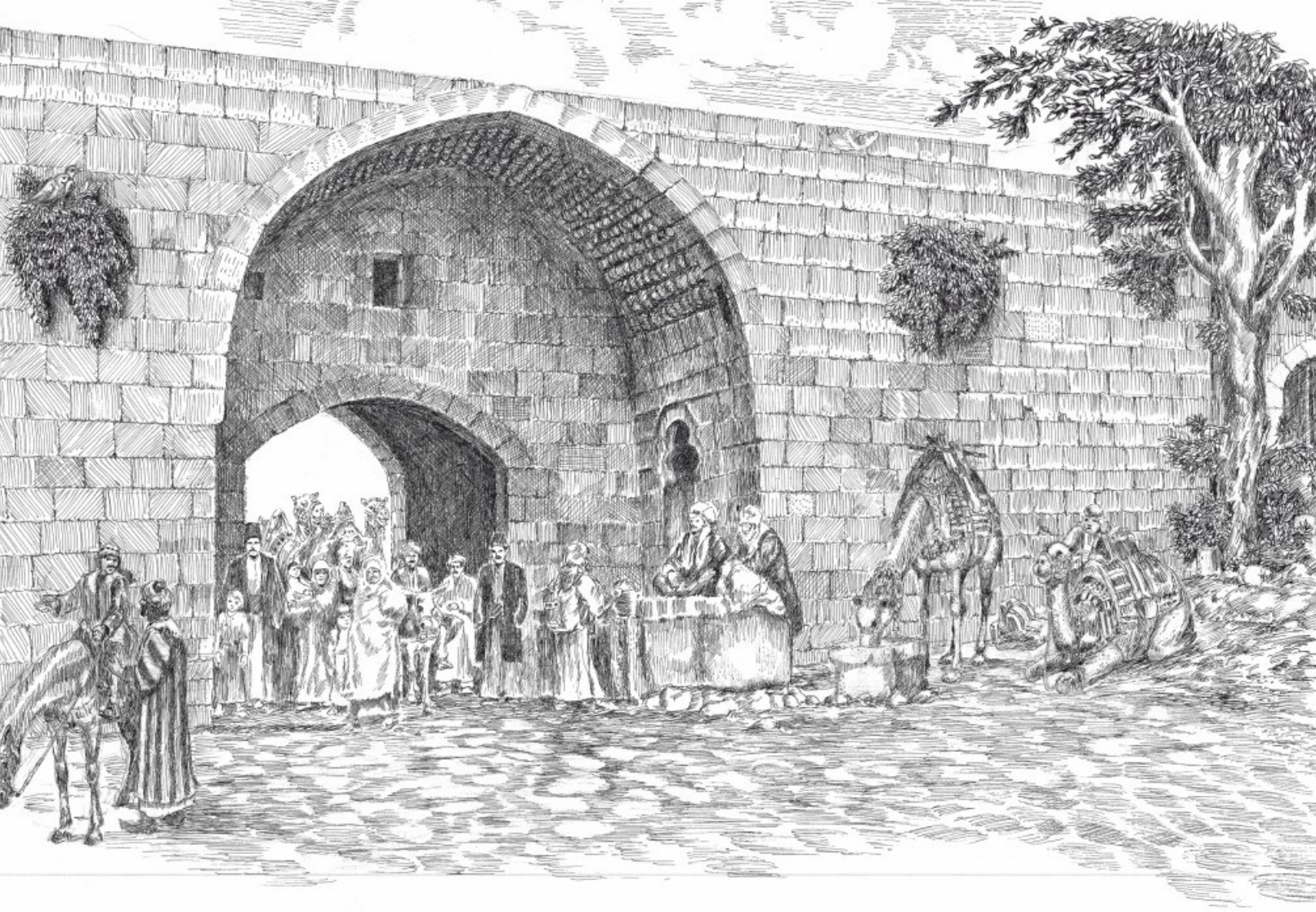
Şehirler ve toplumlar değerler ve kırılmalarla anlam kazanır veya kaybeder. Mesela Medine "cemel", Mekke "celal" sıfatıyla anlatılır. Urfa gibi birçok farklı uygarlıklara mekân olmuş, olaylar karşısında gizemli tavrı sergileyen kentler ise birden fazla sıfatla anlatılmalıdır. Medine, Hz. Peygamber'le tanışmadan önce adı "Yesrip" iken, İslamlaşınca

"Medine"leşmiştir. Urfa, hem tarih öncesi hem de tarih sonrası birçok uygarlığın değerlerini her dönemde yaşatmış hem de daha da geliştirerek bugüne taşımıştır.

Kent, bundan 12 bin yıl önce Neolitik dönemde örnek olmak, vizyoner olmak, bilgileri paylaşmak, ortak başarı, ortak sorumluluk, yaşam becerileri, özgün olma gibi kavramlara hayat vermiştir. Bu dönemde Neolitiğin çekirdek bölgesi Sina Yarımadası'ndan kuzeyde Munzur Dağları, Batı İran'dan Konya Havzasına kadar olan bölgede yoğun bir bilgi, teknoloji ve mal aktarımının olduğu ve hatta gezginci zanaatkarların geniş bir coğrafya içindeki dolaşımı ve yepyeni bir sosyal kurgu oluşmuştur. Bu dönemde Türkiye'nin batı kesimleri Urfa ve

Neolitik çekirdek bölgesinin taşrasıdır. Neolitik yaşam bu bölgelerde yeniden biçimlenmiş ve daha sonra buradan Balkanlara ve Avrupa'ya aktarılmıştır. Bu bağlamda Anadolu'nun batısı, Avrupa uygarlığının çıkış noktası Güneydoğu Anadolu'dur.

12.000 yıl önce üreten, çizen, düşünen, toplumsal örgütlenmeyi başarabilen ve en önemlisi tapınmayı en önemli bir ihtiyaç olarak gören ufalılar, uygarlık tarihindeki bilgilerin tamamını sarsmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin batı kesimleri "Neolitik çekirdek Bölgesi'nin taşrasıdır. Neolitik yaşam bu bölgeden Balkanlara ve Avrupa'ya aktarılmıştır. Urfa'daki kültürel birikim ayrıcalığı, küresel ölçekte olmasıdır. Özgün olması, dönemin Urfa'sını zirveye taşımıştır. Bu

19. yüzyıl sonlarında Urfa surlarının "Samsat Kapısı" (Max Von Oppenheim'in fotoğrafından desen çalışması: Abdurrahman BİRDEN)

zirve noktası, küresel çaptadır. Toplumsal örgütlenme Neolitik dönemle birlikte değişmeye başlamış, bu değişimin sonunda yeni bir toplumsal örgütlenme modeli ortaya çıkmıştır.

Bazı arkeologlar ve araştırmacılar, bundan yaklaşık 4 bin yıl önce Urfa, Güneydoğu Anadolu ve Suriye civarında büyük bir kuraklık yaşandığı ve bu kuraklık yüzünden Filistin'e göç edilmiş olabileceği üzerinde durmaktadırlar. Söz konusu dönemde, Hz. İbrahim tevhid mücadelesi vermiştir. Bölgedeki Ur, Harran ve Saruc (Suruc) gibi bazı yerleşimler kutsal metinlerde geçer. Eski Ahid'de "Saruc", Hz. İbrahim'in atası olarak geçer. Harran ise ilahi mesajın alındığı ilk yerleşim olarak bahsedilir. Büyük İskender ve sonrasında Selevkoslar döneminde Urfa, yeni bir takım değerlerle tanışmıştır. Bölge-miz bu dönemde Yukarı Mezopotamya'nın tamamı ile Kuzey Suriye'nin bir bölümü, savaşan güçler arasında bir "tampon bölge" haline gelir. Kent yeni bir tavır sergiler. İki tarafı da memnun eden bir tavidir. Kent, paganist yapısıyla Helen, Pers ve Mezopotamya düşünce dünyasının

basit bir kopyasıdır. Urfa, Osrhoene Krallığı döneminde de bu iki dilli tavrı sürdürmüştür. Bu iki dillilik (Tampon Bölge Kültürü), biri İran'ı diğeri Roma'yı idare eder.

Bu dönemde Urfa ve Harran Okulu uygarlığın beşiğidir. Bilginin demlendiği kenttir. Kentin iki büyük bilgini ve onlara tabi grup vardır: Bar Daysan ve Bardaysancılar ile Tityanus ve Tityanusçular. Bar Daysan Atina'da; Tityanus ise Roma'da eğitim görmüştür. Tityanus (doğum: 110) Urfa'da dört İncilin bir harmonisi olan "DİATES-SARON"u yazar. Bu kutsal metin V. yüzyıla kadar Doğu kiliselerinin tamamında kullanılmıştır. Tityanus ile Bar Daysan'ın fikirlerinin mücadelesinin izleri, 7. yüzyıla kadar görülmektedir. Tityanus'e göre Bar Daysancılar, sosyal hayatta Helen dünyasının oburluğu ve sefahati tanrılaştırılan hayat tarzını benimsedikleri için eleştirir. Bu yüzden putperest kökenli Roma Hıristiyanlığına da acımasızca saldırıyordu. Tityanus ile züht Hıristiyanlığın bölgeye gelişi, Hıristiyan ilahiyatının Batı düşüncesiyle tanışması, zengin bir fikir atmosferini doğmuştur. Tityanus züht ve takvanın

esas olduğu, nefsi öldüren bir çileciliğin hayat tarzı olarak görülmesini arzu ediyordu. Roma'dan dönüşünde Urfa'da Yahudi kökenli Hıristiyan bir cemaate katılışı, putperest kökenli kilisenin teolojinin görüşlerine karşı çıkmasından kaynaklanmıştır.

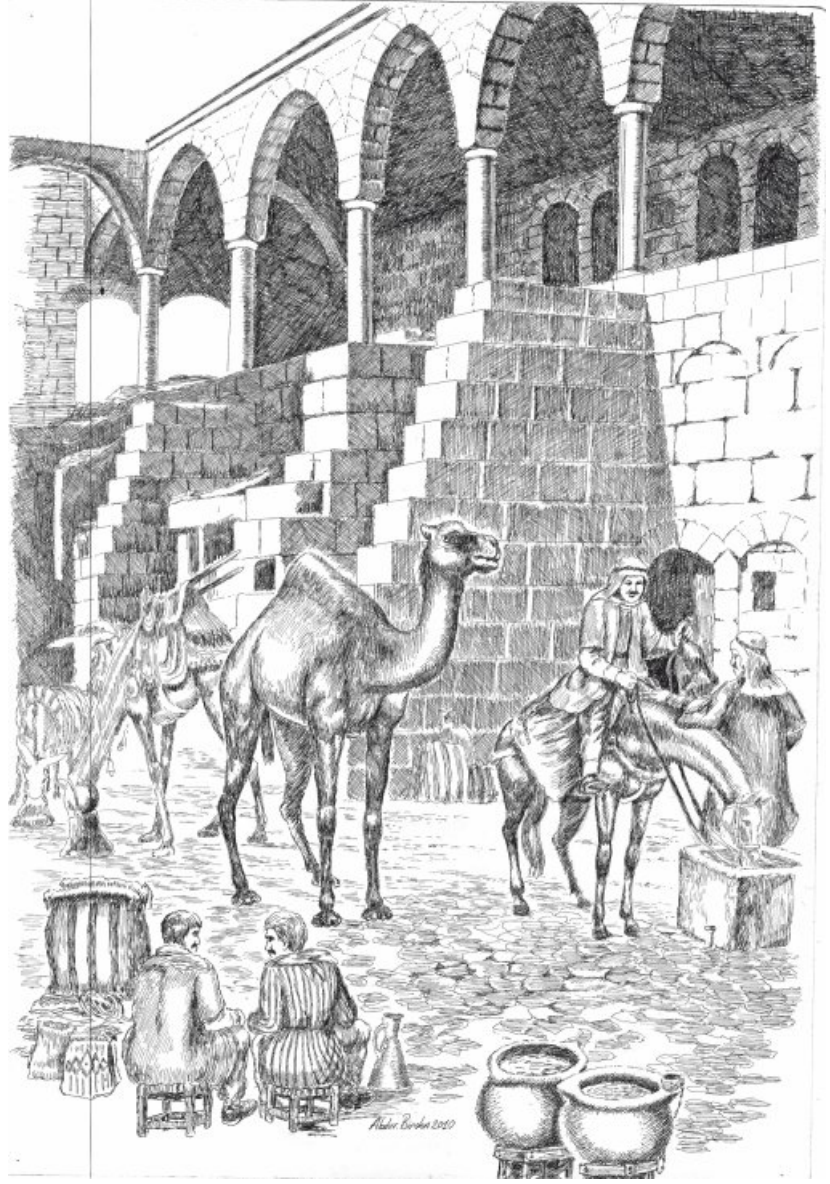
İslam fethiyle kent yeni bir uygarlıkla tanışmıştır. Kent, değerler açısından 639 ile 1146 yılları arasında gitgeller yaşamıştır.

Kentin İslamî ve mistik kimliği 12. Yüzyıldan itibaren başlar. Bu dönemin önemli aktörü Muzaferuddin Gökböri'dir. Gökböri, şehirde mevlit törenleri düzenler. Vakıflar tesis eder. Ayrıca yetim ve öksüz çocuklara iş ve süt anneleri sağlamakla şehrin gönlünü fethetmekte doruk noktasına çıkmıştır. 1251'de Moğollar'ın Ruha ve çevresini yağmasıyla başlayan değerlerin kaybı, 1517'e kadar devam eder. Bu dönemde bölgede Timurlular, Akkoyunlular, Memlûkler ve Safeviler arasında iktidar mücadelesi verilmiştir. Bu mücadele de kent; sosyal, kültürel ve iktisadi açıdan etkilenmiştir.

1517 yılı baharında önce Mardin, ardından Ruha Osmanlı topraklarına

katılır. Osmanlı sancak statüsünde Diyarbakır Eyaletine bağlanır. Osmanlı dönemi Urfa'sını Tanzimat öncesi ve sonrası ayırmak gerekir. Urfa 1518 yılından itibaren de Diyarbakır Eyaleti'ne bağlı bir sancak yapılmıştır. 1648'de Rakka ve Ruha sancakları bir araya getirilerek Rakka eyaleti oluşturulmuştur. Bu dönemde eyaletin merkezi Ruha'dır. 1855'de Halep Eyaletine bağlı gösterilen Rakka sancağı; Urfa, Suruç, Birecik, Rumkale olmak üzere dört kaza ve Evimağaç, Barak, Döğeri, Bozili ve Harran adlarından beş nahiyeden oluşmaktadır.

Kentin değerler açısından kırılmalar yaşadığı bir dönemde 17. yüzyıldır. Bu dönemin en iyi değerlendirmesini Şair Nabi yapmaktadır. Ona göre hiçbir memlekette görülmeyen yağma, talan ve hırsızlık bu ülkede yapılmaktadır. Toplum yenilen tokatlardan serseme dönmüştür. Yeni ortaya çıkmış birçok kişi ehl-i umur olmak için birkaç uyuz hizmetkâr toplar büyükleri taklit eder. Ziyet için borca harca girer, şöret için her deliğe sokulur. Adını hukkâma duyurup yükselmeyi çabucak yoluna koyar. Herkese acılar çektirerek divanda yer bulur. İntikam almak için fitneden kavgadan çekinmez. Derdi vilayette tek olmak, diğerlerinden daha iyi duruma gelmek. Sözü geçsin, herkesin başvurduğu olsun, başkaları diken kendi gül olsun ister. Bağ, bostan, dükkân, hamam ona hisse vermek zorundadır. Halkın malını zorla elinden alır, kirlî dairesini süsler. Nabi, "yoksulların gözyaşı ile beslenen mutluluğa lanet olsun" der. Nabi, toplumdaki kırılmalara göndermeler yaparak "görevden ayrılma, insanın kendi isteğiyle bile olsa "kulunum" diye yaltaklananlar ortadan kaybolur, selâm bile vermezler. Terbiyesizliktir diye önceleri yanında oturmayan, mecliste ayağa kalkmaz olmuştur, der. Bu dönemde sosyal tabakalar arasındaki dinamizmi dinamitleyen ilk kıvılcım, ayanların belirmesidir. 16. yüzyıldan başlayarak şehir ve kasabalarda türeyen, özellikle 17. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren güçlenen, derebeyi benzeri, halkın işleri ile ilgili temsilci olarak varlığını devlete ister istemez kabul ettirmiş bulunan Ayan'ları; Nabi, bozulan düzenin nedeni olarak görür. Ona göre, Ayan'ın işi, gece gündüz en önemli düşüncesi şehrin hâkimine av bulmaktır. Ayanlığa kalkışanın utanmaz ve edepsiz olması gerekir. Toplumsal değerler erozyona uğramıştır. Ona göre, vermenin amacı olmuştur.

Urfa Barutçu Hanı (A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU'nun fotoğrafından desen çalışması: Abdurrahman BİRDEN)

İnsanlar arasında yakınlaşma bir alışveriş halini almıştır. Çıkar, insan ilişkilerinin özünü teşkil etmeğe başlamıştır. Dürüst davranışlarda yarar kalmamıştır. Nabi'ye göre, insanı faziletli kılan kendi değeridir, babası dedesi değildir. Bir manifesto mahiyetindeki bu değerlendirme hem 17. Yüzyıl Osmanlısını hem de Urfa'yı anlatması açısından kayda değerdir.

17. yüzyıldan itibaren erozyona uğrayan bir başka alan da, eğitimidir. Osmanlı medreseleri, devletin gelişmesi için uzun süre motor görevi görmüştür. 16. Yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin gerileme sürecine girmesi, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da sıkıntıların görülmeye başlamasına neden olmuş-

tur. 18. Yüzyılın başlarından itibaren eğitim, geleneksel eğitim kurumları ve Batı tarzı eğitim kurumları olmak üzere, ikili yapı içinde şekillenmeye başlamıştır. Yüzyılın başında III. Ahmet, daha sonra I. Mahmud döneminde eğitim alanında düzenlemeler yapıldı. 18. Yüzyılın son çeyreğinde "Mühendishane-i Bahr-i Humâyûn" ve 19. Yüzyılın başlarında "Mühendishâne-i Berri Humâyûn" kuruldu. Medreseler hala güç ve etkisini sürdürmekle birlikte modern okullar karşısında yetersiz idiler. 19. Yüzyılın başlarında, III. Selim döneminde, bir yandan modern eğitim kurumları oluşturulmaya çalışılırken, diğer yandan da medreselerin ıslahı için yapılması gerekenler üzerinde duruluyordu. II. Mahmud döneminde

20. yüzyıl başlarında "Saray Meydanı'nda Osmanlı Meclis-i Mebusan'ının kuruluş yıldönümü kutlama töreni

bu ikilik doruk noktasına ulaştı. Çünkü, Sultan Mahmud, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla, yeniliklere hız verirken medreseler ile mektepler arasındaki mesafeyi de derinleştirdi. Tanzimat Dönemi, Batı tarzı eğitim kurumlarının sayıca arttığı ve medreselerle ilgili ıslahat düşüncesinin yaygınlaştığı bir dönem oldu. 1854'te kurulan Muallimhâne-i Nüvvab'ın kurulması ile hukuk ve adalet sahasındaki tekeli de kaybetti. Bu dönemde eğitimde reform çabaları, 1869 Maarif Nizamnamesi ile farklı bir aşamaya girmiştir. Söz konusu nizamnameyle, eğitimde merkezileşme gerçekleşmiş, dünyevi ilimler ön plana çıkmıştır. 1839-1869 tarihleri arasında eğitimde ıslahat çabaları ferdi nitelik taşıırken, 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nden 1908 Meşrutiyetine kadar, Osmanlı genel eğitimi için yasal ve kurumsal bakımlardan kapsayıcı bir çerçeve oluşturmuştur. 19. Yüzyılın son çeyreğinde mektep medrese ayrımı netleşmeye başlandı. Maarif-i Umû-

miye Nezâreti sadece kendine bağlı modern eğitim kurumlarına maliyeden geniş desteklerken; medreseleri yöneten Meşihat ve Ders Vekâleti aynı işlevi gerçekleştirememiştir. Medreselilerin askerlikten muafiyet gibi imtiyazları ile ekonomik destek alamamış olması gerilemenin önü alınamaz olmuştur. Bu süreçte Urfa'da, 1890'da 18 medrese de toplam 50 öğrenci eğitim görmekteydi. Aynı tarihte Maraş'ta 325, Halep'te 191, 1885/86'da Birecik'te 7 medrese de 100 öğrenci okumaktaydı. 1908'de Urfa da modern okullar Sıbyan mektepleri, Mülkiye idadi Mektebi, İbtidai mektepleri, İnas ibtidai mektebi, Sanayi mektebi ile Suruç ve Birecik Kazalarında Rüştüye-i Mülkiye mektepleri bulunmaktaydı. Modern okulların ilk basamağı sıbyan mektepleri idi. Ocak 1847'de açılmışlardı. Bu okul, günümüz anaokulların dengidir. 1885 senesinde Urfa'da 44 sıbyan mektebinde 756 çocuk okumaktaydı. Osmanlı

Devletinde 1869'da muallimin ve muallimat mektepleri açılırken Urfa'da 1916'da Darümuallimin ve 1917'de darümuallimat mektepleri açıldı. Aynı dönemde Urfa'daki gayrı Müslimler Vitali Cuiet'e göre 1890'da Urfa ve kazalarında 2 latin ilkokulunda 90; 6 Katolik Ermeni ilkokulunda 334; 8 Gregoryen Ermeni ilkokulunda 460; 1 protestan Ermeni ilkokulunda 190; 1 Jakobin Cemiyetine ait Süryani ilkokulunda da 50 öğrenci okumaktaydı.

Dönemin en ilginç ayrıntısı lise, Konya ve Adana'da 1889 açılırken, Urfa'da 1902'de açma çalışmaları görülür. 1902 tarihinde rüştüye okuluna iki yıl ilave edilerek beş seneye çıkarılmış ve İdadi yani liseye yükseltilmiştir. Böylece Urfa Lisesi 1902'de açılmış olur. Okulun müdür-lüğüne ise 1896'dan ikinci Meşrutiyetin ilanına kadar Urfa'da sürgüne gönderilmiş olan, İhsan Şerif Saru getirilir. İbtidai adı verilen ilkokullar üç yıllık bir eğitimi

1936 yılında Urfa Halkevi Tiyatro Topluluğu (Samet ATABAY albümü)

kapsamaktaydı. Rüştiye ise günümüzdeki ortaokula karşılık gelmekte olup, o da üç yıllık bir eğitimi kapsıyordu. İdadî denilen liselerde ise eğitim dört yıld. Urfa çevresinde Halep'te dört yıllık eğitim veren bir idadi vardı. Urfa idadisi ise iki yıllık bir eğitim vermekteydi. Urfa'nın ilk lisesi şehrin en iyi yerinde geniş bahçeli bir binada törenle eğitime açılmıştır. Urfa Lisesi müdürlüğüne atanan İhsan Şerif Saru güçlü bir kadro kurmak amacıyla, hem şehrin bilginleri hem de ihtisas sahibi subaylarla bir toplantı yapar. Böylece okulun eğitim kadrosu din bilginleriyle ihtisas sahibi subaylardan oluşur. Lisede Arapça ve dinî bilimleri Abdurrahman Efendi verir. Farsça ve Ahlak dersini Şeyh Mustafa Safvet, Matematik dersini Şamlı Yüzbaşı Ayni Bey, Coğrafya ve resim derslerini ressam teğmen Hasan Fehmi Efendi, güzel yazı dersine hattat Ahmet Vefik Bey, hitabet ve inşaa dersine Çatalcalı şair Teğmen Memduh girer. Tarih, Fransızca, Sağlık bilgisi ve Ziraat derslerine ise okul müdürü İhsan Şerif girer. Bu okulla Urfa, eğitimde yeni bir ışık yakmıştır. Bu nedenle kent Halep'le yarışmaktadır. 125'i Müslüman öğrenci, 15'i Gayri Müslim öğrenci olmak üzere toplam 140 öğrencisiyle kısa sürede Halep Lisesi'yle boy ölçüşecek düzeye gelir. Urfa liseyle de yetinmez hicri 1327 miladi 1908 tarihinde İnas mektebi adıyla bir kız okulu eğitime açılır. Bu okulun bayan

öğretmeni Hatice Hanım'dır. Okulun 48 öğrencisi vardı.

Urfa, sadece eğitim sahasındaki gelişmeleri geriden takip etmemiştir. Tanzimat'ın uygulamalarında da gecikme vardır. Urfa'da Tanzimat'a geçiş fiilen 1847'de, resmen ise 1850'de gerçekleşecektir. Yeni süreçte, bürokrasi ve halk için belirsizlikler vardır. Sorunları çözmeye yönelik olarak uygulamaya giren Tanzimat ve sonrasındaki ıslahatlar, aslında bölgede yeni sorunları da üretmiştir. Söz konusu dönemde Urfa, politize olmuş, şehir ve aşiretler Abdulhamid ve ittihat terakki taraftarı olması açısından ikiye bölünmüştür. Kent idari açıdan da kırılmalar yaşamıştır. Urfa'nın mülki-idarî yapısındaki bir diğer değişiklikte, Urfa müstakil bir mutasarrıflık olmuştur. 22.02.1910'da bir grup Urfa eşrafı, Urfa mebusu Saffet Efendi'ye bir telgraf çekerek, Urfa'nın müstakil sancak olması için gayret sarf etmesini isterler. Telgraftan Urfalılar "gayri meşru" dedikleri Urfa Belediye gelirlerinden %4'lük Vilayet kesintileri ile Birecik ve Rumkale Kazalarının Antep'e ilhak ile mutasarrıflık çalışmalarından rahatsız olmuşlardır. Birecik Kazası, Urfa sancağının önemli gelirlerinden birini oluşturmaktadır. Antep Liva olmadan Urfa'nın müstakil mutasarrıflık yapılmasını istemektedir. 24.02.1910'da Halep Valisi Fahri imzasıyla Dersaadet'e şifreli bir yazı gönderilmiştir. Bu yazıda; Urfa

Livası'nın müstakil mutasarrıflık haline getirilmesi için halkın müracaat ettiğini, ancak müracaatın reddedilmesinden dolayı halkın kızgın olduğu ve bu yüzden vilayetten gönderilen yazıları art niyetle yorumlandığı belirtiliyor. Hem darsaadetin hem de vilayetin daha fazla meşgul edilmemesi için Urfa'nın bir an önce müstakil mutasarrıflığa dönüştürülmesinin iyi olacağı ifade edilmiştir. Şuray-ı Devlet de vilayetten gelen bu yazı üzerine, Antep Kazası'nın müstakil liva olma talebini ertelemiş, 1842'den itibaren Halep'e bağlı bir sancak olan Urfa müstakil bir sancak olmuştur. Antep'e iltihakı düşünülen Birecik ve Rumkale Kazaları'nın da şimdilik Urfa'da kalmasına karar verilir. Antep ise ancak 20.01.1914'de üçüncü sınıftan bir livaya tahvili ile olmuştur. Buna göre Urfa'ya bağlı Rumkale Kazası'nın Fırat'ın kuzey taraflarının Antep'e, Cezire tarafının da Birecik'e ilhaki kararlaştırılmıştır. Urfalılar Rumkale'nin ayrılmasına itiraz etmişlerdir. Gerekçe ise bu ayrılış Urfa'ya bir mebus kaybettirecek oluşudur. Aynı kararda (20.01.1914) Halep vilayeti dâhilinde olan Rakka Nahiyesi'nin Urfa sancağına bağlanması talep edilmiş ve talep uygun görülmüştür. İlhak edildiğine dair belge de Urfa'ya gönderilmiştir.

Urfa'nın yaşadığı büyük kırılmalardan biri de, muhacirlerin Urfa'ya gelişidir. 1916'da Rus Ordusu önünde

1940'lı yıllarda Urfa Halkevi binası

kaçan Van, Bitlis, Muş ve Erzurum'lu Müslüman siviller Urfa'ya gelmişler ve buradan savaş bölgelerinden uzak bulunan Konya, Teke, Sivas, İçel, Kastamonu'ya sevk edilmişlerdir. Sevkiyat hemen yapılmadığı için muhacirler açlık ve sefalet içerisinde han ve çadırlarda hatta tarlalarda bir yılı aşkın bir süre kalmak zorunda kalmışlardır. Bu süreçte ekmek 25 kuruştan 90 kuruşa yükselmiştir. Aralık 1916'da 40 bin mülteci geçici olarak Urfa'da yerleştirilmişti. 1917 sonu itibarıyla Mamuratülaziz, Diyarbakır ve Urfa'da 200 bin mülteci birikmiş. 1920'de Urfa'da iskân edilmemiş 48.778 mülteci Müslüman bulunmaktaydı. Urfa'nın sokakları, bağları, bahçeleri, tepeleri muhacirlerle dolmuştur. Osmanlı-Rus harbi ve sonrasında yaşananların toplumdaki izlerini, müslim-gayrı müslim ilişkilerinde gördüğümüz, bu göç hadisesi hem Urfa'da hem de gelen ahaliye büyük bir travmalara neden olmuştur. Toplumlar arası ilişkilerde, Osmanlı-Rus savaşı ile malını ve canını bırakıp Urfa'ya gelen muhacirlerin izleri vardır. Bu dönem, Nabi'nin 17. Yüzyıl için yaptığı ve daha sonraki dönemlerde de artarak devam eden idari ve toplumsal çözümlerin etkisindedir. Bu süreçte kent, üretim ve sanat aklını yitirmeye başlamıştır. Kentin sosyo-kültürel ve iktisadi hayatında önemli bir konuma sahip olan esnaf grubundan gayrı müslim meslek erbabı, 1844 nolu cizye

defterinde toplam da 2166'dır. Bu rakam, kentteki meslek birikimini göstermesi açısından önemlidir.

Birinci Dünya Harbi ve ardından Kurtuluş Savaşı sonrasında oluşan sınırla, tarih boyunca Halep gibi önemli bir ekonomi şehrinin "hinterland"ında yer alan Urfa, bu konumunu yitirmiştir. Yeni süreçte Urfa, bu konumundan dolayı, Halep merkezli olarak sürdürülen Avrupa malları ticaretinde tali bir dağıtım üssü olmanın avantajlarını yitirmiştir. Üretim ilişkisi bakımından sosyal yapının temel unsurlarından olan aşiretler, kasaplık hayvan üretimi ve bunun Arap coğrafyasına satışından da avantajlar sağlamaktadır. Sınırla birlikte kentler, kasabalar, köyler, ticari ortaklıklar bölünmüştür. Söz konusu konumunu yitiren Urfa, kadim ticaretini sürdürme çabası vermiştir. Bu çabanın adı "kaçakçılık"dır. Bu dönemde Urfa, ölümüne ticareti sürdürme çabası vermiştir. Bu çaba, bir anlamda sınırları tanımamadır. Urfa'nın bu dönemde bir mahpusluğu söz konusudur. Şehir doğuda mayınlı sınırla; batı da ise Fırat nehri ile kolu kanadı kırılmıştır. Birecik Köprüsü'nün 1955'te yapılmasıyla; Urfa, zincirlerini kırmış ve batıyla bağlantısı kurulmuştur.

Kent, Cumhuriyetin ilk yıllarında ilk valisi, 1923'de görev yapmış olan İzzet Bey ile sınırlı imar iyileştirmelerine tanık olmuştur. İkinci valisi ise 1924-28 yılları arasında görev yapmış olan Ahmed

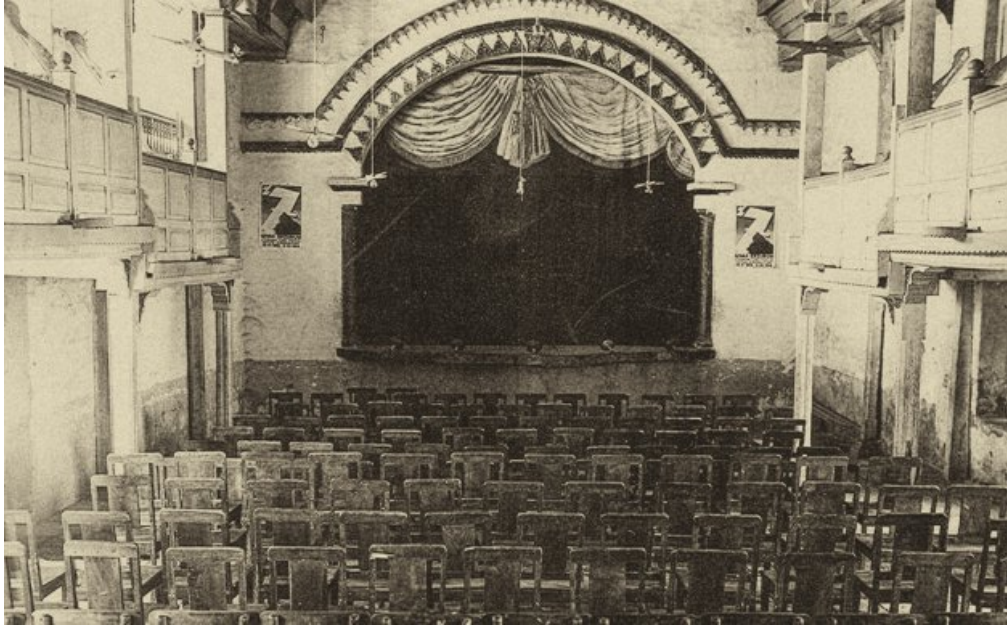
Fuad Bey ile köklü değişime yönelik faaliyetlerde bulunulmuştur. Eğitim alanında ilköğretim okulları yatırımlarına öncelik verilmiş, orta öğretim ihmal edilmiştir. 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda başlayan eğitim hamlesini ancak 1902'de İdadiye katılan Urfa, bu süreci sürdürmemiş, 1946'da tekrar başlama noktası "sıfır" olan yeni bir başlangıç yapmış ve "Urfa Lisesi" açılmıştır. Eğitim açısından 1869-1946 yılları arası Urfa için kayıp yıllardır. Bu dönemde yüksek tahsil yapılamadığından Urfa'dan ne bürokrat yetişebilmiş ne de ülkeye yön verebilmiş yazar-çizer yetişebilmiştir. Bu dönemde ancak küçük bir azınlık eğitim alabilmiştir. Eğitim-öğretim sadece kent ve taşra soylularınca (patrisyenler) sürdürebilmiştir. Eğitim alma, sadece elit bir kesimce sürdürülmüştür. Lise okumak amacıyla, varlıklı aileler çocuklarını, Antep, Adana, Konya ve İstanbul'daki liselere eğitim görmeleri için göndermiştir. Lise eğitimi ve ardından üniversite imkânı bulan bu çocuklar, 1970'li yıllara kadar kentin siyasi, iktisadi ve kültürel kaderini elinde tutmuşlardır. 1946'da Urfa Lisesine girip üniversite şansını yakalayan Urfalılar ancak 1970'lerden sonra kentin sosyokültürel hayatında görülmeye başlamışlardır. İlginç olan 1946'ya kadar kentte lise yok iken, halk evi'nin 23 Şubat 1934'te açılmış olmasıdır. Urfa Halkevinde dokuz şubenin tamamı vardı. Her şubenin

başında alanında uzman liyakatli öğretmenler vardı. Dil, Tarih, Edebiyat Kolu, Güzel Sanatlar Kolu, Temsil Kolu, Spor Kolu, Futbol, Yüzme, Atlı Spor, Atletizm, Boks, Güreş, Sosyal Yardım Şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Kütüphane ve Neşriyat Kolu, Köycülük Şubesi, Müze ve Sergi Şubesi. Halkevi 23.08.1934'te 40 kişilik bir ekip kazaları ve köyleri dolaşmaya çıkmışlardı.

Kentin eğitim alanındaki kırılması, demokratik hayatta da yaşanmıştır. 1923-1946 arasında Urfa'nın yaklaşık 40 milletvekili olmuştur. Söz konusu milletvekillerin büyük çoğunluğunu vekillikleri sırasında Urfa'ya gelmemişlerdir. Kırk vekilden sadece beşi Urfalıdır. Ali Bey (Ali Fuat Bucak), Refet Bey (Mehmet Refet Ülgen), Şeyh Saffet (Saffet Kemalettin Yetkin), Mahmut Bey (Odabaşı), Suut Kemal Yetkin.

Tüm kırılmalara rağmen Urfa'nın öyle bir damarı var ki, beklenmedik bir anda tepki gösterir, asil bir duruş sergiler, asaletini ortaya koyar. Urfa bu süreçte, örnek olmak, şiddetin önlenmesi ve hoşgörünün güzel örneklerini sergilemiştir. İlk örnek, 24 Şubat 1896 tarihli The New York Times'da "Kahraman Urfalılar" başlığıyla bir haber çıkar. Papaz Terrell Amerikan vatandaşları Bayan Shattuck'ı toplu saldırıdan koruyan Urfalıları över. Haberde: "Kızgın topluluk 1 Ocak tarihinde Urfa'daki Amerikan misyonundaki bu istasyon Antep dışındaki bir misyondur- görevli olan Bayan Corinna Shattuck'a saldırmak istedi, bu hadise ölümle veya başka kötü bir durumla sonuçlanmak üzere iken 6 kahraman Urfalı onu kurtardı. Bu adamlar kızgın kalabalığa karşı durdular ve bu amerikalı bayanı hayatları pahasına koruyacaklarını topluluğa söylediler. Kalabalık onların bu sözlerine çok aldırış etmedi ve saldırısını devam ettirdi, lakin bu görevliler silahlarını ateşleyince kalabalık koyun sürüsünün dağılması gibi dağılıverdi. Rahip Terrel, bütün dünyanın bu kahramanların isimlerini bilmesi gerektiğini belirtti ve "The United Press" adlı gazeteden bu 6 kişinin isimlerini Amerika'da yayınlamasını istedi ve bu istek yerine getirildi. Bu kahramanlar "Bezak, Said, Mustafa, Hasan, İsa ve Durak Efendi" olarak ifade edilmektedir.

İkinci örnek; Müslim, gayr-ı müslim tüm teb'a tarafından kabul gören Kürt Hacı Ali Efendi (Siverekli)'nin defnidir. Tüm Urfa halkı, problemlerini onun hakemliğinde çözer. Kürt Hacı Ali

Halkevi binası tiyatro salonu

Efendi (Siverekli), "ben zor bir günde öleceğim" dermiş. Urfalıların "kar yılı" dedikleri yıl: 1910/1'da Urfa'ya 40 gün kar yağar. Kürt Hacı Ali Efendi, kışın en şiddetli ayında vefat eder, evi Hızanoğlu caminin yanındadır. Cenazeye yol açmak için, 300 Ermeni kürekçi, kelceci çayı'ndan (Hızanoğlu caminin yanından) Bediüzzaman Mezarlığı'na kadar yolu kardan temizlerler.

Bediüzzaman'ın Urfa'ya Gelişi ve Urfalıların Misafirine Bağrını Açması bir başka örnektir. 21 Mart günü Urfa'ya ulaşıldığında talebeleri kendisine Halil ür-Rahman Dergâh'ını göstermek istediler. Ama o yürüyemeyecek kadar ağır rahatsızdı. Onu şehrin en iyi oteli olan İpek Palas Oteli'ne yerleştirdiler. Bu arada otele gelen polisler, İçişleri Bakanı'nın emriyle derhal Isparta'ya geri dönmeleri gerektiğini tebliğ ettiler. Bunu duyan halk otelin önüne toplandı. Polis, Bediüzzaman ve yanındaki talebelerinin ısrarla Urfa'dan ayrılmalarını ister ve Ankara'nın emrini hatırlatır. Başta milletvekili Mehmet Hatipoğlu olmak üzere Urfa halkı itiraz eder. 22 Mart 1960 günü İpek Palas Oteli'nin kapısına dayanarak Urfa'nın misafiri olan Bediüzzaman Said Nursi'yi il dışına çıkmaya zorlayan emniyet müdürü ve valisine karşı direnmiş; "buradaki insanları öldürmeden otele giremezsiniz" diyerek karşı çıkmıştır.

Bediüzzaman Said Nursi sonrasında bir başka örnek de, Çolak Aziz Hafız'ın oğlu "Komiser Hamid Belli"dir. 1329 doğumlu olan "Hafız Hamid"; mevlüthan, gazelhan, hatta "İstanbul

gazelhanı" diye tanınmış; Bediüzzaman'ın vefatı ardından Yusuf Paşa Camii'nde okunan mevlitte bir "aşır" okuduğu için tenzili rütbe olur. Aynı omurgalı duruşu ile Urfalılar Mendres'in 1961'de idam edilmesi sonrasında, darbecilerin baskılarına rağmen, Yusuf Paşa Camisi'nde mevlüt okuturlar.

Toplumsal değerler siyasi, idari, sosyal, kültürel ve iktisadi buhranlarla kırılmalara uğrar; kültürel kırılma, değer değişimi, ahlakî krize neden olur. "Değerler" in, çözümlenemeler çevresel etkilerden soyutlayarak; "insanı" olanının özne yapılarak yeni nesillere aktarmak, gelişimini ve sürekliliğini sağlamak gerekir.

RESSAM ABURRAHMAN BİRDEN “O Bir Figür Ustası”

Yrd.Doç.Dr.A.Cihat KÜRKÇÜOĞLU
Harran Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Bölüm Başkanı

1960 yılında ortaokulda tanıştığım Abdurrahman Birden ile yarım asırdan fazla bir zamandır dostluğumuz sürüyor. Resim ve grafik sanatları her ikimizin ortak zevki olduğu için bu dostluğumuz kesintisiz devam etti. Sanat çalışmalarını hep yakından izledim. Modele bakmadan, tamamen hayalinden çalıştığı figüratif kompozisyonlar Onun Türkiye çapında bir sanatçı düzeyinde olduğu kanaatini bende hep uyandırmıştır. Ancak kaderin bir cilvesi olmalı ki bu kadar yetenekli bir insanın Urfa sınırları içinde sıkışıp kalması beni hep üzmüştür.

Bu yazımda; Urfa'nın bağrından çıkan, ancak çoğumuzun haberdar dahi olmadığı bu değerli sanatçının sanat yaşamı öyküsünü ŞURKAV Dergisi'nin siz değerli okurları ile paylaşmaya çalışacağım.

Çocukluk Yılları...

Abdurrahman Birden 1945 yılında Urfa'nın Hüseyin Paşa Mahallesi'nde, Cülha sokaktaki Urfa'nın geleneksel evlerinden birinde doğdu. Hüseyin Birden ve Naciye Birden'in dört erkek ve bir kızdan oluşan 5 çocuğunun en büyüğüdür. İlkokulu Cülha sokağın hemen yakınındaki Atatürk İlkokulu'n da okudu. Hani insana klasik bir soru olarak her zaman sorarlar “müziğe ne zaman başladınız?, resme ne zaman başladınız?” diye. Cevap da klasiktir. “Çocuk yaşlarımda”. Abdurrahman Birden de öyle. İlkokul sıralarında eline kurşun kalemi alır almaz samanlı defter kâğıtlarına resimler çizmeye başlamış. İlkokul beşinci sınıfta iken öğretmeni Ziya Gençeren ders anlatırken, o dersi dinlemek yerine öğretmenin resimlerini çiziyor, güzel yazı derslerinde mükem-

mel el yazısı ile dikkati çekiyordu. Ziya Hoca, Abdurrahman'ın resimlerini o kadar beğeniyordu ki bir gün sandalyeye oturup kendisine model oldu. Ziya Hoca bu başarılı öğrencisini resim ve güzel yazı derslerinde öğrencilerle ilgilenmesi için görevlendirdi.

Çocukken gittiği Türkmen Sineması'nın (Eski Uray Oteli Tiyatro Salonu) duvarlarındaki bir Rus Ressamı tarafından yapıldığı söylenen Halil-ür Rahman Gölü ve Rızvaniye Cami'nin, Urfa Kalesi'nin, sahne üzerindeki Akdeniz ve Karadeniz'in resimlerini hayranlıkla inceliyor ve böyle iyi bir ressam olmayı düşünüyordu.

Ortaokul ikinci sınıfta çini mürekkebi ile figüratif desenler çizmeye başladı. Aynı yıllarda Urfa'daki sinemaların salonlarındaki, film tanıtım tahtalarındaki kâğıt afişleri ve büyük

boyda orijinal renkli bez afişleri saatlerce inceliyor, bu afişleri beynine nakşediyor, okulda ve evde aynı afişleri hayal ederek gerçeğine uygun çalışıyordu. Bu afişlerdeki Ayhan Işık, Orhan Günşiray, Eşref Kolçak, Türkân Şoray, Fatma Girik gibi zamanın sinema sanatçılarının portrelerini tıpatıp benzetiyordu. Remzi Türemen, Kemalettin Borteçin, M. Bal, Karlova Özer gibi o yılların ünlü afiş ressam-larına hayranlık duyuyordu.

Ortaokul yıllarında resim hayatının vazgeçilmez bir parçası olmuştu. Güzel yazı sanatı olan kaligrafi sanatına büyük ilgi duyuyor, sinema afişlerindeki film adlarını konu alan yazı düzenlemeleri ilgisini çekiyor ve Latin harflerini çeşitli formlarda çalışarak kendisine ait fontlar oluşturuyordu.

En Büyük Hayali Urfa'nın Kurtuluş Öyküsü'nü Resimli Roman Olarak Çizmek...

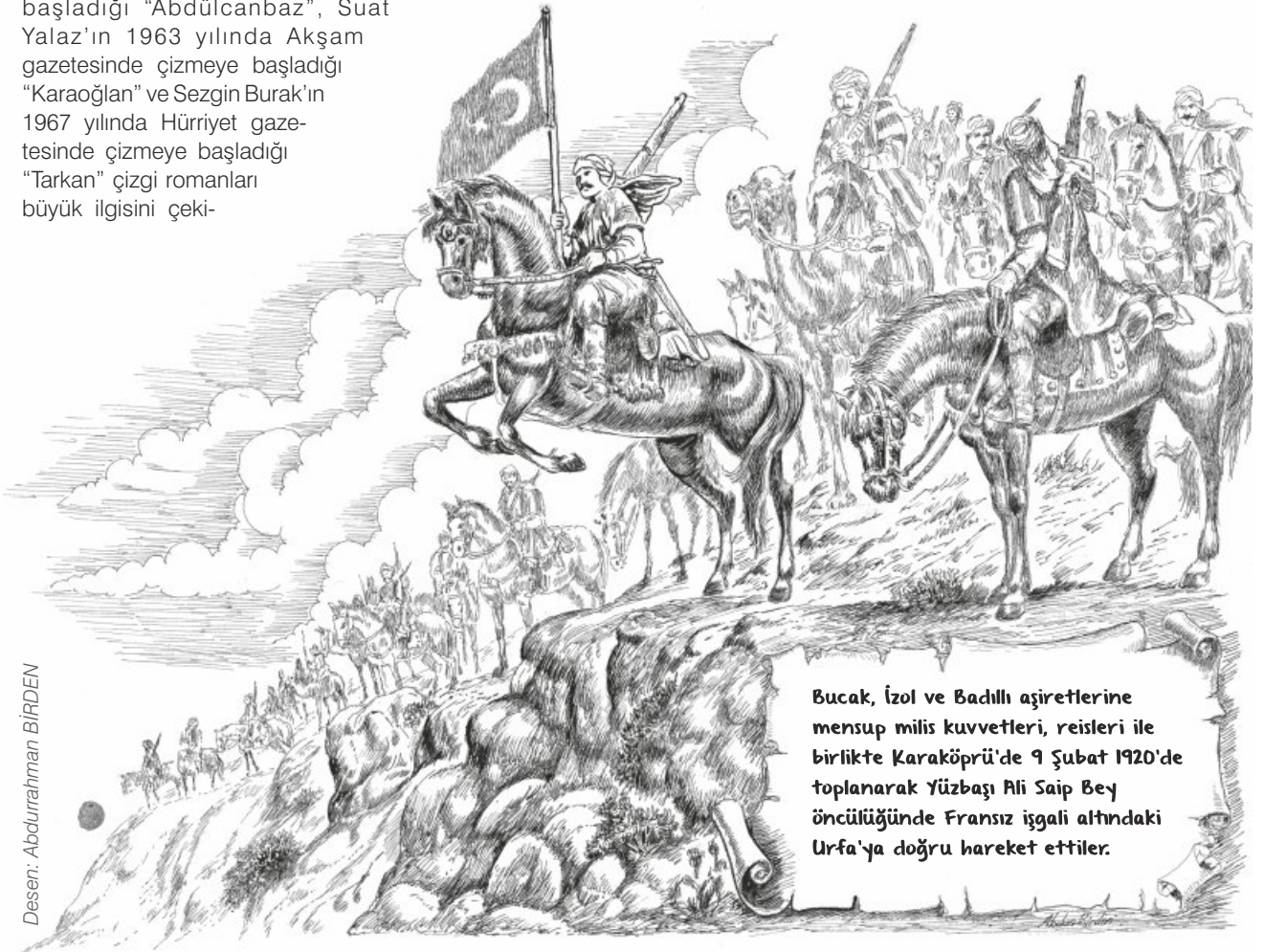
Karikatürist Turhan Selçuk'un 1957 yılında Hürriyet gazetesinde çizmeye başladığı "Abdülcanbaz", Suat Yalaz'ın 1963 yılında Akşam gazetesinde çizmeye başladığı "Karaoğlan" ve Sezgin Burak'ın 1967 yılında Hürriyet gazetesinde çizmeye başladığı "Tarkan" çizgi romanları büyük ilgisini çeki-

yordu. Kendisi de Urfa'nın Kurtuluşu'nu konu alan bir çizgi romanı bilhassa Karaoğlan ve Tarkan benzeri çalışmayı düşünüyordu. Hayalinden çizdiği figüratif desenlerin bu çizgi romanlardan hiç de geri kalan tarafı yoktu. Ancak çekingen oluşu nedeniyle bu üstün yeteneğini kimseye anlatamadı. Kimse de elinden tutup kendisini bu işlerin merkezi İstanbul'a götürerek basın hayatı içerisine girmesini sağlamadı.

1961-62 yılında ortaokul ikinci sınıfta iken Bey Kapısı yakınındaki Buğday Pazarı (Bugünkü spot pazarı yerinde idi) açılmış, buradaki dükkânların tabelaları yazılacaktı. Sınıf arkadaşı Ali Yeşildağ ile birlikte buradaki dükkânların tabelalarını yazmaya başladılar. Bu konuda daha önce hiçbir deneyimleri yoktu ve bir ustanın yanında da çalışmamışlardı. O kadar başarılı yazılar yazdılar ki kendilerine özgüven geldi. O yıllarda Hacc'a giden kişiler evlerinin sokak kapılarına, odalarının duvarlarına kendir sıvası üzerine renkli kalem işi süslemeler yaptırıyorlardı. Buğday Pazarı dükkânlarının tabela işinin ardından hacı evlerinin

kapılarına kalem işi süslemeler yapmaya başladılar. Hem tabela yazımı, hem hacı evi süslemelerinde kompozisyonları kendisi çiziyor, arkadaşı Ali Yeşildağ ise fırça ile bu çizimleri renklendiriyordu. Böylece Urfa şehir merkezinde, ilçelerde ve köylerde onlarca hacı evinin kalem işi süslemelerini yaptılar.

O yıllarda ortaokul ve lise aynı binada öğrenim görüyor ve her iki okulun bir müdürü bulunuyordu. Öğretmenler hem ortaokulun, hem lisenin derslerine giriyordu. Abdurrahman Birden, ortaokul ikinci sınıfta iken grafik tasarımları ile tüm okul hocalarının dikkatlerini çekmişti. O yıl lisenin yılsonu gecesi yapılacaktı. Gecenin tanıtım afişlerini arkadaşı Cihat Kürkçüoğlu ile birlikte hazırladılar. Hazırladıkları onlarca afiş dükkânların camekânlarına asıldı.

Desen: Abdurrahman BIRDEN

Bucak, İzol ve Badıllı aşiretlerine mensup milis kuvvetleri, reisleri ile birlikte Karaköprü'de 9 Şubat 1920'de toplanarak Yüzbaşı Ali Saip Bey öncülüğünde Fransız işgali altındaki Urfa'ya doğru hareket ettiler.

Resim tutkusu ortaokulu bitirememesine neden oluyor...

Ver elini askerlik...

Ortaokulda artık derslerle fazla ilgilenmiyor, tüm zamanını resim, yazı ve kalem işi süslemeye ayırıyordu. Orta son sınıfta iki yıllık iken 3 dersten kaldı ve okuldan uzaklaştırıldı.

1965 yılında askere gitti. Askerde de boş durmadı. Kayseri Orduevi'nde resim çalışmaları ile komutanlarının ilgisini çekmeyi başardı. Orduevinin duvarlarına peyzaj çalışmaları yaptı. Orduevi için bir arma çalışması yaptı ve komutanları tarafından çok beğenilen bu arma orduevinin yemek tabaklarına ve bardaklarına bastırıldı. Düzenlenen bir törenle Kolordu Komutanı ve Alay Komutanı tarafından 25 TL. ile ödüllendirildi. Ressam olarak ana tamir fabrikası'nda görevlendirildi ve burada araçların parçalarının çizimlerini tablolar halinde çalıştı. Harita çizimleri yaptı.

Asker dönüşü, kendisi gibi lise yıllarında resim ve grafik çalışmalarına başlamış olan Nihat Kürkçüoğlu ile birlikte ilk atölyesini açtı. İki ressam 1967-1968 yıllarında 1 yıl kadar bu

Abdurrahman BİRDEN, A.Cihat KÜRKÇÜOĞLU ile İstanbul'daki atölyesinde (1970)

atölyede resimli reklam ve tablo çalışmaları yaptılar.

Abdurrahman Birden, 1970 yılında babasını kaybetti. Kendisi 25 yaşında idi. Evin tüm geçim yükü omuzlarına binmişti.

İstanbul'da resim atölyesi açıyor...

1970 yılında arkadaşı Mahmut Sabuncu ile birlikte İstanbul'a gidip Aksaray semtinde "Urfa Reklam" adıyla resim ve reklam atölyesi açtılar. Bu atölyede kendisi yağlıboya resim, arkadaşı Mahmut Sabuncu ise tabela çalışmaları yapıyordu. Yaptığı resimler elinde kalmıyor, İstanbullu resim satıcıları tarafından hemen alınıyordu. Ancak bu atölyedeki çalışmaları fazla sürmedi. Ailesine olan hasreti kendisini tekrar Urfa'ya yönlendirdi.

İşçi olarak Fransa'ya gidiyor...

1971 yılında kazandığı parayı ailesine göndermek amacıyla işçi olarak Fransa'ya gitti. O yıl, çok sevdiği Suat Yalaz'ın "Karaoğlan" çizgi romanı Fransa'da "Kébir" adıyla haftalık dergi olarak yayınlanmaya başlamıştı. (Bu dergi Fransa'da bir süre "Changor" adıyla da çıkmıştır). Türkiye'de olduğu gibi derginin çıkacağı günü ipe çekiyor ve dergiyi büyük bir dikkatle inceliyordu.

Ünü Urfa sınırları dışına taşıyor...

İstanbul'daki lokantalara Urfa resimleri çalışıyor...

Fransa yılları uzun sürmedi. Anne ve kardeşlerinin hasreti ile tekrar Urfa'ya döndü. Sarayönü yakınındaki Yenikapı semtinde atölye açtı. O yıllarda İstanbul'da Urfa lokantaları açılmaya başlanmıştı. İstanbul'da açılan "Tarihi Urfa Lokantası" nın duvarlarına Urfa konulu resimler çalışmak üzere davet edildi. Bu lokantaya çalıştığı, Urfa'nın çeşitli görünümünü konu alan yağlıboya resimler o kadar çok beğenildi ki peş peşe lokantalardan sipariş almaya başladı. Artık İstanbul, İzmir, Bursa'daki Urfa lokantaları kendisini Urfa'dan alıp götürüyor ve bazen aylarca Urfa'dan ayrı kalmak zorunda kalıyordu.

Bu çalışmaları o kadar beğenilmişti ki, Urfalı olmayan lokanta sahipleri de lokantalarının duvarlarına Urfa resimleri yaptırmaya başlamışlardı. Bir defasında; Bu lokanta sahiplerinden birine; "Neden Urfa resimleri yaptırıyorsunuz" diye sorduğunda; "Hacc'a giderken Urfa'ya uğramıştık ve urfalılardan büyük misafir severlik görmüştük. Bu nedenle Urfa'nın bizde unutamayacağımız anısı vardır" cevabını almıştı.

Ulu Camii ve Yıldız Hamamı Yağlıboya tablo: A. BİRDEN

Ortaokul'dan beri hayal ettiği afiş çalışmalarını gerçekleştiriyor...

Yağlıboya portrede büyük başarı gösteriyordu. Plak şirketlerinin ilgisini çekti ve ses sanatçılarının büyük boy bez afişlerini büyük bir başarı ile çalışmaya başladı. Böylece Ortaokuldan beri hayal ettiği afiş çalışmalarını gerçekleştirir olmuştu. Birçok ressamın kareleme yöntemiyle büyüttüğü portreleri kendisi bu yöneme gerek duymadan doğrudan çiziyor ve yağlıboya ile çalışıyordu. Bu konudaki başarısı Urfa sınırları dışına taşmıştı artık. Lunaparkların çeşitli oyuncakları üzerine resimler yapmak üzere teklifler alıyor, Güneydoğu Anadolu şehirleri ve ilçeleri başta olmak üzere Anadolu'nun birçok yerine resim yapmak üzere davet ediliyordu.

Bir ulusal gazete için iki hikâye kitabı resimliyor..

"Resmin temeli figürdür ve desendir" diyen Abdurrahman Birden, eline geçirdiği her kâğıda binlerce figür ve desen çalışmış, insan ve çeşitli hayvan figürlerini kara kalem ile yandan, yukarıdan, aşağıdan görünür vaziyette perspektif kurallarına göre büyük bir başarı ile çizmiştir.

Onun bu özelliğini bilen bir arkadaşı 1975 yılında kendisinden ulusal bir gazetenin ekinde promosyon olarak vereceği çocuk hikayelerini resimlemesini istedi. Hikâyeleri iki kitap halinde resimleyerek arkadaşına verdi. Bu kitaplar o gazetenin ekinde dağıtıldı. Ancak kitaplara ne adı yazılmıştı, ne de kendisine bir ücret ödenmişti. Bırakınız bunları, kitaplardan birer örnek bile kendisine verilmemişti. Mahkemeye başvurup hakkını araması kendisine söylenmesine rağmen o bunu yapmadı ve arkadaşının bu davranışını sinesine çekti.

Kalem işi süsleme sanatında önemli eserlere imza atıyor...

1988 yılında Şanlıurfa Valisi Alpaslan Karacan, Vali Konağı yanında yapılan Caminin (Alpaslan Karacan Camii) inşaatı ile yakından ilgilenmiş ve cami tamamlanmıştı. Vali Bey, caminin kalem işi süslemelerini yapması için o yıllarda Valilikteki atölyesinde Valiliğe Urfa tabloları çalışan ressam Nihat Kürkçüoğlu'nu görevlendirdi. Nihat

Ressam Abdurrahman BİRDEN'in figüratif desen çalışmaları

Bey, bu işi Öğretmen Abdurrahman Polat ve serbest ressam Abdurrahman Birden ile birlikte yapabileceklerini Vali Bey'e söyledi. Üç ressam işe başladılar. Desenleri Abdurrahman Birden ve Abdurrahman Polat, Cihat Kürkçüoğlu'nun Harran Ulu Camii taş süslemeleri desenlerinden yararlanarak çizdi. Üç ressam birlikte fırça (kalem) işini tamamladı. Vali Bey her üç sanatçıya emeklerinin karşılığını ödemek istiyordu. Takdir ettiği toplam ücreti üçe böldü. Nihat Kürkçüoğlu ve Abdurrahman Polat devlet memuru oldukları için onlara ücret ödemedi ve birer elbiselik kumaş armağan etti. Ücretin geri kalan üçte birini de Abdurrahman Birden'e para olarak ödedi.

Aynı yıllarda inşaatı tamamlanmış olan Yeni Dergâh Camii'nin kalem işi süslemeleri işi Urfa dışından bir sanatçıya verilmişti. Ancak bu sanatçı süslemeleri tamamlamadan Urfa'dan ayrıldı. İşin geri kalan kısmını Abdurrahman Birden arkadaşı Abdurrahman Polat ile birlikte büyük bir başarı ile tamamladı.

Abdurrahman Birden böylece kendisini kalem işi süsleme sanatının içinde bulmuştu. 1995 yılında Urfalı hayırsever Hacı Emin Uslusoy tarafından Ulu Cami avlusuna yaptırılan şadırvanın kalem işi süslemelerinin yapılması gerekiyordu. Urfalı ressam ve tezhip sanatçısı Dr. Burhan Vural şadırvanın tavan kompozisyonunu, Mimar Cevher İlhan saçak kompozisyonlarını çizdi. Kendisi de kalem işini çalıştı.

Aynı yıllarda ŞURKAV'ın Hasan padişah Camii karşısındaki Vakıf merkezinin iki odasının tavan ve kornişlerine kalem işi süslemeler yaptı.

2008 yılında Otel El-Ruha'nın salon kornişlerine, duvarlarına ve avize göbeklerine kalem işi süslemeler yaptı. Bunun arkasından Abide Park Alışveriş Merkezi mescidinin kalem işi süslemelerini gerçekleştirdi.

Bütün amacı Urfa'da kalıcı eserler bırakmak.

Bu çalışmalarını yaparken emeğinin karşılığını az-çok alıyordu. Ancak onun bütün amacı doğup büyüdüğü, ekmeğini yediği, suyunu içtiği çok sevdiği Urfa'ya kalıcı eserler bırakmaktı. İnsanlara "Urfa'da bu işleri yapan sanatçı da varmış" dedirtmekti. Bunun

için yaptığı işlere, alacağı ücretin çok ötesinde emek veriyor, işlerinin mükemmellikten öte güzellikte ortaya çıkmasına gayret gösteriyordu.

Amazon Mozaikleri, “Bir benzerini tekrar çalışmayacağım eserdir” diyor...

2006-2007 yıllarında Haleplibahçe kazılarında ortaya çıkarılan ve dört Amazon Kraliçesini avlanır vaziyette gösteren mozaikler kalite yönünden Arkeoloji dünyasını şaşkına çevirmişti. Yaklaşık 20 m2 boyutundaki mozağin nerede ise yarısına yakın bir kısmı tahrip olmuştu.

Ben, bu eşsiz eserin iyi bir ressam tarafından yağlıboya tablo ile tamamlanabileceğini, bu tablonun da en güzel bir şekilde ancak Abdurrahman Birden tarafından yapılabileceğini düşünüyör-

dum. Hemen İl Kültür ve Turizm Müdürü Sayın Selami Yıldız'a durumu anlattım. Mozağin tümünün tepeden çekilmiş bir fotoğrafının elimizde olması gerekiyordu. Selami Bey bu fotoğrafı çekterek bana verdi. Hemen Abdurrahman Birden'e gittim ve bu tabloyu tamamlamasını, bunu yaptığı takdirde Urfa'ya büyük bir hizmet etmiş olacağını heyecanla anlattım. Hemen kabul etti. Gerekli olan diğer detay fotoğrafları da kendisine ilettim. Gerçeğinin 1/10 oranında, 100x200 cm. boyutunda tabloyu çalışmaya başladı. Her on beş günde bir evine uğruyor çalışmalarını izliyordum. Tabloyu yağlıboya bir resim olmaktan öte, fırça tuşlarıyla aslına uygun olarak mozaik tekniğine uygun bir biçimde çalışıyordu. Oysa ben böyle emekli bir çalışmaya girişeceğini hiç düşünmemiş, bildiğimiz yağlıboya tekniğinde çalışmasını kendisine önermiştim. Ancak onun

içine sinmemişti. Bana; “Madem dünyanın en değerli mozaikini çalışıyorum, yaptığım tablo bu değere layık olmalı, tabloyu seyredenler Urfa'da böyle bir ressam varmış demeli” demişti.

Günler, haftalar, aylar ilerliyordu. Her gittiğimde ancak tablonun küçücük bir kısmını çalışmış görüyordum. Beş ay sonra tablo muhteşem bir şekilde tamamlanmıştı. Bu tablo nereye asılacaktı. Benim kafamda Belediye Başkanı Sayın Ahmet Eşref Fakıbaba'nın makam odası vardı. Belediye Başkan Yardımcısı Sayın İbrahim Güllüoğlu'na durumu anlattım. “Hemen gidelim, bakalım” dedi. İl Kültür Müdürü Selami Bey'i de yanımıza aldık ve Abdurrahman Birden'in evine gittik. İbrahim Bey ve Selami Bey tablonun muhteşemliği karşısında adeta donup kaldılar. Selami Bey tabloyu müdürlük olarak

Haleplibahçe Amazon Mozaiklerinin tamamlanmış yağlıboya tablosu : Abdurrahman BİRDEN

Abdurrahman BİRDEN, Abdurrahman POLAT ve Nihat KÜRKÇÜOĞLU tarafından yapılan Vali Alparslan KARACAN camii kalem işi süslemeleri / Fotoğraf Burhan AKAR

kendilerinin almak istediğini söyledi. Ama İbrahim Bey çok ısrarcı oldu ve tabloyu hemen alıp Başkan Fakıbaba'nın odasına asmak üzere götürdü. Sayın Fakıbaba o gün il dışında idi ve ertesi gün göreve başlayacaktı. Kendisine sürpriz yapmak istiyorlardı. Ertesi gün Sayın Fakıbaba odasına geldiğinde bu muhteşem tablo karşısında adeta şoke olmuş, hemen ressamı ile tanışmak istediğini söylemiş. 13 Mart 2008 tarihinde Abdurrahman Birden ile birlikte Sayın Fakıbaba'nın makamına gittik. Basın mensupları da çağırılmıştı. Sayın Fakıbaba, Abdurrahman Bey'in boynuna sarılarak onu defalarca öperek tebrik etti. Bu muhteşem eseri Urfa'ya kazandırdığı için kendinse defalarca teşekkür etti. Bundan böyle mutlaka her hafta yanına uğramasını, birlikte kahve içmelerinden mutlu olacağını söyledi. Ertesi gün haber geniş bir biçimde medyada yer aldı.

Abdurrahman Birden'in resim sanatındaki esas tutkusunun çini mürekkeple resimli roman çizmek olduğunu yukarıda söylemişim. Bu nedenle onun zihninde resim, hep siyah-beyaz olarak yer etmiştir. Yağlıboya tablolarında renklerin aynı tonda olması, renk derinliğinin bulunmayışı siyah-beyaz desen tutkusunun şuur altına atılmış bir sonucudur. Amazon mozaiki tablosundaki başarısı da bu mozaikteki kompozisyonu resimli romana benzetmesinden kaynaklanmıştır.

İl Kültür ve Turizm Müdürleri değerini biliyor...

2000-2004 yılları arasında Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü görevinde bulunan Sayın Nevin Güllüoğlu, Abdurrahman Birden'i keşfederek ona büyük değer verdi. Urfalı ressamların Mardin'de açacağı sergiye resim hazırlaması için onu teşvik ve motive etti, sergi için adeta zorla resim çalıştırdı. Birden de Mardin konulu 10 adet suluboya resim çalıştı. Urfalı ressamların 60-70 adet tablosu Mardin'e götürülerek sergilendi. Bu sergide dört resim satıldı. Bunlardan üçü Abdurrahman Birden'in suluboya resimleri idi.

Nevin Güllüoğlu'ndan sonra İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü görevine getirilen Selami Yıldız ve Güzel Sanatlar Galerisi'nden sorumlu Mahmut Temizoğlu da, yarım asırdır Urfa'da resim sanatına hizmet veren Abdurrahman Birden'e vefa göstererek onu Müdürlüğün resim-tezhip-minyatür sanatları kurslarının hocalığına getirdiler. O şimdilerde, yarım asırdan fazladır edindiği resim bilgisi birikimini İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ndeki atölyesinde verdiği kurslarla gençlere aktarmaya çalışıyor.

Boş zamanlarında eski Urfa'yı adım adım geziyor, şehrin değişen, betonlaşan çehresini gördükçe üzülüyor. Şehrin değişen semtlerinin 50

yıl önceki durumlarını hayalinde kalan görüntülere göre yeniden canlandırıp tablolarına döküyor. "Beden dibi", "mahkeme önü", "kara pınar" tabloları şehrin günümüzde kaybolmuş çehresini 50 yıl önceki haliyle canlandıran çalışmalarının başında gelmektedir.

Urfa'nın mimari dokusunun tarihi süreç içerisinde yok edilmesine çok içeriyor ve tarihi eserlere sahip çıkarak onları restore eden Valilerimize, ŞURKAV'a ve Belediye Başkanı Dr.Ahmet Eşref Fakıbbaba'ya büyük hayranlık ve minnet duyuyor. "Keşke tarihi eserlere sahip çıkma duygusu 50 yıl önce başlamış olsaydı" diyerek üzülüyor.

İşte Urfa'da yarım asırdır resim ve grafik sanatların yükünü omuzlamış, reklamdan uzak, tevazu sahibi, hep öne çıkmaktan utanmış bir resim tutkununun adı Abdurrahman BİRDEN.

Abdurrahman BİRDEN tarafından yapılan ŞURKAV evi kalem işi süslemeleri

Cihat KÜRÇÜOĞLU, Abdurrahman BİRDEN ile İl Kültür Turizm Müdürlüğündeki Atölyesinde

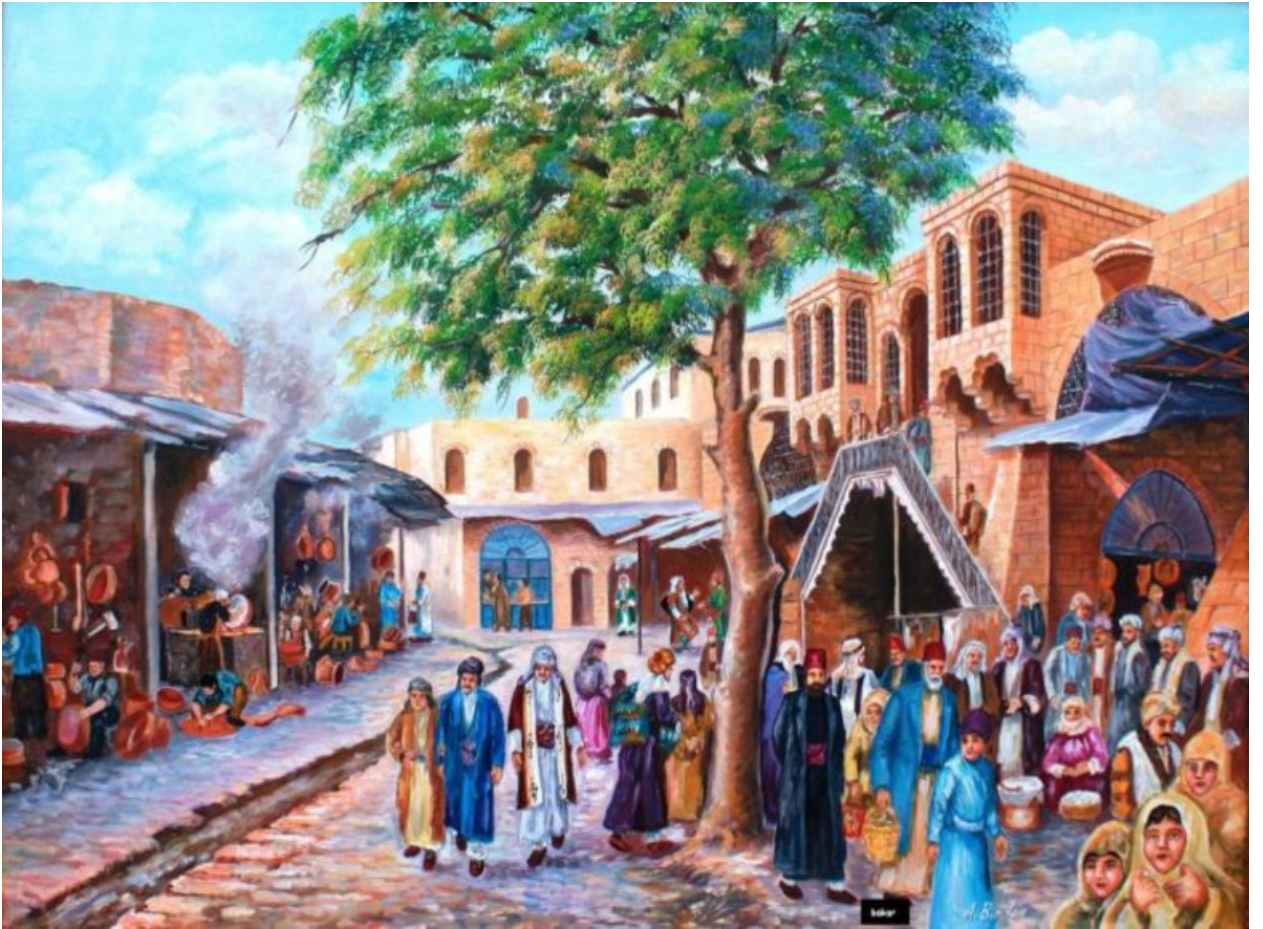
Hotel el-Ruha kalem işi süslemelerinden

Hız İbrahim'in ateşe atılmasını anlatan minyatür tarzı suluboya çalışması Suluboya tablo: A. BİRDEN

Haleplibahçe ve Urfa Kalesi Yağlıboya tablo: A. BİRDEN

Urfa Kazancı Pazarı Yağlıboya tablo: A. BİRDEN

Şair Nabi'nin Urfa'da Bilinmeyen Bir Kitabesi HEKİM DEDE ÇEŞMESİ KİTABELERİ

Mahmut KARAKAŞ
Araştırmacı Yazar
Emekli Öğretmen

Hekim Dede Çeşmesi, Hekim Dede Camii ve türbesinin güney cephesindedir. Üzerinde ki kitâbe sekiz mısra halinde yazılmıştır. “Şanlıurfa ve İlçelerinde Kitabeler” isimli kitabımı hazırlarken, bu Hekim dede çeşmesi kitâbesi çok bozuk olduğu için ancak birkaç kelimesini okuyabilmiştim. Sadece çeşmeyi yaptıran Arifî Ahmet Efendi'nin adı ve son mısra ile çeşmenin yapılış tarihi olan Miladi 1708 tarihinin karşılığı olan hicri 1120 tarihi belli oluyordu. Bir de Hekim Dede ismi okunuyordu. Bunun dışında yazı, taşın yumuşaklığı, zamanın ve hava şartların etkisiyle düzleşmiş ve okunamaz duruma gelmişti. Dolayısıyla kitaba kitâbeyi, görebildiğim ve okuyabildiğim kadar koyabildim.

Ahmet Arifî Efendi, Hekim Dede türbesinin güneyine eni 2,5 boyu 2,5 ve yüksekliği 4 metre olan üstü kapalı bir havuz yaptırmıştı.

Bu günlerde Şair Yusuf Nabi'nin divanını karıştırırken, tarih düşürme bölümünde bir tarih düşürmede Hekim Dede ismine rastladım. Bu benim dikkatimi çekti ve şiiri tekrar tekrar okudum. Çeşmeyi yaptıran zatın ismi ve çeşmenin yapılış tarihi bizim Hekim Dede Türbesi yanındaki çeşmenin aynısı idi. Sadece iki mısra fazla olup on mısra idi. Demek ki kitâbenin çerçeveye sığması için iki mısra yazmamışlardı. Dolayısıyla bu şiirin kitabe ile aynı olduğunu anladım. Çünkü son mısrası tutuyordu. Nabi, bu çeşme için ikinci bir kitabe daha yazmıştı. Orda da Hekim Dede ismi açıkça geçiyordu. Sadece bu kitabelerde Urfa ismi kullanılmamıştı.

Nabi, bu kitâbeyi yazdığı sırada Halep'te bulunuyordu. Orada iken çeşitli yerlere kitâbe yazmış göndermişti. Urfa'da Vali Yusuf Paşa Camii ve çeşmesine, Vali Süleyman Paşa'nın yaptırdığı köşke, yine Vali Mustafa Paşa'nın yaptırdığı köşke kitâbeler yazmıştır.

Hekim Dede Çeşmesi Kitabesi

Dolayısıyla bu kitabenin Urfa'daki Hekim Dede çeşmesi kitabesi olduğunu anlayamamızın sebebi, Urfa adının geçmemesinden kaynaklanıyordu. Onun için hiç dikkatimizi çekmemiş, kimse Urfa ile bir bağlantı kurmamıştı.

İşte Hekim Dede çeşmesi kitabeleri:

Arifi Havuzunun Tarihi:1

کاتب حضرت دیوان وزیر اکرم
 عارفی احمد افندی سر ارباب فضولی
 ساحه جامع پر فیض ولی مطلق
 یعنی حکمت دده سر دفتر ارباب فضول
 آبه اول مرتبه لبتشنه تر حسرت ایدی
 صله یه تشنه نه دکلو ایسه ماء موصول
 ماء جاری گتوروب خیریله سیر آب ایتدی
 اولدی همرن گ بهشت ایلدی کوثر چو د خول
 دل ناپی گپی آب آقدی دیدی تاریخن
 اثر احمد افندی ایده الله قبول
 ۱۱۲۰

Kâtib-i hazret-i divan-i vezir-i Ekrem
 'Arîfî Ahmed Efendi ser erbâb-ı kabûl
 Sâha-i câmi'-i pür feyz-i veliyy-i mutlak
 Ya'ni Hikmet Dede ser defter-i erbâb-ı füzûl
 Âba ol mertebeler-leb-teşneter hasret idi
 Sılaya teşne ne denlû ise mâ-i mevsûl
 Mâ-i cârî getürüb hayr ile sîr-âb etdi
 Oldu hem reng-i bihişt eyledi Kevser çü dühûl
 Dil-i Nâbî gibi âb akdı dedi târihin
 Eser-i Ahmed Efendi ede Allah kabûl
 1120

Büyük divan vezirinin kâtibi Arifi Ahmet Efendi bunu yapmaya muktedir oldu. Avlusunda türbesi bulunan mutlak veli, fazillar defterinin başı Hikmet Dede cami avlusuna feyz saçmaktadır. İnsan sılaya ne kadar çok hasret duyarsa,

dudaklar da burada suya o derece susamış ve hasret kalmıştı. Hayır sahibi Arifi Ahmet Efendi akarsu getirerek burayı suya doyurdu. Burası cennet rengine ve su da Kevser suyuna dönüştü. Şair Nâbî'nin dilinden tarihi su gibi aktı ve şöyle dedi. Allah Ahmet Efendi'nin eserini kabul etsin.

Kitabenin son mısraının harfleri toplandığı zaman 1123 etmektedir. Bir üst mısradaki "Ab akdı = "Ab akdı = "Ab = "Ab" kelimesinin harflerinin değeri olan 3 rakamını 1123 rakamından çıkarmamız gerekir. Bunu çıkarınca Hicrî 1120, Miladi 1708 tarihi bulunmuş olur.

Diğer kitabe:

Ârifi Hazretlerinin Çeşmesinin Tarihi:2

بو آب حیات بخش جاری
 سیر ایتدی بو خاک خاکسری
 ایتدی دده حکیم فیض گ
 خاک قدمنده اشکباری
 ماننده شربت حکیمان
 شافی نه مرض اولورسه طاری
 بر آب که آب خضری ایتدی
 مستغرق موج آبشاری
 شایسته در ایتسه حجلتندن
 دیواره ظلمته تواری
 پیچ و خم موج جبهه سنده
 طغرای برات خوشکواری
 حق ایده قبول اولدوغنجه
 فیضی دل تشنگانه ساری
 اولدقچه وضو و شربه مصروف
 اجرین ویره عارفی یه باری
 نابی ای شدنجه دی دی تاریخی
 زیبا بوزلال خیر جاری
 ۱۱۲۰

Bu âb-ı hayat bahş-i cârî
 Sîr etdi bu hâk-i hâksârî
 Etdi Dede-i Hakim-i feyzin
 Hâk-i kademinde eşk-bârî
 Mânende-i şerbet-i hekimân
 Şâfî ne maraz olursa târî
 Bir âb ki âb-ı Hızır etdi
 Mustağrak-ı mevc-i şermsârî
 Şâyestedir etse hacletden
 Dîvâre-i zülmete tevârî
 Pîç ü ham-ı mevc cephesinde
 Tuğrâ-yi berât-ı hoş güvârî
 Hak ede kabûl olduğunca
 Feyz-i dil-i teşnegâne sârî
 Oldukça vüzû ü şürbe masrûf
 Ecrin vere 'Ârifî'ye Bârî
 Nâbî işidince dedi tarih
 Zîbâ bu zülâl-i hayr cârî
 1120

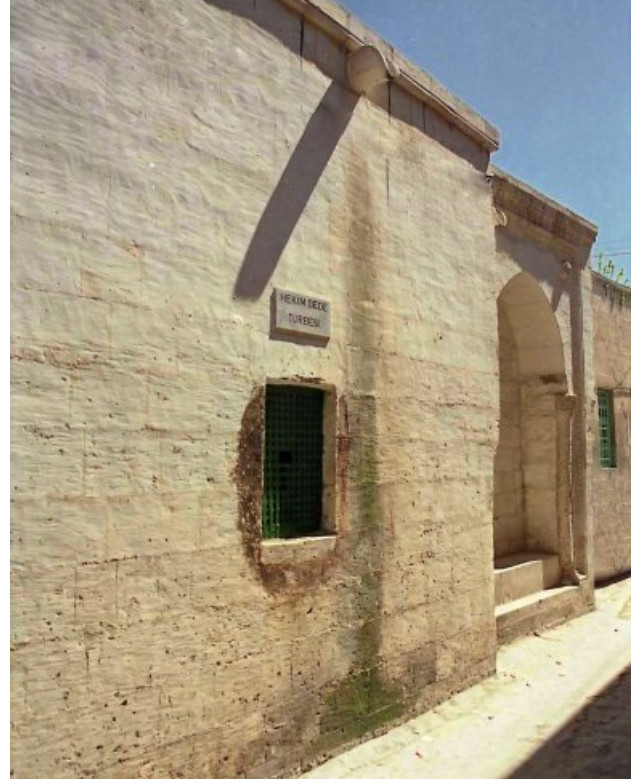
Bu hayat bahşeden akarsu, bu hakir toprağı suya doyurdu. Hekim Dede'nin feyzi ile uğurlu toprağında bir çağlayan gibi aktı. Hekimlerin şerbetine benzeyen bu şifalı su, hangi hastalık olursa ona devadır. Bu öyle bir sudur ki Hızır'ın suyu, abı hayat gibi şarıl şarıl akarak her tarafı suya gark etti. Bu su, utancından zulmet duvarının arkasına saklansa yeridir. Eğrilen ve kıvrılan dalgaları onun lezzetinin mühürlü fermanıdır. Hak Teâlâ onu, susamışların feyzli gönüllerine olduğu gibi sirayet ettirsin. İçmeye ve abdest almaya sarf edildikçe, Cenabı Hak Ârifî Efendi'ye sevabını versin. Nabi, bu çeşmeyi işitince hemen bu lezzetli ve hayırlı akarsu ne güzeldir diye tarihini söyledi.

Böylece son mısradaki tarih düşürmüştür ki son mısraının harfleri toplandığında 1120 hicri, 1708 miladi tarihi çıkmaktadır.

Nabi'nin burada "Hekimlerin şerbetine benzeyen bu şifalı su, hangi hastalık olursa ona devadır. Bu öyle bir sudur ki Hızır'ın suyu, abı hayat gibi şarıl şarıl akarak her tarafı suya ve yeşilliğe gark etti." Anlamına gelen mısraları kafiye tutturmadan ziyade bilerek kullandığı kanaatindeyim. Çünkü rivayete göre Hekim Dede sağlığında hastalara ilaç yapar, şifa verir. Bu mısralar onun bu hekimliğine işarettir, kanaatindeyim.

Dipnotlar:

- 1) Yusuf Nâbî, Külliyyat, Divan, Şeyh Yahya Efendi Matbaası, İstanbul 1292 (M. 1875), s. 109
- 2) Yusuf Nâbî, Külliyyat, Divan, Şeyh Yahya Efendi Matbaası, İstanbul 1292 (M. 1875), s. 103
- 3) Dr. Ali Fuat Bilkan, Nabî Divanı, İstanbul 1997, I, 299

Hekim Dede Türbe ve Çeşmesi

Diğer bir kitabesi:

Allah edecek bu âbı icrâ
 Bu bürkeye âsaf-ı saf-ârâ
 Gûş eyledüğünde dedi Nâbî
 Tarihini âb-ı rûh bahşâ³
 1120

Bu kitabenin de tarihi "âb-ı rûh bahşâ = آب روح بخشا" kelimelerinin harflerinin toplamı 1120 hicri, 1708 miladi tarihini vermektedir.

6 Aralık 2012'de Dallas Sanat Müzesi'nden İstanbul'a getirilen Orpheus Mozaikinin Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul GÜNAY tarafından basına tanıtımı

URHOY (URFA) ORPHEUS MOZAIĞI'NİN MACERASI

Selahattin E. GÜLER
Yerel Tarih Araştırmacısı

I. Giriş

Günümüzden 2145 yıl önce Urfa'da bir Süryani Krallığı (M.Ö. 132-M.S. 244) bulunuyordu. Krallık "Osrhoene" ismiyle tanınıyordu. Urfa o zamanlar, "Urhoy" adını taşıyordu. 376 yıl süren bu krallık, 244 yılında bölgemizin Roma hâkimiyetine girmesiyle tarihe karıştı.

Süryaniler güzel sanatlara çok meraklı idiler. O dönem Urfa'sında Yunanistan veya Roma'da mozaik eğitimi almış sanatçılar bulunuyordu. Günümüzde fotoğraf nasılsa o tarihlerde de mozaik yaptırmak popüler idi. Teknik ve üslup olarak Parth ve Klasik Yunan-Roma etkisini yansıtan bu mozaiklerin çoğu bugün Mance Deresi, Kırk Mağara, Yakubiye, Eyyubiye ve Şehitlik mahallelerinde bulunmuştur. Daha çok mezar tabanlarını süsleyen bu mozaikler, o dönem Urfa'sında mozaik sanatının ulaştığı seviyeyi gösteren ve dönemle ilgili önemli buluntular olmuşlardır.

Krallık, kültür ve sanat yönünden altın çağını Kral VIII. Büyük Abgar (177-

212) döneminde yaşadı. Anlaşıldığı kadarıyla o dönemde heykel ve mozaik sanatları rağbet görüyordu.

Urfa'da gün yüzüne çıkarılan mozaiklerden Abgar, Aftuha ve Aile Portresi mozaikleri bu krallığın döneminde yapılmıştı. Bu dönemde yapılan en önemli mozaiklerden birisi şüphesiz ki yazımıza konu olan ve büyük bir macera yaşayan "ikinci Orpheus Mozaik"i idi. İlk mozaik 228 tarihli olup 1956 yılında Prof.J.B. Segal tarafından keşfedilmiş ve yayınlanmıştı. Bu mozaik bugün kayıptır ve şu an elimizde Orpheus'un yüzü görünmeyen sadece siyah-beyaz bir fotoğrafı bulunmaktadır.

Krallık döneminde Urfa'daki Mance Deresi, Kırk Mağara ve Yakubiye Mahalleleri şehrin batısındaki mezarlıklar idi. Mezarlık, kalenin arkasındaki Kalkan denilen alanda da devam ediyor ve güneydeki dağlık alanda uzayıp gidiyordu. O dönemin varlıklı ve soylularının en çok tercih ettikleri mezarlık Yakubiye'deki "Selam oğlu Abgar Mezarlığı" idi. Kaya ve lahit

mezarlardan oluşan mezarlıkta her mezarın içinde mozaik vardı. 1970'li yılların sonu, 80'li yılların başlarında bu alanda gecekondular türedi. Dönemin Belediye başkanları bu tarihi alanın yağmalanmasına göz yumdular. Daha önce bağ olan bu alanda Hıdır-İlyas Kilisesi de bulunuyordu. Kilisenin yeraltı dehlizlerine Hristiyan evlilasından birkaçının mezarı vardı. Aziz Efraim bunlardan en ünlüsü idi. Kudüs'e hacı olmaya giden Hristiyanlar, mutlaka Urfa'ya uğrar, şehirdeki muhteşem kiliseleri gezer, kiliselerdeki kutsal emanetleri ve azizlerin mezarlarını ziyaret ederlerdi. 1964 yılında Yakup Kalfa İlköğretim Okulu yapılırken bu kilise de yerle bir edildi. Azizlerin mezarlarının yerleri de kayboldu. Bu mezarlar korunsaydı, inanç turizmine yönelik olarak bugün buraya binlerce yabancı ziyaretçi gelecekti. Dönemin basiretsiz yöneticileri ne yazık ki bu potansiyeli değerlendirebilecek bilgi ve kapasiteye sahip değillerdi. Tabii ki kaybeden her zaman ki gibi Urfa oldu.

1998 yılında Urfa'dan yurt dışına kaçırılan ve Dallas Sanat Müzesinden Aralık 2012'de Türkiye'ye geri getirilen Orpheus Mozaïği

II. Mozaïğin Ortaya Çıkışı ve Dallas Sanat Müzesi'ne Satılışı

VIII. Büyük Abgar döneminin belki de en ünlü mozaik sanatçısı olan Barsaged kendisine verilen ilk Orpheus mozaïğini yapma görevine başlamıştı. Barsaged ilk kez imzasını bu mozaikte kullanmıştır. Diğer mozaiklerde sanatçıların imzaları bulunmaz.

Anladığımız kadarıyla Barsaged, Kalkan bölgesindeki kaya mezarlardan birinin tabanına serdiği mozaïği miladi 194 yılında tamamladı ve mezarın kapısı kapandı. Antikçağdaki kaya mezarlarının çoğu sonraki yüzyıllarda yağmalanmıştır. Büyük bir ihtimalle bu mezar da bilinmeyen zamanlarda yağmadan nasibini almış olmalıdır. Çünkü son 60 yılda açılan bu tür mezarların çoğunda tabandaki mozaik dışında hiçbir şey bulunmamıştır.

Mozaïğimiz 1998 yılında gün yüzüne çıkarılınca kadar tam 18 asır toprağın altında kaldı. 1998 yılında iyi niyetli olmayan kişilerin elleriyle yerinden sökülen mozaïğimiz, Urfa'dan kaçırılmadan önce bazı fotoğrafları ortaya çıktı. Karanlık ellerle yerinden sökülen mozaïğimiz Dallas Müzesi'ne

gelinceye kadar olan maceralı yolculuğuna başladı.

Böyle bir mozaïğin ortaya çıktığını Urfa'nın tarih ve kültürüyle ilgilendiğimden doğal olarak ben de duydum. Hatırladığım kadarıyla bir dostumda bir fotoğrafını da gördüm. Ama Urfa'dan kaçırıldığını duymadım. 2000 yılı içerisindeydi iletişim halinde olduğum Hollandalı Doğu Bilimleri uzmanı Prof. H.J.W. Drijvers bana yazdığı bir mektupta, Urfa'da bulunmuş bir Orpheus Mozaïği'nden bahsediyor ve benden bilgi istiyordu. Ben de böyle bir mozaïğin çıktığını, ancak görmediğimi ve bilgi sahibi olmadığımı yazdım. Prof. Drijvers, bu mozaïği görmeden 2002 yılında kan kanserinden hayatını kaybetti. Mozaik, yurt dışına kaçırılması ertesinde 1999 Aralık ayında Christie's Müzayedesi'nde açık attırmaya çıkıyor. O dönem yapılan girişimlerden sonuç alınamıyor ve adı gizli kalan alıcının da peşine düşülemiyor. Yıllar sonra da eserinin Dallas Sanat Müzesi envanterinde olduğu ortaya çıkıyor. Prof. Drijvers'in meslektaşı olan Manchesterli Prof. J.F. Healey, Dallas'a gidip müzedeki mozaïği inceleyerek 2006 yılında bir makale ile dünyaya tanıttı.

III. Mozaïğin Yuvaya Dönüş Macerası

Arkeolog Dr. Barış Salman'ın 2009 yılında "Aktüel Arkeoloji Dergisi"ndeki yazısı ses getirir ve kamuoyunun ilgisini çeker. Aktüel Arkeoloji Dergisi, Anadolu'nun en önemli mozaikleri olan Edessa mozaiklerinin yağmalanma ve yurt dışına kaçırılmalarının hikâyesini anlatarak, eserlerin Türkiye'ye iadesi için Temmuz 2012'de başlattığı kampanya hedefine ulaşır. Binlerce duyarlı insan, Aktüel Arkeoloji Dergisi tarafından hazırlanan, eserlerin iadesinin talep edildiği İngilizce hazırlanmış bir dilekçeyi; Dallas Müzesi yöneticilerine göndererek, kültürel mirasına sahip çıkar.

2012 Mart ayında Dallas Sanat Müzesi Müdürü'nün kökeni şaibeli eserler hakkında bir inceleme başlatır. Türkiye'deki yetkililerle temas kurulup, eser hakkında sadece kökenine ait bilimsel ispatların dışında somut delillerin de gönderilmesi istenir; zira bu somut deliller yoksa eğer uluslararası eser hukukunda iade zorunluluğu yoktur. Şanlıurfa Cumhuriyet Başsavcılığı sorumluluğundaki soruşturmalar ertesinde bir dosya hazırlanır. Bu dosya hazırlama aşamasında şahsım da bilirkişi olarak yazılı ifade verdim. Bütün bu çabalar olumlu sonuç verdi. Orpheus Mozaïği Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürü Murat SÜSLÜ'nün önderliğindeki bir bakanlık heyeti tarafından 6 Aralık 2012'de THY aracılığıyla, diplomatik bir kargoyla Türkiye'ye getirildi. Dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay tarafından basına tanıtıldı. İnşaata devam etmekte olan Şanlıurfa Mozaik Müzesi tamamlanıncaya kadar İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenecektir.

IV. Mozaïğin Deşifresi

1998-2012 tarihleri arasında vatanına dönünceye kadar büyük bir macera yaşayan Orpheus Mozaïği, 152.4x164.46 cm ölçülerinde olup kareye yakın bir görünümündedir. Mozaikte Antik Yunan'da müzik ve şiirle özdeşleştirilen ozan Orpheus'un vahşi hayvanları ehillemeye sahnesi yer almaktadır. Orpheus, özgürlüğün sembolü olarak nitelenen öne yatık bir Frig başlığı ile tasvir edilmiş olup kaplumbağa sırtından yapılmış yuvarlak tını kutulu liriyile efsunlu ezgiler

çalmaktadır. Mozağin sol tarafında uysal ve uysallaşmış hayvan motifleri işlenirken, sol tarafta vahşi hayvanlar tasvir edilmiştir. Antik çağdan bu yana sol tarafta iyiliğin sağ tarafta kötülüğün sembolize edilmesi burada daha belirgindir. Bu anlamda, Orpheus'un solundaki bölgeden sağa doğru açılan tonla dizilen taşların yarattığı ışık oyununun da karanlıktan aydınlığa geçişi ifade ettiği tahmin edilir.

Orpheus'un başının solundaki üç satırlık Süryanice yazıda şunlar yazılıdır:

"Barsagedrşoforaş" Türkçesi: "Mozaği seren mozaik üreticisi Barsaged"

Alt sol köşedeki mozaik kitabesinde ise şunlar okunur:

"Bırah nisan şnathhamşımıyye-vahamşo, ana Papa bar Papa 'ibdedthli-beytmaşkobohenolivalbenayvalirtayb arikmindenhozovanbarik."

Türkçeye şöyle tercüme edebiliriz:

"505 Yılı Nisan ayında. Ben Papa'nın oğlu Papa, bu ebedi istirahat odasını kendim için, çocuklarım ve varislerim için yaptım. Kim görür ve kutsarsa kutsanmış olsun."

Seleukos takvimine göre verilen 505 rakamının karşılığı miladi 194'tür. Kitabeden anlaşıldığına göre babasıyla aynı ismi taşıyan Papa adlı Urfalı, aile mezarının tabanını hayranı olduğu ünlü ozan Orpheus'un mozağiyle döşeterek gelecek nesillere bunu göstermek istemiştir.

V. Orpheus'un Kimliği

Orpheus, tarihte Trakya veya daha doğrudan Yunanistan'a geldiği tahmin edilen yarı mitolojik bir ozandır ve ünü tüm antik dünyaya yayılmıştır. Karısı Eurydike ile olan hüzünlü aşk hikâyesi dilden dile aktarılmıştır. Liri sayesinde tüm varlıkları etkilerken, karısını ölümler ülkesinden kurtarmak için de büyümler sesinden yararlandığı söylenir. Liriyle doğadaki en vahşi hayvanları bile

1956 yılında Prof. Segal tarafından Urfa'da tesbit edilen ve halen kayıp olan Orpheus Mozaği

uysallaştırır. Onunla, ölümler ülkesinin tanrısını da ikna eder ve karısı ile yeryüzüne çıkacakken tanrının emrini unutarak dönüp karısına bakar ve bu bakış onların göz göze geldikleri son an olur. Bu olaydan sonra Orpheus'un dünyaya yeni bir bakış açısı getirdiği ve "Orpheizm" isimli mistik inancın doruk noktasına çıktığı görülür.

Orpheizm, insan ruhunun arınması için bir takım kurallar sistemi getirir; cennet ve cehennem kavramlarını sorgular ki bu düşünceler sistemi onu tek tanrıçılığa yaklaştırır. Ruh, göğün yedi küresinden geçerken müzik eşliğinde ihtiraslarından sıyrılıp, kendi

sesine ulaşır. Ruhun, ağızdan çıkan kuş olarak nitelenmesi gibi çeşitli semboller de dikkat çekicidir. Pagan kültürden Hristiyanlığa geçişte bu kültürün köprü işlevi görmesi çok önemli bir yer taşır. Antik çağlarda sevilen figürün, öteki dünya kavramı ve kahramanca sinanma cesareti Erken Hristiyanlık döneminde de işlenmiştir. Dini öğretiler yayıldıktan sonra, bu Pagan inancın uzantısı, işlevini yerine getirmiş ve Hristiyanlığın kendi ikonografik dilini oluşturmasıyla Orpheus, yeniden edebiyat ve müzikteki mitolojik ozan kimliğine bürünmüştür.

Referanslar

Güler, S.E.-B. Çelik, "Edessa Mozaikleri", Şanlıurfa Uygurluğun Doğduğu Şehir, ŞURKAV Yay. Ankara 2002, s. 182

Healey, J.F. "A New SyriacMosaicInscription", Journal of SemiticStudies LI/2 Autumn 2006: 313-327.

<http://gudem.milliyet.com.tr/orpheus-mozaigi-yuvasinadondu/gudem/gudemdetay/09.12.2012/1639195/default.htm>

<http://www.sanliurfasembol.com/ydetay.php?id=2799> (Selahattin E. GÜLER)

<http://www.suryaniler.com/konukyazarlar.asp?id=951> (Özcan GEÇER)

<http://www.tanitma.gov.tr/TR,47986/roma-donemine-ait-orpheus-mozaigi-turkiyede.html>

Kürkçüoğlu, A.Cihat, "Edessa Mozaikleri (1) (Haleplibahçe Mozaiklerinin Düşündürdükleri)" 05.06.2007

-----"Edessa Mozaikleri (2) (Haleplibahçe Mozaiklerinin Düşündürdükleri)" 26.06.2007

-----"Edessa Mozaikleri (3) (Haleplibahçe Mozaiklerinin Düşündürdükleri)" 03.07.2007

ŞANLIURFA VALİLİĞİ - ŞURKAV
URFALI ŞAIR NABİ'NİN ÖLÜMÜNÜN 300.YIL DÖNÜMÜ
TASAVVUF MUSİKİSİ KONSERİ
ŞİİR VE DENEME YARIŞMASI ÖDÜL TÖRENİ
23 Ekim 2012

ŞURKAV “Şair Nabi Şiir ve Deneme Yarışması” Ödül Töreni

Ölümünün 300. yıldönümü münasebetiyle UNESCO tarafından, “Nâbî Yılı” olarak kabul edilen 2012 yılında, ŞURKAV olarak Urfalı büyük divan şairi Nâbî ile ilgili Şiir ve Deneme yarışması açıldı.

Jüri tarafından yapılan değerlendirme neticesinde, Şiir ve Deneme yarışmasında ödüle layık görülenlere 23 Ekim 2012 Salı günü akşamı Şair Nabi Kültür Merkezinde düzenlenen ödül töreniyle ödülleri takdim edildi.

Deneme yarışmasında birinciliğe layık eser bulunmadı. “Nabî'nin Hasbahçesinde Korlaşan Ateş Sadâları” adlı deneme ile ikinciliğe ödülüne Bengisu Sümeyye BAYAR layık görüldü.

Şiir yarışmasında ise birinci ve ikinciliğe layık eser bulunmadı. “Bir meramım var dedim yar, sözle olmaz

yaz dedi” Gazeliyle üçüncülük ödülüne Dr. Mahmut ÖZTÜRK layık görüldü. Şiir yarışmasında mansiyon ödülüne “Bir Vazgeçiş Sonrasına Şarkı” adlı şiirle Tamer KÜTÜKÇÜ layık görüldü

Ödül töreni programının açılış konuşmasını ŞURKAV Başkanı ve Şanlıurfa Valisi Sayın Celalettin GÜVENÇ yaptı. ŞURKAV Yönetim Kurulu Üyesi Adil SARAÇ Şair Nabi ile ilgili bir konuşma yaptı

Yrd. Doç.Dr. Hüseyin AKPINAR yönetimindeki Tasavvuf Musikisi konseriyle birlikte Nabî'den şiirlerin okunduğu gecede, yarışmada başarılı olan eserler de seslendirildi.

Daha sonra Şiir ve Deneme Yarışmasında ödüle layık görülenlere ödülleri Şanlıurfa Valisi Celalettin Güvenç tarafından takdim edildi.

Keyifli bir akşam yaşadığını dile getiren Güvenç, “Üstadın ve tüm üstatların ruhu şad olsun. Allah bize büyüklerimizi, aslımızı neslimizi, kültürümüzü ve tarihimizi unutturmasın” dedi.

Deneme yarışmasında birinciliğe layık eser bulunmadı. İkincilik ödülüne 2.000 TL ödül verildi. Şiir yarışmasında ise birinci ve ikinciliğe layık eser bulunmadı. Üçüncülük ödülüne 1.000 TL ödül verildi. Şiir yarışmasında mansiyon ödülüne ise 500 TL ödül verildi.

Nâbî'nin Hasbahçesinde Korlaşan Ateş Sadâları

Bengisu Sümeyye BAYAR

Serlevha

Seni gördüm. Seni buldum. Kendimi gördüm. Kendimi buldum. Bu, sensin güzel ırmak, dalımda cıvıldaayan serçe, gözlerimi kamaştıran aydınlık... Çağışta, cıvılda ve ışıkta... Ey Güneş, yüzüme bak, ey rüzgâr saçlarımı öp. Söğüt ağacı! Gölgede bana da yer ver. Çünkü "âteş-i aşk-ı muhabette yanıp kalbimizde kalmaya ondan başka bir eser" deyip çıkıyorum hayata... Ferman O'nundur. İster öldürür, ister diriltir. Aşktır şimdi salih amel. Suretâ aşktır artık bütün âlem... Ey aşkın menbağı! Ey İlâh'el âlemîn! Ey Vefâ, ey Cemâl! Şimdi hangi renginle gelersen gel... Senin bütün renklerin güzel. Ateşin de aşktır, suyun da... Her kande baksam sen varsın. Ölen senin için ölür, doğan senin için doğar. Ey gecenin güzeli, zamanın attarı... Beni benden, beni senden ayırma... Bak, gözlerimi kapatıp eğiliyorum toprağa... Bir kır çiçeğiyle senden söyleşmek için. Hak, Hak! Yazıda yabanda değil senin katında, aşkla... âşıklarla... Nâbî gibi "Dem-be-dem hasret ile âh iderek..." Hû diyelim. Hû!...!

I.Lehva/ Geniş Zamanların Dibâcesi

Hem nazarın, hem de nazargâhın, bir aşk libasına büründüğü aşkınlıkta, kendi değer ve benliğimin yeniden keşfe muhtaç olduğunu hissettiğim bir "evsatü'n-nas"ve Nâbî'nin "Münşeati'nin sezgisiyle yazıyorum bu satırları. Ontolojik olarak değil, ama bilinç ışınımlında varlık tayflarını aşarak kendi bilincime ulaştığım bu cömert ve bereketli zaman noktasında, varlık ile varoluşu bütün yanıp sönmeleriyle kendime doğru çeken bir merkez; her şeyin ötesindeki güç ve üstün prensip tarafından ele geçirilmiş de, bambaşka bir dünyanın sahillerine varmışım sanki...

Hayat enstrümanlarına yönelik, insanın tarihsel izleği boyunca yaşama formları içindeki yolculuğunun geçtiği mesafeleri verir. İnsanın yeryüzündeki mevcudiyeti, bu yüzden hayat üsluplarının yeğlenme ve terk edilme hikayesidir. Bu yüzden bir hayattan diğerine sıçramak, ikamet etme stilleri içinde ilerlemektir de.

Bir yanda kozamdan yeni çıkmanın şaşkınlığı diğer yanda bir günlük hayat kapımdayken gene de Nâbî'nin, "Ebnâyı dehr her hünere âferîn verir ..." diyen bir iklimin izdüşümünde kanat çırpıyorum: Bu dekoratif "âferîn"; dünya ikameti cihetindeki sahiciliğinin şeffaflaşmış delilidir halbuki ve bu yolla, hüküm sürmeyi bir müdahale fesahatinin cazibesine çeviren "Ne tükenmez hazinedir!..."

Gecenin onbirbuçluğu. Yalnızım. Yağmur yağıyor.

Gökyüzünde gri karanlık, garip bir pembelikle hemâhenk. Yağmur damlaları bilinmeyen bir âlemden gelen sır dolu haberciler gibi kara gölgeler halinde uçuşuyor. Duymadığım ama bütün zerrelere hissettiğim nağmeler ve ritimler, uyusukluk mu esrliklik mi bilemediğim bir iklime sürüklüyor benliğimi.

Sanki tennureler uçuşuyor gökyüzünde. Dünyâ da kudüme perestiş ederek semâ eylemektedir. Ağaçlar, dağlar, kayalar ve uçurumlar, bir daha erişemeyecekleri zihni bir lezzet içinde hemâhenk semâ etmektedir. Penceremin buğulu ve küçük penceresinden, dağ doruklarında çatırdayan kır çiçeklerine kadar her varlığı ılık yorganı

altında titreten gece de aşka gelmiş devrelemektir.

"Bir şulesi var ki şem-i cânın
Fânusuna sığmaz âsumânın"

Asumânın fânusuna sığmayan cân mumunun şulesidir ki bilen bilir, duyan anlar, gören görür. Mâziden âtiye yazılmış bir nâmedir ki, okuyan okur, anlayan anlar...

"Mezra-ı aşka mânende-i gendüm"
Diye istimdâd eder Nâbî...

Tadına; doyulmadan bir rü'yânın son cümlesi, bir şehráyinden arta kalan son parıltıdır. Uzun bir hikâyenin hatm-i kelâmıdır. Ayin-i şerifdir, semaidir, bestedir, şarkıdır; Asemi bir müsteşrik edâsıyla uzaktan seyrettiğimiz bir mânâ ikliminin şifresidir.

Bilen bilir, bilmeyen bilmez!

II. Lehva/Özgürleşme Ve Özdeşleşme Arasında Öznenin Direnişi

Nâbî'nin oğlu Ebulhayr Mehmed için Halep'te yazdığı; Ebulhayr'ın mutlu bir insan ve toplum içerisinde iyi bir birey olması için nasıl davranması gerektiğini anlatan "pendname" türünde didaktik "Hayrinâme" isimli mesneviyi okuyanlar kendilerine gerçekten biz, nasıl bir çağın bireyleriyiz sorusunu sormadan edemezler.

Kendi özel tarihimiz yanında, çağın bütün insanlarıyla paylaştığımız ortak paydalarımız nelerdir?

Bizden öncekilerin ve çağlarının, hakikaten gerçekleşmesini hayal ettikleri rüyâsı mıyız?

Acaba, gelecek kuşaklar bizi, tarihin huzuruna nasıl bir takdim ile çıkaracaklar?

"Atalarının hayat birikimlerinden çok şeyler aldılar, ama bu birikime çok şeyler de kattılar" diye mi, yoksa "Bütün insanlık mirasından çok şeyler almalarına karşın, kendi çağlarının insanlarının ümitlerini kırdılar, düşlerini kararttılar; cıvı cıvı gökleri karanlık bulutlarla kilitlediler... Akıllar güdükleşti, hayaller ve ruh kanatlarını yitirdi!.." diye mi?

Belki birisi söze karışarak şöyle diyecek:

"Bu yüzyıl, şahidi olduğu büyük trajedileri yanında, akılları zorlayan değişimlerin, dönüşümlerin; keşif ve açılımların yaşandığı; o ana değin üretilmiş bilginin, hem nicelik hem de nitelik bakımından geometrik diziler halinde sığrama yaparak çoğaldığı, bu

sebeple de, en yoğun biçimde bilgi ve teknoloji kullanımının yaşandığı muazzam bir çağ!.. Dünyanın keşfi ve fetihnin tamamlanıp, kendi galaksimizle, Meta-galaksilerin ufuklarına doğru yol alınmaya başlanan, ışıl ışıl bir periyot!.. Hiçbir çağda görülmedik bir biçimde, dünyamızın iş arenası ve atölyesine, insanların da üst düzeyde birer üretken unsur haline geçtiği bolluk ve refah çağı!... Ulusların kendi mahrem ve onlara özgü ve onları 'kendileri' kılan mevrus insanlık değerlerinin, yükselen yeni değer 'küreselleşme' ve 'yeni bir dünya düşü'ne entegre oluşu; böylece de, bir Yeryüzü Ailesi'nin gerçekleşmesi..."

Listesi daha da uzatılabilecek olan bu iyimsellik gerekçeleri arasında, acaba bizi tedirgin eden, fizik güvenliğimiz yanında, içsel huzurumuzla fizik ötesi gerilimlerimiz açısından bizi kuşuklara ve derin belirsizliklere sürükleyen olumsuzluk noktaları, daha başka bir ifadeyle, bu yüzyılın koynunda taşıdığı bir "hançer" yok mu? Kökleri ve besleyici kılcal damarları dün ile bu gün içinde bulunan gelecektekiler emin olmamız, kendi özgür seçim ve eylemlerimiz yanında, biraz da bu günden emin olmamıza bağlı değil mi? Hem kendi gelecek nesillerinin, hem de bütün evrenin geleceğine sunacağı "Büyük Miras"ı nedir bu yüzyılımızın?

Şurası bir hakikattir ki, bir ideolojiler, beşerî sistemler ve insanları, görünen görünmeyen çok yönlü yöntemlerle köleleştirmeler yüzyılı olan "Yirminci Yüzyıl", üzeremizden geçip gitti... Tabiat ve cehalet karşısında muzaffer insanlık, kendi ruh ve nefis mahbeslerinde, ideolojilerinin ve düşünce manzumelerinin esiri ve zebûnu mu hâlâ?...

Bir yanardağ gibi indifa eden sanayi devrimi ardından, semavî-manevî / geleneksel değerlerin bağlayıcılığından kaçış, bir özgürlük aldatmacasına dönüşürken, gelin görün ki yeryüzünde, özgürlük (!) tüten esir kamplarından geçilemiyor; sözde ilkel çağların aksine, zincirsiz ve bukağısız köleler, gerçek durum ve kimliğini kamufle etmeye çaba sarfeden medeni "Kunta Kinte"ler, derin haz ve bağlılık aşkıyla, neşideler yakıyor!... Kapitalizm, üretim ve tüketim fonksiyonlarını, bütün yüzyılların yükselen değeri olarak vurgular ve hayata geçirirken, bu ilkeye olan sadakatinden olsa gerek, dünyayı tüketiyor; bir şaşkın ördeğe dönüştürdüğü insanı da, yeni değerler şemasına ve şablonuna göre, yeniden üretiyor...

Son günlerdeki moda ifadeyle, tarihin, başka çıkar yolun olmadığını, bu sebeple ancak kendisiyle sonlanacağını oldukça, canlı ve kanlı bir biçimde kafalara dank ettirmek için, o ganî(!) gönlünde, kendi antitezini bile üretiyordu... Bu, iki kere ikinin dört etmesinden daha somut, ama farke edilmesi de o nisbette zor bir olgu...

Moor'un "Utopia"sının, Campenella'nın "Civitas Solis"ının, Augustinus'un "De Civitate Dei"sinin, insanları başka alternatif arayışların peşine taktığı, onların ruhlarıyla birlikte akıllarını da kendi ateşinde yakarak, pervaneye döndürdüğü, beşerî alternatif sistemlerin hikmet-i vücudunun da bu olduğu şeklindeki söylem ise, hakikaten çok hoş ve eğlenceli...

Hiç, hayallerden gerçek çıkar mı?

Yüzyılın öncesinde çatırdayan, başlarında da yıkılan dengeler üzerine bir akbaba gibi tüneyen, hile ve zulüm kulesi... İkâme edilmeye çalışılan değerler sisteminin, bütün hayat ve insana yönelik bakış açılarının ve ahlakının iflası, nihayet yaşanan topyekûn iki dünya savaşı...

Avrupa'nın tâ göbeğinden dünyaya yayılan sınırsız ve bağlantısız özgürlük arayış ve hareketleri, nihilizm ve anarşizm, sapkınlık ve fitrata yabancılaşma, iflas etmiş olan bu değerler sisteminin kül ettiği tarih, insanlık, kültür ve medeniyet makberlerinden, evet onlardan esinlenmedi mi?! Onu, bir "Korku Çağı" olarak teşhis ederken, "Camus" haksız mıydı?! Nükleer füze başlıklarının paradoksal dengesi ile kurulan, karabulutları bir karabasanlar sürüsü gibi hâlâ üzerimizde dolaşan bir plütonyum, uranyum soslu barış dumanı, göklerimizden ve gönüllüğümüzden uzakta mı ki?! Sırf nesnel dünyanın değil, ama bütün her şeyin çok küçük bir azınlık tarafından sömürüldüğü; tenlerin açlığa, ruhlarınsa bir hiçlik ve boşluk okyanusuna terkedildiği; dünya üzerinde açlar, yarı açlar ve toklar kamplarının ya da kuşaklarının oluşturulduğu bu çağ, sormak lazım, kimin için ve neden tekin olacak ki?

Bu çağın bize sunduğu en büyük dert: yalnızlık, ruhsal soğukluk, herkesçe paylaşılabilir ortak değerlerin yokluğu!... Globalleşme mitos'u, bu yalnızlıkları, ayrı ayrı adacıklar halindeki toplumsal, kültürel oluşumları bir araya getirebilmek için icad edilmiş göz alıcı ve sihirleyici bir terim... Çok şaşkıncı, sözü her edil-

diğinde, daha da bölünüp parçalanmaya, büyük balıklara yem olmaya dönüşen globalleşme...

Çağın bizden alıp götürdüğü ve bu gün, yokluğunu derinden hissettiğimiz "İsâr", "altruizm", "diğergamlık", "bizcilik..." İnançlara, kanaatlara, renklere, bölgelere, tarih ve medeniyetlere göre ayrımların somut birer gerçeklik olduğu çağ, tezatlar, tutarsızlıklar çağı!... Bütün evrenle birlikte insanlık âleminin de teklifi, tek menşe' ve tek Yaratıcı'dan geldiği anlayışının besleyeceği sıcaklık, baharimsi ve güneş renkli tebessümün yerini, insan cinsi adına, utanç tablolarının alması...

Bir balinanın ya da penguenin, deniz foklarının, her neyse, Avusturalya'nın hangi tür kangurularının kurtarılması, ya da, insanın hayatı yanında hissiz bir güzellik olmaktan öteye geçmeyen ve zaten insan için var olan doğa unsurlarının korunma altına alınması için medyatik güçler küresellik içinde harekete geçer ve nabızlar aynı frekansta ritim vururken, "dîde-i ekvân" olan insana karşı, vicdanlar ölü ve suskun... "İnsan", tipki kumsal üzerine çizilmiş silüetinin kıyıya vuran dalgalar tarafından silinip götürülmesi gibi, yitik ve heba edilmekte... İnitlerini işittiğimiz binlercesi arasından, gözlerimiz önünde kan ırmakları oluşmuş.

Yüzyılın en büyük insan boğazlanışına ve kıyımına seyirci kalınarak, insan oluş haysiyeti ve bedenleriyle birlikte nehirlere akmış, kıyıları vurmuş; cesetleri set olup yollar kesmiş... Kimi kez açık, kimi kez de kapalı bir tarzda, "esir milletler ve medeniyetler kampları" oluşturulmuş... Baskın, basanın elinde kalır özdeyişi, hukukun yerine geçen gücün kanunu olmuş... Haklarını arama peşindeki mağdurlara, onları gadre uğratanlar hâkim tayin edilmiş... Kuzulara şah olsa, kurt yapmazmış böyle bir düzenlemeyi... Bütün bunlar ve daha da çoğaltılacak olan başka şeyler, sanki bu bilgi ve bilim çağının ürünü değil mi? Biçimsel ya da nesnel, niceliksel bazı ilerlemelerin ötesinde, bizi birleştirecek bir "Genel Bilim Ahlakı"na sahip miyiz? Ya da, bilimi ve onun üzerinde yükselen teknolojiyi, metafizik değerlerin ahlakî kayıtlarından bağımsız kılmakla, insanlığın gerçekten hayrına mı davranmış olduk?

Nesneyi sürekli bölüp daha cüz'î mıntıklarına inmek yöntemi ile özdeşleştirdiğimiz dar ve güdük bilgi ve bilim anlayışımız, bize, sentetik düşünme ve

eyleme geçme yolunu tıkarken, bir parçalık nesneyi gibi, insanlığımızı ve kendi öz toplumumuzu da bölme noktasına getirmede mi? Evet, acı ama gerçek bu...

Biz, çılgın bir biçimde hep mikro düzeyde inceler ve bölüp biçerken, parçaların kendisinden değerini aldığı "Büyük Bütünü" unuttuk... Aklın, arsız ve inhisarcı dayatmalarını da, nihaî ve sınırlayıcı gerçek gibi karşısına dikmiş olduğumuz kalb'in bütün çağrılarını kulak tıkadık... Metalik ve yapışkan, cıvık tutkular enjekte ederek, kalbe de büyük tuzaklar kurduk... Kalbin ağladığı çağlardayız... Kalb ve manevî fakültelerimizin, "insan"ın tanımında bütün değerlere ve emir-nehî kiplerine muhatap "öz"ü teşkil ettiğini, bir acayip ki, ayımsızlıktan geldik... Kendimizi ve geleceğe bırakacağımız, her neyse o "Büyük Miras"ı, uğruna feda etmeyi kabullendiğimiz bir aymazlık... Bir zamanlar bir yazarın da dediği gibi, bir tavşan gibi olduğunu düşünerek, bireyin içini ve kalbini temizler, metafizik değerlerden soyutlarsak, onu güya rahatlatıcağık!... Kendi öz yurdundan sürgün ve başka diyarlarda serseri kalbin ve ruhun feryadı, işte o zaman, bizi de tâ içlerine çeken bir bedbahtlık, hüzün, gözyaşı ve enînler tufanına dönüştü...

Bir taşınmaz ağır ilençlerin yükü altında adeta tutkulu olduğumuzu fark ediyor; açılmaz ve göklere geçit vermez sislerle boğulduğumuzu duyumsuyor; rüyâlarımızda, elsiz kolsuz dövüldüğümüzü biliyorsak, bu, kalbin sessiz ve sedâsız bize dışını geçirmesindedir... Aşksız ve gönülsüz, kendi kabuğumuzla; ruhsuz ve özsüz, bir kainat ve dünya ile; Leylasız ve Mecnunsuz toplum ve insanlık ile; gerçeksiz bir sahne ile, sürgünde bir hayat... Sanki "Sizif" in mitolojik dramı!... Ebedîlik Kitabı'nda İkbâl: "[Yüzyılın] bilimi, düşünceyle sınırlı kalır; aşk ise yuvasını duyarlı ve tutkun kalbe kurar. Şayet bilim aşk'tan yararlanmazsa, bir düşünceler tiyatrosu olmaktan öteye geçemez. Gösteri de, sadece, Samirî'ninkiler gibi, bir büyüdür. İlahî Soluk olmadan, bilim sadece bir sihirdir. İlahî aydınlık olmadan, bilgi ve hikmet, yolunu bulamaz ve, kendi hayallerinin altında parçalanarak ölür... Allah'ın ışığı olmadan, hayat acı ve çileli, akıl anlamını yitirmiş, din ise, baskıya dönüşmüştür:" derken, bu çağın temel karakteristiklerinden başkasına mı işaret ediyor? Hayır... İçinde hâlâ

yaşamaya mahkûm edildiğimiz, "Karanlık Çağ", özgün isimlendirmesiyle "Kali Yuga"... Varlığının temel amacı olması gereken manevîliği dünyasından kovan ve onu, "ayağına vurulmuş bir pranga" gibi kabul eden bu yüzyıl, "Samirî'nin hile ve tuzaklarını aratmayan sözde bilim ve ideolojileriyle insanın gözlerini boyayıp onları "Çağdaş Damgalı Kara Büyü ve Kara Bahtlar"a mahkûm etti. Kendi öz dünyalarından sürülmüş, tarihsiz, kimliksiz, benliksiz ve amaçsız, ruhsuz zombiler...

Marlow'un "Faust"unda bir sahne, sanki bu durumu ebedileştirmiş gibidir. Dr. Faust, gökleri yere indirmiş ve gerçekliği plastikiteye hapsedmiş Rönesans Kültürünü temsil eden Helen ile karşılaşır. Faust der ki: "Helen, bir öpüşünle beni ölümsüz kıl!" Ve Helen onu öper. Şöyle der Faust: "Dudakları ruhumu tenimden çekip alıyor; bakınız, ruhum nasıl da kaçıyor?! Gel, Helen! Ruhumu bana geri ver!.." Başta bilim olmak üzere, çağın bütün değer şemaları köklü biçimde değişmedikçe, bunalım sürecektir! Maddî ve niceliklere, duyuların boyutlarına sıkışmış hayatın üstünde, biz insana yakışacak olan, yüce ve evrensel çaplı hedefler belirlemek... Günahlarımızın kefareti olacak çaplı, herkesi içine alacak bir mutluluk ve gerçek ilerleme kuşağı oluşturmak. Aşkın moral değerlerin, metafizik prensiplerin hayatımızı bir şehriyine dönüştüreceği, soylu bir çağ... Çağların en hayırlısı olarak tanımını bulan, "Kur'anî ve nebevî çağa", ruhen merbutiyetin gerçekleşeceği derinlikli kuşak...

Beşerî tasarım ve düşüncelerin ilahlar gibi benimsemesi, bütün insanlığı saptıran bilimle perçinleştirdi... "Bu dünya hayatının kaba realiteleri"nin verâsına iştiağ duymayan; kendi başına buyruk olduğu için hiçbir sınır ve ölçü benimsemeyen, İlahî bir anlayış ve şefkat, acıma ve re'fet hislerinden azade olduğu için, zakkûm ağacının meyveleri gibi ürünler veren bilim...

Dünya boyutunu benimsemesine karşın, ahiret boyutunu, gayb kuşağını ihmal ettiğinden, bir bilgisizlik, Kur'anî ifadeyle gaflete dönüşen bilim...

Sırf dünyevî bilgi ve bilime demir atan, ötesini bilinmezliğe mahkûm edenleri Kur'an'ın reddetmesi de, sırf dünyayla sınırlı bilgi ve bilimden kaynaklanmaz; zira, müminler de, dünyanın dış yüzüne ait bilgiye sahiptirler, hatta bu hak ve ödev, herkes

çok da onlara düşmektedir. Ama bunun ötesinde onlar, daha üstün bir idrak ve anlayış mertebesinde, dünyayı üst âlem ve varoluş realitesiyle bağlantılı kılarak, şeffaf ve insanî bir bakış geliştirmişlerdir... Bu görüş açısına göre dünya, ahiretin, Vehullâh'ın, bakî değer ve özlerin devşirildiği kısacık bir aralık...

On yedinci yüzyıldan beri devam eden bir süreç içinde insanlık, Tanrı'yı öldürdü... Aslında Nietzsche, bunu bizim adımıza haykırması gibi. Buna bağlı olarak, paylaşma ve bölüşme meziyetini yitirdi... Gerçekte ölen, insanın kendisiydi... Allah'ı unutanlar, kendilerini unutulmaya mahkûm ettiler... Onlar, "Allah'ı unuttular, Allah da onlara kendilerini unutturdu." Temellerini yitiren insan, şimdi bir boşluğa, bir yokluğa, bir temelsizliğe mahkûm... Ruhundaki bu deprem, bilimene, ahlakına, hayatına, edebiyatına, cinselliğine, siyasetine, ekonomisine, sanatına, vb. yansıdı... Gerçekte, bütün bunalımların kaynağı bu...

Yani, Allah'tan uzaklaşma sendromu...

Onu dünyamızdan itmeye çalışmamızın bizde meydana getirdiği ardi arası kesilmeyen depremleri...

Şimdi, yeniden dirilişin tam vakti!

Ruhumuzdan dalga dalga yeryüzüne yayılan depremlerin, ana üssü, kuşkusuz, Allah'a, hem inanç hem de eylem olarak çok uzak kalışımız... Depremlerin durması, ruh ve madde olarak huzur ve sükûnete erebilmemiz, hayat, esenlik, güven, saâdet, bereket kaynağı olan Allah'la yeniden barışmamıza, O'nu kendi beşerî ve toplumsal dünyamıza, ama hem bilinç, duygu ve fikir olarak, hem de model, eylem, hayat ve oluş olarak davet etmemize; seküler kuram ve hayat tasarımlarını, profan olanın hükümranlığını dışlamamıza bağlı...

Bölümlenemeyen ve tek olan şefkatli Allah'ın kulları olduğumuz bilinciyle dopdolmuş, aynı sevgilerle yıkanmanın, aynı imanı paylaşıp, ilahî evrensel kardeşlik bengisularında arınmanın işte tam zamanı...

Ne desem!..

III. Lehva/ Vakti Kuşanmak Ayin-i şeriftir!

Bu öyle bir hâldir ki: ufkun iki adım ötesinde meleklerin "hay-hû"yu ve rûhânîlerin kanat sesleri duyulur. Nâbî'nin hac ziyareti sırasında edindiği

izlenimleri anlattığı eseri olan "Tuhfetü'l Harameyn" deki sırrın burcuna erenler için "Sidre" ile "Kâbe" iç içe bir vahit hâline gelir. "Zeyl-i Siyer-i Veysi"de; "Ravza", "Firdevs'e örtü olur. "Evvel", "Âhir" in rengini alır, "Zâhir", "Bâtın" ın boyasına boyanır. Hisler dehşete düşer, ruh hayretler yaşar, beyan bir adım geriye çekilir. Gönül can diliyle konuşmaya durur ve her şey sonsuzun büyüğü ile büyülenir.

Bestekârın kâinatı, "bir özge temâşâ ile" idrâk etmesidir. İdrâke sığmaz, fevkelbeşer bir mânânın, beşer sathına ve idrâkine indirilmesidir. Mahcup bir gelinin yere korkarak basması gibi, çığırına mazbut bir edâ ile süzülür. Haykırmaz, seslenir. Şen kahkahalarla velvele etmez: tebessüm eder. Şevkâ bilmez, sitem eder. Aramaz: bulur!

İdrâkim: âciz; aklım, kendinden geçmiş...

Yokluğun narındayım...

Bir taşınmaz ağır ilençlerin yükü altında adeta tutkulu olduğumuzu fark ediyor; açılmaz ve göklere geçit vermez sislerle boğulduğumuzu duyumsuyor; rüyalarımızda, elsiz kolsuz dövüldüğümüzü biliyorsak, bu, kalbin sessiz ve sedasız bize dışını geçirmesindedir... Aşksız ve gönülsüz, kendi kabuğumuzla; ruhsuz ve özsüz, bir kâinat ve dünya ile Leylasız ve Mecnunsuz toplum ve insanlık ile gerçeksiz bir sahne ile sürgünde bir hayat yaşıyoruz...

Nâbî'nin, IV. Mehmed'in Lehistan Seferi ile ilgili izlenimlerini ve Kamanıçe Kalesi'nin alınışını anlattığı Gazavat-nâme türü eserlerden olan "Fetihname-i Kamanıçe"de asude baharların yeşerttiği coğrafyaların adlarını hatırlamaya çalışıyorum tek tek. İçimdeki sonbahara inat harf harf yudumluyorum hepsini. Bir yayla şehrinde güneşin doğuşuyla hayata açtığım gözlerimi, şehrin bu gece vakti kapatmak geçiyor içimden.

Umudumun bağına tazecik sapanmış artık firâk hançeri. Bir kurbanın tevekkülü var adımlarımda. Ayakları kan kokan ankebût ağır ağır örüyor heyûlayı. Karlar emre âmade. Âdeme giden, encama koşan necm misali; bin yıllık açlığını gidermek telaşındaki bin bir başlı ejderhanın dibinde nöbet tuttuğu kör kuyular gibi yutuyor her şeyi. Çeşmelerden ılık ılık akıyor vedâ ayininin ser taksimi. Vurgun yemiş üveyikler, konuşmuyor hiçbiri. Lâl olmuş yedi düvel, pürmelâl âlem-i seb'a. Temerküz ediyor serâ ve

süreyyâ. Zira emir kesin:

"Kendi kitabını oku. Bugün sana hesap sorucu olarak nefsin yeter."

Birazdan, ufukta bir şehriyin başlayacak: Ölüm kadar ağır ve doğuş kadar hafif... Can çekişmekle doğum sancılarını birbirine karıştığı bir dünyâ, ufuktâ barışacak; doğmakla ölmek vahdet noktasında buluşacaklar. Şu insan kalabalığının uzağında ve fakat onlara rağmen bir mahşer yaşanacak. "Ne ağlayan belli, ne gülen belli..." diye düşünecekler olacak. Ve bir ses ona soracak: "Ağlayan kim, ağlatan kim, gülen kim, güldüren kim? Kim... Ve ne bâkî kaldı bu zuhûr cennetinde?..." Hürriyeti bulanlar "Hû" diyecekler. Diğerleri, şaşkın ve tedirgin, kafeslerinde çirpınacaklar.

Yaşanılan anın içinden geriye dönüp baktığımda her şey sis ve duman içinde görünüyor. Söylen(eme)miş bir söz, bir duruş, bir bakış, bir eda, delirten suskunluklar... Bazen öyle oluyor: Belleğim, olaylar, durumlar, söylenenler, yapılabilenler konusunda net fotoğraflar vermiyor.

Sözlerim uçuyor...

Cümlelerim dağılıp parçalanıyor, kırılıp dökülüyor...

Dağılan kelimeleri toplayıp bir araya gelirse de, yeniden aynı anlama ulaşamıyorum. Ulaştığım anlam aynı anlam olmuyor. Yeni bir anlama ulaşıyorum. Bir duvar kendiliğinden büyüyor.

Suskunluğum, kendime kapanışım, insansızlaşmanın, faniliğin derin kuyusunda boğuluyor gibi olmanın ürkütücü sessizliği içinde... Şimdilerde okuduğum o yaralayıcı hikâyelerde de daha bir kesifleştiriyor içimdeki ıssızlığı.

Sözlerle, serzenişlerle, imalarla, gerçekliğin çarpıtılmış, değiştirilmiş, tersyüz edilmiş biçimleriyle kuşatıldığımı hissediyorum.

İletiler ve imalar beni çok incitiyor...

Ne diyor Nâbî;

"İzzetün kadrini idrâke sebep zilletdür."

Ne yapsam boş...

Ne denli çaba gösterirsem de göstereyim önüne geçemiyorum incinmelerin. İncitmelerin de...

Ruhuma yöneltilmiş her fetih girişimi içini biraz daha yağmalıyor, talana çeviriyor. Suskun kırılma noktaları, ilenmelerim, içlenmelerim, incelikli ve zarif öz öldürme törenlerimiz, onurumuz, yere göğe sığdıramadığımız gururumuz, müstehzi kıyıcılıklarımız...

İçimde dalga dalga kabarıyor

yüreğim.

Bu kıyımlar, bu ölümler, içimde açılan çentikler değil, derin oyuklar, yaralar, yaralar benim.

Yaralar benim...

Yüreğim ıssız.

Tedirgin.

Mutsuz.

Yüreğimin götürdüğü yer neresi?

Belli mi?

Bilmek istiyorum.

IV. Lehva/ Mahrem Mecazlar

Şimdi Nâbî'nin, Elifba düzenine göre sıralanmış gazellerin harf değişimlerinde araya bir rubai konmuş olan, "Türkçe Divan" ina uzanmanın tam vakti olsa gerek!..

Yalnız, garip gecelerde yıldızlar hep beni gözlerdi pencereden. Ay, nurunu göndermeye hasret, beklerdi mehtapta. Ben, maşukuyla vuslatı anlattığını, göz kırptığını sanırdım. Heyhât... Gecele Ötelere açılan pencereler mi? Yoksa perdeler mi? Gece... Yalnızlık... Yalnızlık... Fanilik ve ötesinde beka hissi...

Her geçen gün kaybolurken dünya meyvelerinden yediğim tokat. Bir tarafta ümit, diğer tarafta dünya. Arıyorum: Nerde Epiktetos'un aradığı atlet, "Rüyalarında bile mağlup olmayan yiğit." Ben mezar-i müteharrik miyim?

Hayır! Hayır! Mezar taşları bile bir şey anlatır insana:

"Her nefis ölümü tadacaktır."

Taşlar, rahmetin hazineleridir. Bu cihetle keşke, kalbim taş olabilseydi. Keşke şairin dediği gibi yağmuru bekleyen bir taş da ben olsaydım... O zaman gözyaşı damlalarını barındırdığımı ümit ederdim. Heyhat... Hep gülen, oynayan kalbimin karasını "gönül yanıldığı" sanıyorlar. Oysa o, günah ateşinin bıraktığı ıstırak.

Ne zaman Nâbî'nin; "Sakin terk-i edepten, kûy-i Mahbûb-i Hudâ'dır bu..." uyarısını duysam, " ne zaman Nazargâh-ı ilâhîdir..." dediği, yeşil kubbeyi, "Makam-ı Mustafâ"yı görsem duygulanır, kendimi mânânın müşfik kollarına atmış bulurum. Nasıl duygulanmam, bu uyariya? Nasıl olurda bir çiğ gibi gelişen, genişleyerek hudutların ötesinde bütün gönülleri fetheden sevgiden uzak bulunur, O'nun huzur ve sükûn bahşeden sözlerine yabancı kalırım? Nâbî ki, Mevlânâ Celaleddin-i Rumî, Abdülkadir-i Geylânî ve Muhyiddin-i Arabî gibi büyük mutasavvıfların

düşüncelerinden etkilenen sûfi meşrebli ve ehl-i tarikat bir kişidir.

Anladığımız kadarıyla Nâbî, "İledün ilmini", insanlığın ahlaken, fikren ve nefsen üstün bir seviyeye ulaşabilmesi için tavsiye etmekte; tasavvufu, zamana ve mekâna açık, dinamik bir hayat anlayışı olarak vasıflandırmaktadır. Bu durumda Nâbî, toplumsal meselelerin ızdırabını yaşarken, bu ızdırabların nasıl tedavi edilebileceğini de göstermiş olmaktadır.

Şairin, oğlu Ebu'l-Hayr'a "Fütûhat-ı Mekkiyye" yi hediye edip okumasını ve oğlunun bu eserdeki fikirlerle meşgûl olmasını istemesi, bu konuda çarpıcı bir örnektir. Bunu yaparken oğlunun şahsında Fütûhat-ı Mekkiyye'yi zamanın gençlerine tavsiye etmesi, Nâbî'nin dünya görüşünün esasen tasavvufi mahiyette olduğunu göstermektedir. Demek oluyor ki, Nâbî, toplumun o günkü sıkıntılarını kabul etmekte, bunun daha ziyade ahlakî zaaf olduğuna inanmaktadır. Bütün bu zaafaların giderilmesi, Ona göre, ancak tasavvufi ahlakla mümkündür. Bu dünya görüşü, Nâbî'nin düşünce sisteminin merkezini oluşturmaktadır.

Ninemin dudaklarından tasavvuf ilmini kendi iradesi ve temkinli karakteriyle kabullenmiş, tasavvufu en iyi yaşama tarzı olarak benimsemiş bir şair ve mütefekkir olarak karşımıza çıkan Nâbî'nin mısraları dökülürdü. Sonra da ağlamaya başladılar. Ağlar, ağlardı hep... Ömrüm boyunca onun kadar ağlayan birini bir daha hiç görmedim. Neden ağlardı, niçin ağlardı? Bunu hiçbir zaman öğrenemedim. Öldüğünde kısmen çözülmüştü bu sır. Ölüm şekli ağlamasının sebebinin az da olsa açığa çıkarmıştı. Ölüren bana bıraktığı miras onun gözyaşları oldu. Ben de ağladım. Belki de ömrümde hiç ağlamadığım kadar ağladım. Ama gözyaşlarım hep içime aktı... Onlar parçaladı içimdeki kayaları... Onlar can verdiler içimdeki bahçeye... Ağladım ve başka bir yönünü keşfettim hayatın. Sonra hasreti kuşanıp hüznü yanıma arkadaş kılarak gurbete çıktım. O gün bugündür gurbetlerdeyim. Yoksa gurbet mi benim içimde... Orası belli değil...

Zaten belli olan ne var ki? Gece diyorsun, gündüze çıkıyor yol, hayat diyorsun ölüme...

Hepsi birer yanığı...

Hakikat nerede?

V. Lehva/ Benliğin İnşası

Sonsuzluk kafilesinin mümtaz bir

siması olan Nâbî'nin, "Hikemî Dergâhı", benim için de bir kurtuluş dergâhı olmaz mı? Modernitenin tesiriyle robotlaşan, "Bir dünyanın reddi" ni eylemleştiren şehrin gürültülü havasında ezilen ruhumu "Hayriyye-i Nâbî" nin dergâhında, O'nun rayihalarına mest olan emsalsiz gülşenin de teskin edebilir miyim?

Yapayalnızım.

Az önce, köhne bir yapıyı bir an evvel çökertmeğe çalışan insafsız rüzgâr telâşındaki ciğerlerim, bu yorgun bedenimde hâl bırakmadı. Gözlerimdeki fer giderek tükeniyor. Siyah ve beyaz, bir küçük noktanın çevresinde sarmaş-dolaş.

Görememekten korkuyorum.

Ellerim titriyor...

Baştanbaşa haset ve isyanla geçen ömrüm, üzerlerine güneş doğan çiğ tanecikleri gibi zerrelere ayrılıyor; bedenim sere serpe, geçmişim çirliçirlik. Ruhum, hep o kahrolası eski tevekkülünde. İdrâkim, âciz; aklım, kendinden geçmiş. Durmadan su alan, her kıpırdanışında bir parçası kopup giden bu çürümüş kalıp uğruna tükettiğim yollarda sürünüyorum, gerisin geri...

Yine Nâbî'nin;

" Yıkınlar hâtır-ı nâşâdımı Yârabbî şâd olsun

Benim gün nâmurâd olsun diyenler bermurâd olsun "

Diyen hoşgörüsünü iştir gibi oluyorum bazen. Ah, evet, hoşgörerek yaşamak yine de güzelmiş!

VI. Lehva/ Mahrem Mecazlar

Bu düşünceye bağlananlar bu toprağın çocukları oldular...

Sabırla feragatle aşk bayrağını omuzlarından indirmediler. Bugün, bu bereketli topraklara serpilen feyizlerden ışık alıyoruz. Yollarımız, ecdadımızın ziyalarıyla aydınlanıyor. Aradan çok yıllar geçti. Devirler değişti, bu köprü'nün altından çok sular aktı. Acaba onlardan bize ne kaldı. Tarihin yapraklarını bir bir çevirsek içimizde kat kat olmuş asırlık yaraların derinden gelen sızılarını duyarız.

Bugünkü genç nesiller ruhlara aydınlık veren yolları arıyorlar...

Asrımızın bunaltıcı atmosferinde hayat grafiğinin çizdiği zikzaklarla döne döne yorulan dimağlar vitrinlerde, özel kütüphanelerde mezara gömülen hak âşıklarının ferahlatıcı üslûplarında

dinlenmek istiyor. Şimdi kurak toprağın genç fidanlarına su vermek zamanıdır. Neslimizin sararan çehresi, derinlerden sızmağa başlayan suların oluşturucu kudretiyle filiz verdi. Kuruyan dallar onun yeşilliğine haset ediyor.

Işığını kaybetmiş ve her yanıyla toz-duman bir dünyada yaşıyoruz.

Uygarlığımızı; yapma çiçeklerden ve sahte çimden, klima sistemleri ve floresan ışıklardan, açılmayan pencerelerden ve hiç susmayan fon müziğinden, yağmurun yağıp yağmaladığını anlayamadığımız günlerden, gökyüzünün hep aydınlık olduğu gecelerden, walkman ve watchmenden, eğlencenin ördüğü kozalardan, mikrodalga fırından pişirilen dondurulmuş yiyeceklerden, kafein, uyuşturucu ve sanrıları harekete geçen uyuşuk yüreklerden oluşan sahte bir dünya üzerine kurmuşuz.

Diyorum ki bir ağlama bülbülü edasıyla başımı mum gibi önüme eğip bin bir isyan ve günahlarımı düşünerek öyle bir çılgılık koparmalıyım ki, bütün gök ehli ellerinde nurdan çerağlar bu ağlama şölenime koşup gelsin.

Çünkü ağlamak tabiatımın kendisidir. Bunun dışında bir haletim tabiatımın nikaabıdır. Bir hakikatten başka her şeyin inkâdır, bulutların yağmur vermesi nasıl mucize ise ağlamak da öyledir: Mucizedir! Rahmetin ışığı, affın müjdecisidir gözyaşları!

"Bu Dergâh"a; "Murââd-ı edeb şartıyla gir"en Nâbî de, hilâli yoldaş edinen kervanın içinde en alımlı yıldızdır.

O'nun düsturunun da olmak ne şeref!

Zira bütün saadet bu yolda olmaktır gizlidir.

VII. Lehva/Kelâmı Düğümlerken yahut Zeyl Niyetine

Hatır-gönül bilmeyen bir dehşet içindeyim!

Tekvini andıran bir dehşet bu: Yıllarca suskun kalmış dağlar öfkeyle yarılıp gökyüzüne duman ve taş püskürüyorlar, yanardağlar susuyor, uçurumlar kapanıyor. Her mânâdan sıyrılmış ürkütücü bir sükûnetin batağına ağır ağır gömülmekeyim. Kalem de tutmuyor ellerimde.

Doğuda, güneş tanyerini ağartmak üzere...

Aynı zamanda Nâbî'nin

"Benden sorun hakâyık-ı esrâr-ı âlemi

Te'lîf-i râz-nâme-i dehr ezberimdedir."

Bilgeliğine yine Nâbî'nin mısralarla cevap veriyorum:

"Gönül ne ârzû-yı câh eder ne tâc u taht ister

Reh-i himmetde ancak kalb-i nerm ü pâ-yı saht ister"

Yani ki; gönül ne mevki ve makam, ne de tac ve taht ister... Gönül, himmet yolunda yumuşak bir kalb ve dirençli bir ayak ister. Eğer bu talep insanın bütün ömrünü kuşatsaydı herhalde yolun sonu melekliğe çıkar; imtihan yurdu batıl olur giderdi...

Nâbî'nin hasbahçesinde korlaşan bu ateş sadâları, evine kapanarak penceresinin arkasından seyrettiği sosyal sarsıntılar toplumumuzu kaçınılmaz olarak "dış"a bakmaya ve "dışarı" çıkmaya zorlamıştır.

Bu "bakış açısı" ve semboller, günümüzün kaskatı kaotiğine karşı insanı koruyacak savunma aletleridir. Mensubiyet, sembollerin birleştirici ve yapıştırıcı faaliyetine tanınan fırsat ırmaklarınca emzilir, gürbüzleştirilir. Bu yüzden bu "bakış açısı" sembollerin merkezden çevreye mekânlaştırılmasının akli olarak tabiatı kendi mizansenine, kendi heyecanlarının sahnesine iştirirmiştir. Bu dekoratiflik, dünya ikâmeti cihetindeki sahiciliğinin şeffaflaşmış delilidir halbuki ve bu yolla, hüküm sürmeyi bir müdahale fesahatinin cezbesine çevirir... Varlıkta dilin gövdesinde kıvrınır durur... Tıpkı masallar gibi...

Yağmur yeniden deliriverdi...

Penceremi açtım.

Yağmur damlaları ışığa koşan pervaneler gibi üşüştüler ellerime...

Dudaklarımdan, Nâbî'nin, "Gül gülşeni terk eyledi sohbet sana kaldı..." mısraları dökülürken; merhametsiz rüzgârın sivri bir bıçak gibi önüne katıp kovaladığı çâsesiz bir serçe gördüm pencereme kadar gelebilmişti. Minik gagasını bir kere açıp kapadı. Gözlerini yumdu ve düştü.

Artık yalnız degıldim.

Serçeyi yavaşça avucuma aldım ve masum gagasından öptüm onu.

Şiir Dalında Derece Alan Eserler

GAZEL

Bir meramım var dedim yar sözle olmaz yaz dedi
Her ne yazsam çizdi üstün sözlerin hep şaz dedi

Bir hüner bir marifet göster bana sahip isen
Sade sözle yâre aşkı itiraf olmaz dedi

Toplayıp yıldızları sundum ona al tak diye
Zülfüme boncuk gibi taksam eğer yetmez dedi

Hem kemanım inledi hem ben gazeller söyledim
Şöyle dursun iltifatı üstüne cambaz dedi

Köşküne Ferhat misâli su getirdim dağ yarıp
Hiç görülmüş şey midir bu seni sihirbaz dedi

Dörtte dördü ömrümün al bir tebessüm et dedim
Hiç unutma bir kumarbaz aşkıta kazanmaz dedi

Çek beni dâre veya affet dedim bitsin cefâ
Sen gibi âşıklara bunlar bile pek az dedi

Anladım ağzımla kuş tutsam sana bir fayda yok
Sen dedim bir şey talep kıl git mezarın kaz dedi

Pek sevaptır dinimizce yar dedim gel sulh edem
Attı şuh bir kahkaha u hey seni yobaz dedi

Çaresiz âşıkların başvurduğu bir pîr bana
Çok üzülme bir kuraldır aşkıta cevru naz dedi

Akl u fikri Fazılın oldu müşevveş akıbet
Gayrı bundan böyle senle bir işim olmaz dedi

Yrd. Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK

BİR VAZGEÇİŞ SONRASINA ŞARKI

Hastayım, cânımı Şîrîn nefesinden alırım
O devâ gözleri andıkça hep, "ah"sız kalırım

An olur, dağlara yükselse de Ferhâd ümidim,
Görürüm bir koyu zulmet ki sabahsız kalırım

Kuru bir yazda dökülmüş gibi yaprakla çime
Düşüverdik kısalan günlere benzer yitime

Bir Acem bahçesi olmuştu yüzün mâbedime
Güllerin şimdi sarardıkça İlahsız kalırım

(Feilâtün / Feilâtün / Feilâtün / Feilün)

Tamer KÜTÜKÇÜ

Şanlıurfa'da KÜRKÇÜLÜK

Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU

Harran Üniversitesi
Güneydoğu Anadolu Bölgesi El Sanatları
Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü

Dünyanın ilk yerleşim bölgelerinden biri olan Şanlıurfa, birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış, kültür ve tabiat varlıklarının zenginliği ile tanınmış kültür ve turizm şehridir. Ayrıca geleneksel el sanatlarını ve tarihi dokusunu günümüze kadar yaşatabilmiş Anadolu'daki ender şehirlerimizden birisidir.

Geleneksel yaşam sürecinde insanımız kullandığı malzemelerin birçoğunu kendi elleriyle üretmiştir. İnsanlar giysi ihtiyaçlarını ilk çağlardan beri hayvan postlarını işleyerek gidermiştir. Binlerce yıl öncesinden gelen bu zorunluluk Şanlıurfa'da bir sanat haline gelmiştir. İnsanlık tarihinin ve Şanlıurfa'nın en eski sanatlarından biri olan kürkçülük, hayvan derilerinin işlenerek çeşitli giysiler haline getirilmesidir.

Şanlıurfa'ya 18 kilometre mesafedeki Örencik Köyü sınırları içinde yer alan Göbeklitepe'de 1995 yılından bu yana sürdürülen arkeolojik kazılardan elde edilen buluntulardan biri, kürkçülük sanatının 12.000 yıl önce Şanlıurfa'da başladığını göstermektedir.

Göbeklitepe kazılarında -D- yapısı olarak bilinen dairesel planlı yapının ortasında 5,5 metre boyundaki -T- biçimindeki iki dikili taş (stel) birer insanı sembolize etmektedir. Bu insanların cinsiyet organları, bir kemerle bele tutturulmuş "tilki postu" ile örtülmüştür. Bu dikilitaşlardaki "post" rölyefleri dünya'da taşla işlenmiş en eski örneklerdir. Taşa işlenmiş bu örnekler bize, hayvan postunun 12.000 yıl önce ilk kez Şanlıurfa'da işlenip kullanıldığını kanıtlamaktadır.

Göbeklitepe'de bulunan dikilitaşta
12000 yıllık post kabatması

Kürkçü Pazarı ve Eski Ustalar

Şanlıurfa'da el sanatları yüzyıllardan beri usta çırak ve ahilik geleneğiyle sürdürülmüştür. Bu ilişki, "bilgi" ve "ustaya saygı" esasıyla devam ederek "ahilik kültürü"nü de oluşturmuştur. Günümüzde Şanlıurfa'da yaşayan el sanatları, özgün ürünler olarak yapılmaya ve kullanılmaya devam etmektedir.

Arkeolojik bulgularla 12.000 yıl öncesine dayanan Şanlıurfa'nın en eski sanatı Kürkçülük, Şanlıurfa'da "Kürkçü Pazarı" denilen tarihi çarşıda çok eskiden beri sürdürülmekte ve halen ustalarca yaşatılmaktadır. Kürke talep çok olduğundan bu sanat, diğer geleneksel el sanatları gibi önemini yitirmemiş olup halen revaçtadır. Derinin kürk oluncaya kadar geçirmiş olduğu birçok yorucu ve uzun işlemlerinden dolayı insanı çabuk yıprattığı için, kürkçü esnafınca bu mesleğe "dev mesleği" (ağır meslek) denilmektedir.

Bir kürkün derilerinin temizlenmesi, biçilmesi ve dikilmesi en az 15 gün sürer. Bir dükkân senede ortalama 15-20 kürk imal etmektedir.

Ali Kelleci (Ali Ufak), Bekir Canbaz, Mahmut Canbaz, Şih Müslüm Karagöz, Hüseyin Yavuz, Ali Avcı (Kel Ali), Ali Mesçi, Hacı Mahmut Çiriş, Kadir Çiriş, Hakkı Açıanal, Ali Yavuz, Abdullah Karagöz, Mustafa Karagöz, İsa Kaplan, Zeki Çiriş, Ahmet Yeşilkaya, Mehmet Şahin, Kadir Çoban (Miste Kado) hayatta olmayan kürkçü eski ustalardır.

Kine Mahmut, İmam Paf, Reşit Çiriş, Eyyüp Yeşilkaya, Hasan Polat ise hayatta olup mesleği terk etmiş ustalardır.

Bugün kürkçülük sanatını 5-6 atölyede devam ettiren ustalar ise Mustafa Yeşilkaya, İmam Karataş, Mithat Karagöz, Halil Mesçi, Abdullah Küçük, Osman Kaplan, Mehmet Ali Mızrakçı, Mehmet Küçük'tür.

Kürklerin Özellikleri

Urfa'daki kürkler, doğmadan ana rahminde ölen, ya da doğduktan sonra en fazla 3-4 ay aylık iken ölen kuzuların tüylü derilerinden yapılan bir erkek giyimidir. Düz yakalı (yakasız), dış kısmı "şakaf" denilen siyah kumaşla kaplı "aba"1 gibi bolca giysiye Urfa'da "kürk" denilmektedir. Urfa'ya has olan bu giysi, Anadolu'da Şanlıurfa dışında başka bir yerde yapılmamaktadır.

"Kazak" ile deriyi ağartma (Mehmet Küçük Usta-2011)

Kürkler, bol ve yakasız olup iki yakası birbirini örtecek kadar geniş modelde sarınılarak giyilir. Boyları dizden aşağıda olan kürkler uzun kollu olur, kol boyu dirsek ile bilek arasında olanlar da vardır. Kol ağızları ile iki yakası etek ucuna kadar 15-20 cm siyah kürkten, diğer tarafları beyaz veya alaca kürkten yapılır. Kürk dikimi tamamlandıktan sonra, terziler tarafından tüysüz tarafı "şakaf" denilen siyah kumaş ile kaplanır.

Kürk yapımında kullanılan kuzu derilerinin %10'u Urfa'dan, %90'ı Tokat, Afyon, Burdur, Konya, Bolvadin, Yalvaç, Seydişehir, Beyşehir ve Isparta illerinden sağlanmaktadır.

Kürkler kalite bakımından; ince kürk, orta kürk ve kaba kürk olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır. İnce kürk;

ana rahminde ölen kuzunun derilerinden; orta kürk, 1-2 aylık iken ölen kuzunun derilerinden; kaba kürk ise 3-4 aylık kuzunun derisinden yapılmaktadır. Kuzunun yaşı büyüdükçe kürkün kalitesi ve değeri düşmektedir.

Kürk yapımında siyah, beyaz ve alaca3 renkte tüyleri olan üç çeşit deri kullanılmaktadır. Özellikle içinde başka renk bulunmayan beyaz deriler, ya da içinde beyaz bulunmayan siyah tüylü deriler daha makbuldür. Deride her rengin kıvrık türü daha makbuldür. Ancak bunların en değerlisi siyah tüylü deridir. Nadir bulunan bu deri cinsi ancak beyaz ve alaca kürklerin yakaları, kol ağızları ve eteklerinin ihtiyacını karşılamak için kullanılır. Siyah kürk az bulunduğundan, esnaf kendi arasında tamamı siyah renkte olan kürk imal

Kürk Dikimi (Mehmet Ali Mızrakçı Usta-2011)

"Kelleci Çayı"nda derilerin yıkanması (1985)

etmemeyi kararlaştırmıştır. Siyah tüylü deriler Anadolu'da Tokat'tan, yurtdışından ise Afganistan'dan temin edilmektedir.

Kürk derileri, tüy cinsleri bakımından kıvrıkcık, çakmaklı (beyaz tüy dalgalı olanı) ve düz (tüylerin beyaz renkte ve dalgasız olanı) olmak üzere üç gruba ayrılır.

Kürkün Kullanım Alanları

Şanlıurfa'da her kesimden kürk giyen vardır. Kürk, bilhassa kış aylarında yaşlı ve orta yaşlı kimseler tarafından giyilir. Kırsal kesimde soğuk kış aylarının vazgeçilmez giysisidir. Çadır hayatı yaşayan aşiretlerde soğuktan korunmak için kürk kullanımı daha yaygındır. Urfa çarşılarında ise dükkânlarında camekân² bulunmayan esnafın büyük bir kısmı kürklerine sarılarak soğuktan korunmaktadırlar. Yaşlılar, kışın sabah namazını kürklerini giyerek kırlarlar.

Yörede, dededen veya babadan kalan kürk en kıymetli ve saygın mirastır.

Urfa Kürkü'nün Hazırlanışı

Kürk yapımı için hayvan kesilmez. Doğmadan ana karnında ölen veya doğduktan sonra ölen en çok 4-5 aylık

kuzuların derileri kürk yapımında kullanılır.

Kürk yapımı; tımar işlemi, biçmedikme işlemi ve yüzleme (kumaşla kaplama) işlemi olmak üzere üç işlemden oluşur.

1) Derinin Tımar İşlemi

Tuzlanmış ve kurutulmuş olarak satın alınan kuzu derileri bir gün suda bekletilerek yumuşatılır. Kırmızı sabun-

la ve bol su ile iyice yıkanır (Son zamanlarda kırmızı sabun yerine krem deterjanlar kullanılmaktadır). Yakın zamana kadar yıkama işlemi, Debbağhane Çarşısı mevkiinde yer alan ve içersinden Balıklıgöl'ün suyunun aktığı "Kelleci Çayı" ile "Kürkçü Çayı" denilen yerlerde yapılırdı. Son zamanlarda gerek Balıklıgöl suyunun azalması ve gerekse çaya kirli sularının karışması, burasını kullanılmaz hale getirmiştir.

"Kazak" aletinin keskinlenmesi

"Kazak" ile derinin kazınıp ağartılması

Doğunluk ile derinin yumuşatılması

Günümüzde her esnaf, yıkama işlemini kendi evindeki özel havuzlarda yapmaktadır.

Deriler yıkandıktan sonra, asılarak süzülür ve üzerlerindeki artık etler "Kazak" (yarım ay şeklinde bıçak) denilen bir aletle alınır (buna "etleme" de denir). Daha sonra deriler bir kez daha yıkanır ve sabunlanır, bu sefer tüylü kısımdaki kirlere bıçak sürterek temizlenir. Derinin tüysüz tarafına, tuz ve "şeb" (şap) (1 ölçük şap, 3 ölçük tuz) karışımı sürülerek tüysüz tarafı birbirine değecek şekilde katlanıp rulo yapılır. Buna "şebleme" ya da "tımara" denilmektedir. Bundan sonra deri "pişme payı" denilen 24 saat süreyle dinlendirilir. Sonra, deri açılarak el ile çekilerek gerginleştirilir. Daha sonra deri yere serilerek güneşte iki yüzü de kurutulur. Kurutulma işlemi güneşte yapılır, kesinlikle ateşte yapılmaz. Güneşte kurutulan deri gevremiş olur.

Kuruyan derinin tüy tarafında bulunan şeb ve tuz tozları bıçakla sürtülerek alınır. Deriler bir hafta dinlendirildikten sonra etli yüzüne tekrar su serpilerek 24 saat süreyle yumuşamaya bırakılır. Yumuşayan deri, duvara dayalı tahta tezgâha takılarak, "kazak" ile kazınarak et kısmı bir kez daha ağırtılarak tüysüz yüzü bembeyaz olur. Sonra nemini atması için kısa süre (10-15 dakika) güneşte kurutulur. Buna "tavlama" denir. Bu aşamada derinin yüzü sert bir şekildedir. Bir gün sonra, tavlama deri bir ucundan kendirle bağlanarak, duvar halkasına tutturularak "Doğunluk" denilen, el ve ayakla çalışan bir aletle öfelenerek (sertliği alınarak) "yumuşatma", "cılalama" işlemi yapılır.

Bu şekilde yumuşatılan ve parlatılan deriler, "havaralama" işlemi için Şanlıurfa'nın güneybatısındaki dağlarda bulunan taş ocaklarına gönderilir. Burada "havara" denilen ufalanmış beyaz kalker taşı tozu, derinin tüylü tarafına el ile iyice sürülerek tüylerin kokusu alınır ve kirlere temizlenir. Kirlere arınıp temizlenen tüyler böylece parlaklık (cılanmış olur) kazanır. Delikli Mağara, Soğuk Mağara, Kanlı Mağara, Damlacık Mağarası ve Bamyâ Mağarası'ndaki taş tozlarının bu iş için makbul olduğu esnaf arasında söylenmektedir.

Havaralanan derilerin tozları silkenerek tekrar dükkâna getirilir ve

havalandırıldıktan sonra tüysüz tarafı "doğunluk"la ikinci kez yumuşatılır. Sonra tüysüz tarafı son kez "kazak"la kazınıp silinir. Böylece derinin tımara işlemi tamamlanmış olur. Deri biçilmeye hazır hale gelir.

1970-1980 arasında büyük boy hayvan derileri Şanlıurfa'da tımara yapıp İstanbul'a satılırdı. Bu kürkleri İstanbul'da imalatçılar tarafından avcı yeleği, mont, kaban olarak kullanılırdı.

2) Kürkü Biçme-Dikme İşlemi

Tımara yapılan deriler, türlerine ve renklerine göre sınıflandırılır. Derinin ölçme işlemi, her iki santimetrede bir çizgi atılmış, 70 cm. uzunluğundaki "Arşın" denilen tahta bir ölçü aletiyle yapılır.

Kürk ustası derileri 64-66 cm. boyunda keserler. Bu boylar tek parça veya iki parça olabilir. Kesilen boy, daha uzun veya daha kısa olamaz. Kesilen boy derilerin eni 20-30 cm. arasında değişebilir.

Derinin biçme işlemi (boy kesme) özel deri makası ile yapılır. Bu makasın en önemli özelliği deriyi keserken tüyleri kesmemesidir. Böylece yan yana dikilen derilerin tüylü kısımlarından bakıldığında dikiş izi görünmez.

Biçilen deri parçaları, yere serilir, renkleri ve tüyleri birbirine uyanlar iğne ve "üsküf" (yüksük) ile el dikişi yapılarak birbirine dikilir. "Oyma" denilen boşluklar, artan parçalarla dikilerek doldurulur. Birer kenarındaki (20-30 cm.) 12 parça derinin yan yana dikilmiş şekline "bir şakka" denmektedir. Bir kürk; biri üst şakka, diğeri alt şakka olmak üzere iki "şakka"dan ibarettir. Bu iki şakka, birbirine teğellenerek 120-

Kürkte tüy "Kırpma" işlemi

Derinin kürk için biçilmesi

Kürkün parçalarının dikilmesi

130 cm. uzunluğunda, 12-13 karış (230-240 cm) eninde kürk ebadı elde edilir. Üst şakaların yaka kenarları 15-20 cm'lik "sakal" denilen siyah kürkten yapılır. Alt şakka'nın kenarları (yakanın aşağı doğru uzantısı) yani "etek" kenarı ise bir karış (20-25 cm) siyak kürkten yapılır.

Bir kürk ortalama 35-40 parçadan yapılır. Parçaları aynı büyüklükte olan kürkler daha kıymetlidir.

İki şakka halindeki kürk, kadınlar tarafından dikilmek üzere evlere gönderilir. Kadınlar, el dikişi ile her parçayı aralarına bez "sızı" (biye) koyarak tekrar dikerler. Usta dikiş bilen bir kadın iki günde kürkün parçalarını dikebilir. Parçaları ve iki şakkası sağlam olarak birbirine dikilmiş olan kürk, tekrar dükkâna gönderilir.

Dükkânda, özel kürk makasıyla tüyler kırılarak bir hizaya getirilir. Buna "kırma" (alçak-yüksek alınma) denir. Kırılan tüyleri keçeci esnafı keçe yapımında kullanır. Bu işlemden sonra, kürk havaralanmak üzere tekrar dağa gönderilir. Tüylü yüzü son kez "havara" ile temizlenip parlatılır. Havaralama sırasında yatık durumda olan tüyler kabardığından tekrar çok hafif olarak makasla ikinci ağız kırma (alçak-yüksek alınma) yapılır ve tüylerin boyları aynı olur. Son olarak kürkün kol kenarına "pervaz" denilen 20 santimetrelilik siyah tüylü deri dikilir. Böylece kürkçü dükkânındaki işlemler bitmiş olur. Bitmiş kürk, boyuna dörde katlanarak bir gece üzerine ağırlık konular veya evde yün yatak altına bir gece serilir, (tüyler aynı yüksekliğe gelsin diye). Tüm işlemleri biten kürk satılmak üzere mezata (Sipahi Pazarı'na) gönderilir.

3) Üzleme (Yüzleme) İşlemi

Kürkü, satın alan kişiler, terziye götürerek "şakaf" denilen siyah renkli özel bir kumaşla dıştan kaplattırırlar. Buna "üzleme" denilmektedir. Böylece "kürk" denilen geleneksel kışlık giysi tamamlanmış ve kullanıma hazır olmuştur.

Kürk Yelek Yapımı

1970'li yıllardan bu yana Şanlıurfa'da "kürk yelek" yapımına başlanmıştır. İnce deriden ve kıvrıkcık tüylü olanlardan yapılan bu yelekler, kaba olmadıklarından Erkek ve bayan modelleri ceket altına giyilebilmekte; mide, böbrek ve bel ağırları olanlar tarafından bilhassa tercih edilmektedir. Ayrıca kürkten namazlık, yelek ve çanta da yapılmaktadır.

Kürkçülükte Kullanılan Terimler Ve Aletler

Alçak-Yüksek Alınma:

Derinin tüylerinin makasla kırılarak aynı hizaya getirilmesi.

Arşın:

70 cm. uzunluğunda, 2 santimetreda bir, işaretlenmiş, ahşap ölçü aleti.

Doğunluk:

Ağaç bir sap üzerindeki demir yay ve altında ayak geçen kayış kısmından oluşan, derinin tüysüz kısmını yumuşatmaya yarayan alet. Kayış ağaca geçirilir; el ile ahşap kısmından tutularak, -ayağa geçirilen kayışa baskı yapmak suretiyle- demir yay kısmı yukarıdan aşağıya doğru deriye sürülür.

Cilalama:

Doğunluk aletiyle derinin yumuşatılıp parlatılması.

Havara:

Beyaz kalker taşının tozu.

Havaralama:

Derinin tüylü kısmının beyaz taş tozu (havara) sürülerek temizlenmesi.

Kazak:

Derinin tüysüz tarafındaki alıntıları temizlemeye yarayan yarım ay şeklinde bıçak

Pişme Payı:

Şap ve tuz sürülmüş derinin 24 saat süreyle dinlenmeye alınması.

Şakka:

Oniki parça derinin yan yana dikilmiş hali.

Şakaf:

Kürkün dış kısmına terzi tarafından dikilen siyah renkte özel kumaş.

Şebleme:

Derinin tuz ve şap ile terbiye edilmesi.

Tavlama:

Derinin güneşte kurutulması işlemi.

Timar:

Deri şeblemenin diğer adı.

Üsküf:

Derilerin dikişi esnasında parmağa takılan madeni yüksük.

Üzleme:

Kürkün dış yüzeyinin terzi tarafından kumaşla kaplanması.

Bayan kürk yelek

Erkek kürk yelek

Kürkün mezatta satışı

Kürkün Mezatta Satılması

Kürk imal edildikten sonra, genellikle Sipahi Pazarı'ndaki mezata (Sultan Mezati) gönderilmekte; buradaki tellarlar tarafından -kullanılan malzeme ve işçilik göz önünde bulundurularak- açık arttırma ile Sipahi Pazarı' esnafına satılmaktadır. Kürkleri satın alan esnafta dükkânlarında halka satış yapmaktadır. 1980 öncesi sipahi pazarında 60-70 işyeri kürk satarken, günümüzde 5-6 dükkân bu işi yapmaktadır.

Mezatta kürk satışını gerçekleştiren eski dellallar; Reşit Beyazatlı, Mustafa Küçük, Bedih Çullu, Ali Kelleci'dir.

Şanlıurfa'da imal edilen kürklerin yarısı il merkezinde ve çevre illerde alıcı bulmakta; diğer yarısı ise kış geceleri soğuk çöl iklimine sahip Suriye, Irak, Kuveyt, Katar, Suudi Arabistan ve İran gibi ülkelerden alıcı bulmaktadır. Bazen bu ülkelerden gelen tüccarlar, kürkleri toptan olarak satın alıp ülkelerine götürmektedirler. Kürkler Şanlıurfa'nın yanı sıra Mardin'de, Diyarbakır'da, Adıyaman'da, Nizip'te ve Halep'te halen kullanılmaktadır.

Talep sürdükçe, kürkçülük sanatı Şanlıurfa'da canlılığını korumaktadır.

Kürkçülük Yeniden Canlanıyor

El sanatı ürünler günümüzde farklı bir değer kazanmaktadır. Bu değer kazanma, el sanatlarının teknolojik değişimden ve gelişmiş endüstriden etkilenmemiş olmasındandır.

El sanatı ürünleri Şanlıurfa'da geleneksel işlevler dışında, turizmin talep ettiği yönde de yozlaştırılmadan geliştirilmektedir. Özellikle "Kültür Turizmi"nin gelişmesi ile oluşan talep doğrultusunda yörede kültür değerleri de dikkate alınarak el sanatları üretilip yapılmaktadır.

Yörenin özelliklerini yansıtan "Geleneksel El Sanatları"nın 2000'li yıllara taşınmasında, geleneksel ürünlerin üretiminin yanı sıra; tasarımcı bakış açısı ile özgün ve yalın nitelikler, yeni tasarımlara katılarak modeller geliştirilmektedir.

2010 yılı ocak ayından beri Şanlıurfa Valiliği ve ŞURKAV bünyesinde "Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Merkezi" kurularak; araştırma, geliştirme ve eğitim faaliyetleri devam etmektedir. Bu merkezde Kürkçülük, Cülhacılık, Halıcılık ve Kilimcilik, Keçecilik, Kazazlık, Telkâri (Gümüşçülük),

Eğitim Merkezinde Kürkçü Ustası Mustafa Yeşilkaya

Ağaç Oymacılığı ve Tespihçilik eğitimleri devam etmektedir.

El sanatlarında eğitim alan gençler, Urfa'da özellikle halen yaşamakta olan el sanatları dallarında, yöresel hediyelik ve hatıra eşyası türünde el sanatı ürünleri üretmektedir.

Kurslarda geleneksel el sanatlarının eğitiminin yanı sıra, günümüz ihtiyaçlarına göre bazı el sanatları ürünlerinin, yeni tasarımlarla yeni kullanım alanları kazandırılarak üretilmesi çalışmaları da yer almaktadır.

Geleneksel el sanatları merkezinde Kürkçü Ustası Mustafa Yeşilkaya'nın verdiği eğitimlerle genç ustalar yetiştirilmektedir. Bu kurslardan yetişen gençlerimiz yapacakları el emeği üretimlerle, aile ekonomisine de katkıda bulunacaklardır. Bu sanatların canlandırılıp, tanıtılmasıyla kültürel miras yaşatılmış olacaktır.

Yeni tasarım kürk çantalar ve kirlent

Dipnotlar:

- 1) Aba: Urfa'da bez dokuma tezgâhlarında deve yününden elde edilen iple dokunan kumaştan yapılan yakasız, uzun ve elbise üzerine giyilen bol bir üstlüktür. Günümüzde üretilmemektedir.
- 2) Camekân: Urfa çarşılarında bazı dükkânların önüne yapılan ahşap doğramalı, camlı, vitrinsiz kapılar.
- 3) Alaca: Siyah ve beyaz karışımın hâkim olduğu kürk rengi.
- 4) Sipahi Pazarı: Gümrük Hanı'nın batısına bitişik olarak inşa edilmiş, bir kapalı çarşıdır. Gümrük Hanı ile aynı tarihte hana gelenlerin hayvanlarının barınması için yaptırılmış olduğu tahmin edilmektedir. 1997 yılında Şanlıurfa Valiliğince restore edilen çarşı günümüzde Halı-kilim-keçe-Kürk türü eşyaların satıldığı çarşı olarak kullanılmaktadır. Dört kapısı olan çarşıda yerden yarım metre yükseklikte karşılıklı dükkânlar yer alır.

Kaynakça:

- * A.Cihat Kürkçüoğlu, "Şanlıurfa Çarşıları ve El Sanatları", İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi, Şanlıurfa Özel Sayısı, sayı: 14, Ankara 1992.
- * Osman Kademoğlu, "Urfa El Sanatları", Uygarlıklar Kapısı Urfa, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Kasım 2002.
- * A. Cihat Kürkçüoğlu, S. Sabri Kürkçüoğlu, "Şanlıurfa Çarşıları-Hanları ve El Sanatları", Şanlıurfa Belediyesi Yayınları, Ankara, 2011.

DÂRÜLELHÂN

(İstanbul Belediyesi Konservevatuarı)
1926 Yılı Derlemelerinde
Urfa Türküleri
- 2 -

Halil ALTINGÖZ

Kültür Bakanlığı

Şanlıurfa DTHM Korosu Şefi

Konservevatar heyetinin Urfa'ya gelişleri birinci araştırma gezisi kapsamındadır. Birinci araştırma gezisi kurumun henüz Darüelhan adını taşımakta olduğu zamana rastlar. 31 Temmuz 1926 yılında başlamış ve 51 gün sürmüştür. Bu ilk geziye Yusuf Ziya DEMİRCİOğLU, Rauf Yekta Bey, Dürri Turan ve Ekrem Besim Bey iştirak etmişler çalışma Güney ve Orta Anadolu'nun belli başlı merkezlerinde yapılmıştır. Adana, Antep, Urfa, Niğde, Kayseri ve Sivas illeri dolaşarak 250

parça türkü ve oyun havası derlenmiştir. Bu bölgelerden toplanan türkülerin nota ve sözleri "Anadolu Halk Şarkıları" defter 1, 2, 5 adı altında yayınlanmıştır. Darüelhan tarafından Urfa'dan derlenen türküler ilk olarak "Anadolu Halk Şarkıları" 5. Defterinde 1927 yılında Osmanlıca yayınlanmış daha sonra 6. ve 13. defterde de bazı türküler yayınlanmıştır.

Dergimizin bu sayısında Osmanlıca yazılmış notaların iki tanesinin, hem orijinal nüshası hem de yazdığım

Türkçe güncel notaları yan yana yer alacak.

Birinci araştırma heyetinde yer alan Ekrem Besim Bey Urfa'da yaptıkları derleme çalışmalarını "Anadolu Halk Şarkıları" 5. Defter önsözünde şöyle kaleme almıştır.

Urfa, Ayntab'da birinci seyahette toplanılan (40) halk türküsü ile müessesemizde keman muallimi Ekrem Besim Bey'in halk türkülerine aid bir mukaddimesini havidir.

ANADOLU HALK ŞARKILARI

"Konservatuvarın Türk Halk Şarkılarını toplamak için Anadolu'ya iki sene sıra ile çıkardığı iki heyetle, birincisinin semere-i mesaisini kısmen muhtevi olan bu risalede Türkiye'de ilk defa olarak ciddi ve fenni bir surette bu vadiye çalışmaya başlayan heyetin seyahatinden bir nebze bahsetmek isterim.

Bu seyahatin, ne gibi düşüncelerin, mües-seratin ve ihtiyacın mahsülü olduğunu, evvelki defterlerde muhterem meslektaşlarım izah ettikleri cihetle o nukattan sarf-ı nazar edip, asıl seyahatten ve gezdiğimiz yerlerden toplanan halis Türk müziği nüveleri olan halk şarkılarından bahsetmeye gayret edeceğim.

Heyet, İstanbul'dan 31 Temmuz 1926 tarihinde hareket ederken, çizilmiş bir program vardı ve kendisine kati bir istikamet tayin etmiş bulunuyordu. Herkesin kemal-i iştiyakla bahsettiği ve dinlediği vakit hususiyeti dolayısıyla büyük bir zevk aldığı meşhur "Urfa Ağzı" tabir edilen üslup hepimizi o şair memleketine celp etmiş idi, binaenaleyh seyahat müddetimizin mühim bir kısmı Urfa'da geçti.

Avrupalıların sitayişle yâd ettikleri Türk misafirperverliğinin en koyusunu Urfa'da bulursunuz. Heyetimiz orada çalıştığı müddetçe ne kadar hüsn-ü kabul gördüğünü, ne gibi samimi rabitalar tesis ettiğini unutmaz, bu husus; maksadımızı, hangi gayeye doğru gittiğimizi, velev ki, kabil olduğu kadar veciz bir surette izah etsek, şimdiye kadar görülmemiş, işitilmemiş bir iş için, yani en doğrusu kendi memleketlerinde ehemmiyet vermedikleri uzun havalar, oyun havalarını toplamak uğrunda İstanbul'dan kalkıp diyar diyar gezmek anlaşılacak şey değildi. Fakat hiç de böyle olmadı. Urfa Valisi Fuat Beyefendi, Türk Ocağı Reisi bulunan eşraftan Hacı Mustafa Reşit Bey gibi münevver zevat derhal teşebbüs ettiğimiz için ehemmiyetini idrak ettiler, asıl nağmeleri bize verecek olanlar ise eski Urfa şarkılarının bir defa bu suretle tesbit ettikten sonra artık ziyaa uğramayacağını anladılar ve memnunen, seve seve mesaimize iştirak ettiler, hepsine alenen teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Anadolu'nun her tarafında olduğu gibi halk teganniyatı o havalide de iki türüdür. Uzun hava, kayabaşı tabir ettikleri usülsüz yani ritmsiz parçalarla, muayyen ritm dahilinde terennüm

edilen parçalar. Uzun havaları Urfa'da (divan) ve (hoyrat) olarak iki tip şeklinde tasnif edebiliriz. Şunu ilave etmek isterim ki, Urfa'da dinlediğimiz zevatın hemen cümlesi müziğe az çok vakıf insanlardı. Terennüm ettikleri parçaların hangi makamdan olduğunu ve o makamın seyrini bilerek okuyorlar. Keyfiyeti iki nokta-i nazardan tetkik edecek olur isek, herhalde başka başka neticeler elde ederiz. Filvaki, makamların dar çerçevesi içinde kalmayan, daha doğrusu okuyt şurutu bilmedikleri için onlardan tamamiyle azâ-de olan halk musikişinasları herhalde (halkçılık) nokta-i nazarından daha çok müreccahlardır; çünkü onlar nasıl hissiyatını zincirlemiyor ise o hissiyatın dili olan musikiyi de dört duvar arasına almıyorlar.

Diğer taraftan Urfalıların müzik ile kısmen iştigal etmiş olmaları velev ki bu muayyen bazı nukata münhasır kalmış olsun, o memleket ahali-sinin tabii ve coğrafi vaziyetinin icabatındandır.

Uzun hava tiplerinde Divan, herhalde diğeri olan hoyrattan daha çok musanna ve daha sanatkârane vücut bulmuş bir numunedir. Müzik nokta-i nazarından gazele çok müşabih olan divanın (Meyan) kısmına tecnis tabir ederler. Güftesi, hoyratın güftesi, yerli şairlerin arasından alınır. Hoyrat ise bütün halkın en ufak çocuktan en ihtiyar köylüye kadar herkesin terennüm ettiği havadır. mecmuamızda neşrettiğimiz kırık hava tabir ettikleri mevzun şarkıların adedi ise namütenahidir.

Şurası şayanı hakikattir ki, 2/4, 6/8 ve 10/16 vezinlerin çokluğu yanında 9/8 vezini gibi mütebellir bir hususiyete malik olan ritm çok azdır.

Urfalıların sesleri çok temiz ve tizdir. İlk defa işittiğim vakit erkek sesinin bu kadar yüksek perdelere fennin vesaitinden istifade etmeksizin erişebileceğine hayret ettim.

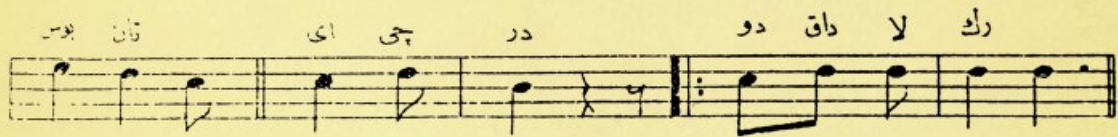
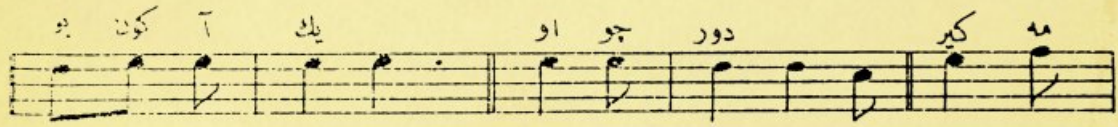
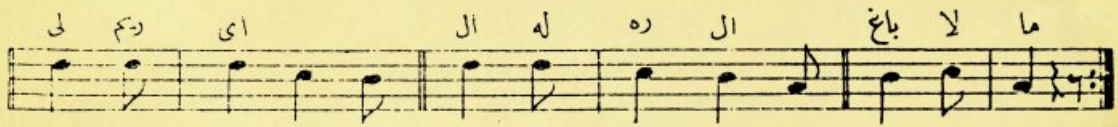
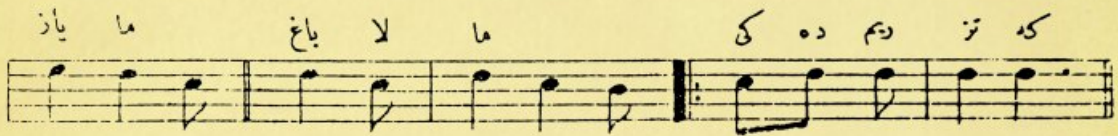
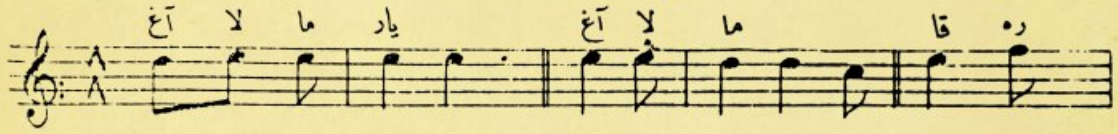
Konservatuvarımızın memlekete naçiz bir hizmet olarak ziya'dan vakiye ettiği halk türkülerini tespit ve neşr uğrunda faaliyetine devam etmesini memnuniyetle karşılayan büyüklerimizden gördüğümüz teşvike mukabil, minnettarlığımı burada arz etmeyi bir vecibe addederim."

Ekrem BESİM

قَتِي قَوْفِي

اغلاما ياز اغلاما

اورفا

(۲)
بوگون آبله او ميده -
کيه نه بوستانه ايجيد -
دو دافدک بال شکر
دبلاک بارم ايجيد -

(۱)
آغلاما ياز اغلاما
قاره باز نه باغلاما
کيه دم نيز کاييم اي
الده ال باغلاما

AĞLAMA YAR AĞLAMA

KATI KOFTİ

URFA

1 ağ la ma yar 2 ağ la ma 3 ka ra yaz ma

4 bağ la ma 5 gi de rim tez ge 6 li rim ey

7 el le re el 8 bağ la ma 9 bu gün a yın

10 ü çü dür 11 gir me bos tan 12 i çi dir

13 du dak la rın 14 bal şe ker 15 di lin ba dem

16 i çi dir 17

Ağlama yar ağlama
Kara yazma bağlama
Giderim tez gelirim ey
Ellere el bağlama

Bugün ayın üçüdür
Girme bostan içidir
Dudakların bal şeker
Dilin badem içidir.

Halil Altıngöz tarafından Osmanlıca belgeden güncel notaya adapte edilip yeniden yazılmıştır.

UFACIK TAŞLARDAN

URFA

1 u fa cık taş lar dan 2 kal a da ya pıl 3

4 maz a man a man 5 pen ce re den 6 e ği lip

7 ye re ba kıl 8 maz saz... 9 maz Halil Altıngöz

Ufacık taşlardan kal'a yapılmaz aman aman
Pencereden eğilip yere bakılmaz

Yarım gitti gelmez yola bakılmaz
Pencereden eğilip yere bakılmaz

Urfalı Bestekarlar: II

M. FUAT KÜRKÇÜOĞLU

Abdullah BALAK
Halk Kültürü Araştırmacısı
Bestekar-Söz Yazarı

1950 yılında Şanlıurfa'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Şanlıurfa'da tamamladı. 1970 yılında Urfa Öğretmen Okulu'nu bitirdi. İlk görev yeri olan Akçakale ilçesinde 8 yıl çalıştı. Kendisi gibi öğretmen olan eşi, A. Şennur Ergin ile 1974 yılında evlendi. Bekir Suat ve Ayşegül adında iki çocuk sahibidir.

Şanlıurfa merkezde Yavuz Selim, Mithat Paşa, Şehitlik, Bahçelievler ve Cengiz Topel İlköğretim okullarında öğretmenlik yaptı. 25 yıllık çalışma hayatının ardından 1995 yılında emekli oldu.

Fuat Kürkçüoğlu, Şanlıurfa'da sanatı seven, icra eden, Urfa kültürünü yaşatan bir aileye mensuptur. İlkokul sıralarında iken Türkçe, resim müzik ve beden eğitimi derslerine karşı aşırı ilgisi vardı. Ortaokul sıralarında ise şiir yazmaya başladı ve resim derslerinde çok başarılıydı.

Lise yılları

Urfa Lisesi müdürü, Sayın Mustafa Bengisu'nun hazırladığı, "Urfa Coğrafyası" adlı kitabın haritalarını, şema ve şekillerini kendisi gibi yetenekli olan arkadaşlarından Faruk Erdoğan ve Naci Mikar'la birlikte çizdiler. Okulun gazete köşelerini hazırladılar.

Lise yıllarında okulun jimnastik takımına seçilip, iki yıl boyunca "kasa minder hareketleri" ekibinde görev aldı. Resim, müzik, şiir ve spordaki başarılarından dolayı arkadaşları ona "usta" lakabını taktılar.

Urfa Lisesi'nde, resim, güzel yazı, müzik ve spor alanında göze çarpan öğrencilerdendi. 3 yıl boyunca okulun, Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği korolarına katıldı. O

dönemlerde koroyu, saygıdeğer hocalardan Celal Aşar çalıştırıyordu. Koroda; öğretmenlerden Mustafa Savaş (Cümbüş), öğrencilerden İbrahim Özkan (Ud), Ömer Gültekin (Kanun), Bakır Özdemir (Cümbüş), Siyami Okur (Cümbüş), Ömer Karaoğlu (Keman), Cevdet İşçi (ses), Adnan Güllü (Ritim saz), Süleyman Öztıp (Kaval) ve Rahmetli Yaşar Özden (Kanun) gibi isimler vardı. O yıllarda bağlama çalmaya başladı.

Müzik ve şiir çalışmaları

Lise yılları ve sonrasında Urfa'mızın müzik ustaları ile birlikte olma şansını yakaladı. Urfa Lisesi ikinci sınıfta iken, değerli öğretmenlerinden Abdullah Balak'la tanışma şerefine eriştiğini, onun türkülerini okuduğunu, hem de onun gibi, "Urfa tadında türküler" yapmayı arzu ettiğini her zaman ifade etmektedir. Türk Sanat Müziği'ne aşırı bir sevgisi olduğunu, Hocası Abdullah ile tanıştıktan sonra halk müziğine daha fazla ilgi duymaya başladığını, hocasının bestekârlığından etkilendiğini belirtmektedir.

Şiir yazmayı da çok seven Kürkçüoğlu'nun "Çiğköfte Tadında Şiirler ve Türküler" adlı şiir kitabı, Dr. Müslüm Sunay'ın şube başkanlığını yaptığı "Şanlıurfa Vakfı" tarafından 2010 yılında yayınlandı. "Nostalji" adlı şiiri, bu kitapla birlikte Urfalının zihninde yer etti. Ayrıca onlarca hoyrat ve mani yazdı.

İlk bestesi olan, "Buhça Kolunda" türküsünü 1970 yılında besteledi. O günden bu yana TSM ve THM formunda elliye yakın beste yaptı. Bu eserlerini, değerli Urfalı müzisyenlerden Feridun Yüzgen, Bakır Karadağlı, Halil Altıngöz notaya aldı. Besteleri; Urfalı sanatçılardan Mehmet

1967 yılı Urfa Lisesi THM korusu; ayakta kiler: Süleyman Öztop, Adil Dişli, Fuat Kürkçüoğlu, Cevdet İşçi, Cemal Sönmez. Sazlar: Bakır Özdemir (Cümbüş), Yaşar Özden (Kanun), İbrahim Özkan (ud), (Kanun), Ömer Karaoğlu (keman)

Öğretmen Celal Aşar yönetiminde, 1967 yılındaki Urfa Lisesi THM korusu; ayakta kiler: Mustafa Atlı, Mehmet Cennetoğlu, Ömer Karaoğlu, Cevdet İşçi, Fuat Kürkçüoğlu; sazlar: Siyami Okur, Yaşar Özden, Adnan Güllü

Delioğlu, İsmail Badıllı, Naci Yoluk, Fevzi Özkaya, Zekeriya Ünlü tarafından seslendirildi. İki eseri ise "Şanlıurfa Devlet Türk Halk Müziği Korusu" tarafından repertuara alınıp icra edildi.

Amatörce bağlama ve ud çalabilmektedir. Türkülerinde Urfa Kültürü'nün özellikleri çok belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır. Ayrıca türkü sözlerinin tamamına yakını "Urfa ağı" ile yazılmıştır

Resim çalışmaları

Yağlıboya resim çalışmalarına 1997 yılında başladı. Ressam abisi, Nihat Kürkçüoğlu ile karıştırılmaması için, 2010 yılından sonra tablolarının altına "usta" imzasını atmaya başladı.

Kadioğlu camii, yağlıboya tablo: M. Fuat Kürkçüoğlu

Abdullah Balak, Fuat Kürkçüoğlu, Hasan Hayırlı / 2013

KANAD AĞLAR

av cu ya mav la be ni dağ la ra sal ma be ni

3 ge ce ler ku ca ğın da gün düz bu hav la be ni

5 ge ce ler ku ca ğın da gün düz bu hav la be ni ka na dağ lar ok tit re r

8 o k tit re r ka nad lar **saz**

10 ka na dağ lar ok tit re r

12 o k tit re r ka na nağ lar a vım ya ra lı get ti

14 bo yan dı ka na dağ lar a vım ya ra lı get ti bo yan dı ka na dağ lar

Avcı maralı olum
Oh vur yaralı olum
Bileydim nerelisen
Bende oralı olum.

*Kanad ağlar oh titrer
Oh titrer kanad ağlar
Avım yaralı getti
Boyandı kana dağlar*

Avçıyam avla beni
Dağlara kavla beni
Geceler kucağında
Gündüz bihavla beni

*Kanad ağlar oh titrer
Oh titrer kanad ağlar
Avım yaralı getti
Boyandı kana dağlar*

Avi avıtmaz beni
Meyli savutmaz beni
Avidırsan sen avıt
Eller avıtmaz beni.

*Kanad ağlar oh titrer
Oh titrer kanad ağlar
Avım yaralı getti
Boyandı kana dağlar*

CEYRANIM

dü züm dü züm ger da nı na gül dü zer ha na sın dan ge le ni ge çe
6 ni sü zer hak de dil mi bir yi gi de bi ri gö zel gel me gil ver yü zün ö te
12 dön der me saz in ce be lim dat lı di lim ver men di li
18 te rim si lim cey ra nı moy cey ra nım saz

Düzüm düzüm gerdanına gül düzer,
Hanasından gelen geçeni süzer.
Hak değerli bir yığıda bir güzel,
Gel meyil ver yüzün öte dönderme

*İnce bellim, tatlı dillim,
Ver medilin terim silim.
Ceyranım oy ceyranım*

Güller açmış, gül ağacın dalında,
Gözüm yoktur yalan dünya malında.
Nece güzel boyun büker yanında,
Gel meyil ver yüzün öte dönderme.

*İnce bellim, tatlı dillim,
Ver medilin terim silim.
Ceyranım oy ceyranım*

Çemen açmış yerler acem halıdır,
0 yar nezerimde dünya malıdır,
Gözler ela saçları sırmalıdır,
Gel meyil ver yüzün öte dönderme.

*İnce bellim, tatlı dillim,
Ver medilin terim silim.
Ceyranım oy ceyranım*

EY HAMAMCI

saz...

ey ha mam cı..... ha ma mı na gü zel ler den kim ge lir
ey ha mam cı ha ma mı da haz na ö gü yer var mı

ne bi le yim a ğa be yim gün de yüz bin can ge lir
haz na nın ö gün de ca num bir hız ma lı kız var mı

he le bi ba.....k ya na ğın da gam ze o lan kız var mı
he le bi so.....r o hız ma lı es mer kız ni şan lı mı

o na me yil ve re li lo i çe rim den kan ge lir
bir e lin de ha mam ta sı ö te kin de nar var mı
par ma ğın da al tın yü zük yü re ğin de har var mı

ey ha mam cı ey ha mam cı be ni say ma sen ya ban cı

to yu nuz da ke man çal lam ben den a la yok ke man cı

Nota: H. Altıngöz

Ey hemamcı hemamiya gözelerden kim gelir,
Ne bileyim ağa beyim, günde yüz bin can gelir.
Hele bi bah yanağında gamze olan kız var mı?
Ona meyil vereli lo içerimden kan gelir.
Ona gönül vereli lo yüreğimden kan gelir.

*Ey hemamcı ey hemamcı,
Beni sayma sen yabancı,
Toyunuzda keman çalam,
Benden ala yok kemancı.*

Ey hemamcı hemamida hazna ögü yer var mı?
Haznanın önünde yavrum, bir hızmalı kız var mı?
Hele bi sor, o hızmalı esmer kız nişanlı mı?
Bir elinde hemam taşı ötekinde nar var mı?
Barmağında altın yüzük, yüreğinde har var mı?

*Ey hemamcı ey hemamcı
Beni sayma sen yabancı,
Toyunuzda keman çalam,
Benden ala yok kemancı.*

BUHÇA KOLUNDA

8

7

1. 2.

buh ça ko lun da dö ner_ ha mam

13

da_ n buh ça ko lun_ da dö ner_ he mam da_ n

18

ü_ zü me pel pel ba kar_ ay na maz hal_ dan_ ü_ zü me_ pel pel ba kar_

24

ay na maz hal_ dan_ dü gürcü_ gön der mi şem de miş sen_ de

li_ de li sen_ doğ ru gü zel_ sen et ti de_ li

Buhça kolunda döner hemamdan,
Yüzüme pel pel bakar aynamaz heldan.
Yanağı aldan dudağı baldan,
Ver eli kurtar beni düştüğüm heldan.

Eteğin çemrer, heyat süpürür,
Yar seni gören gözler, ömür sürdürür.
Babay bi duysa bizi öldürür,
Bu zalim sevda anam başım döndürür.

Düğürcü göndermişem, demişsen deli,
(Nakarat) Delisem doğru güzel, sen etti deli.

Düğürcü göndermişem, demişsen deli, (Nakarat)
Delisem doğru güzel, sen etti deli.

AĞE HOŞ GELDİ

(SAZ ...)

A ğe y hoş ge l di e li . boş ge l di A ğe y hoş ge l di e li . boş ge l

di Ka fa y hoş de . ğil sen se r hoş ge l di Ka fa y hoş de . ğil sen se r hoş ge l

di Ol ma . dı . bö y le İç mi ş se n ge . ne Ol ma . dı . bö y le İç mi ş se n ge .

ne Av rat boş a ma . k ko lay dı r va l la hi . er ge . ne Av rat boş a

ma . k ko lay dı r va l la hi . er ge . ne (SAZ ...)

İM Z İ D İ Y İ R A L L İ

Ağе hoş geldi,
Eli boş geldi,
Kafay hoş değil,
Sen serhoş geldi.

Olmadı böyle,
İçmişsen gene,
Avrat boşamak kolaydır,
Vallahi ergene.

Ağе merhaba,
Sırtida aba,
Çok içenlerin,
Sonu haraba.

Olmadı böyle,
İçmişsen gene,
Avrat boşamak kolaydır,
Vallahi ergene.

Ağе gel böyle,
Derdi ne söyle,
İçmah çaremi,
Düşmüşsen dile.

Olmadı böyle,
İçmişsen gene,
Avrat boşamak kolaydır,
Vallahi ergene.

OY NEDİM

ka ran fi les ti ne dim

daş bağ rın kes ti ne dim yü zü dost kal bi düş man ben böy le dos tu ne dim

oy ne dim vay ne dim ben yar sız na sıl e dim

yü zü dost kal bi düş man ben böy le dos tu ne dim

Karanfil esti nedim,
Daş bağrım kesti nedim,
Yüzü dost kelbi düşman,
Ben böyle dostu nedim.

*Oy nedim vay nedim,
Ben yarsız nasıl edim,
Yüzü dost kelbi düşman,
Ben böyle dostu nedim.*

Karanfil ezenim yok,
Taslara süzenim yok.
Yihılsın babam evi lo,
İçinde gezenim yok.

*Oy nedim vay nedim,
Ben yarsız nasıl edim,
Yüzü dost kelbi düşman,
Ben böyle dostu nedim.*

Karanfilem biberem,
Misafirem giderem,
Yihma kaşı kabağı lo,
Vallah senden küserem

*Oy nedim vay nedim,
Ben yarsız nasıl edim,
Yüzü dost kelbi düşman,
Ben böyle dostu nedim.*

ÇİNİM DÜŞTÜ

6
çi ni me ça—

10
lı ram se ni dil le re sa lı ram se ni dün ya a lem—

14
bir yan ol sa sev mi şe ma lı ram se ni çi nim çi nim—

18
çi nim düş tü çi nim de ki ko lum düş tü o ya rı yer—

22
de a rar ken göğ den ey va ki min düş tü—

Çinime çalırım seni,
Dillere salırım seni,
Dünya âlem bir yan olsa,
Sevmişem alırım seni.

Çinim çinim çinim düştü,
Çinindeki kolum düştü,
O yâri yerde ararken
Gökten ayva kimin düştü.

Çinime çaldım küleğim,
Burhuldu ayak bileğim,
Anay babay toprak olsa,
Olurdu benim dileğim.

Çinim çinim çinim düştü,
Çinindeki kolum düştü,
O yâri yerde ararken
Gökten ayva kimin düştü.

Çininde külek olsaydım
Dilinde dilek olsaydım,
Seni vermezdim ellere,
Bükülmez bilek olsaydım.

Çinim çinim çinim düştü,
Çinindeki kolum düştü,
O yâri yerde ararken
Gökten ayva kimin düştü.

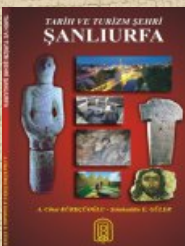
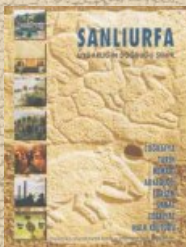
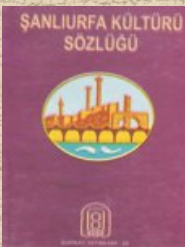
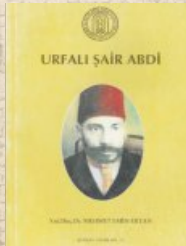
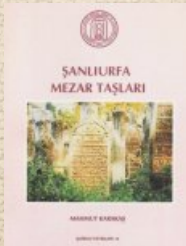
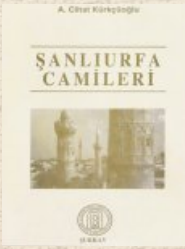
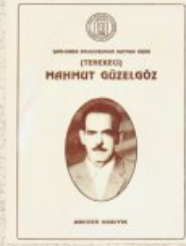
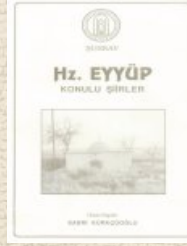
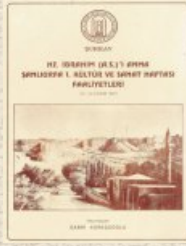
KANLI NİGAR Oyunu Şanlıurfa'da Sahnelendi.

Şanlıurfa Valiliği organizesinde Şanlıurfa ili Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı'nın (ŞURKAV) katkılarıyla Diyarbakır Devlet Tiyatrosu tarafından 'Kanlı Nigar' adlı oyun 17 Aralık 2012 Pazartesi günü saat 19.00'da Urfacity AVM Konferans ve Sergi Salonu'nda sahnelendi.

Sadık Şendil'in yazdığı ve Volkan Özgömeç'in yönettiği "Kanlı Nigar" oyunu, Diyarbakır Devlet Tiyatrosu tarafından sahnelenerek Şanlıurfalı tiyatro severlerle buluştu.

Geleneksel Türk Tiyatrosundan pek çok unsuru barındıran, Kanlı Nigar oyununda Nigar'ın bir yangında evinin yanmasıyla kızları ile kiralık ev araması, kavuklunun ona bir ev bulması ve Nigar'ın eski müşterilerinden mahalli tiplerin eve gelmeleri ile gelişen olaylar müzikli güldürü olarak sahnelendi.

ŞURKAV YAYINLARI

Rızvaniye Camii

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Rakka Valisi Rızvan Ahmet Paşa tarafından H. 1149 (M.1736) tarihinde yaptırılan Rızvaniye Camii; mihraba paralel dikdörtgen yapılı üç kubbeli olarak inşa edilmiştir.

Caminin doğusunda tek şerefeli bir minare yer alır. Harim girişi kapısı iki renkli taş malzeme kullanılarak yapılmıştır. Böylece kapiya ayrı bir güzellik kazandırılmıştır. Süsleme olarak yapının en ilginç kısmı ahşap kapısının, çivi kullanılmadan geçme ve kakma tekniğiyle yapılmış olmasıdır. Kapı üzerinde zengin bitkisel ve geometrik desenler bulunmaktadır.

Rızvaniye Camii avlusunu çevreleyen önleri revaklı odalar medrese olarak inşa edilmiştir. İnşa malzemesi düzgün kesme taştır. Avlunun etrafındaki medresenin odaları beşik tonozlarla örtülmüştür.

Rızvaniye Camii ve Medresesi 1992-93 yıllarında Şanlıurfa Valiliği Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) tarafından restore edilmiştir.

Mustafa AKGÜL

